

NIETZSCHE’NİN FELSEFESİNDE YABANCILAŞMA

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Sistemik Felsefe ve Mantık Programı**

Tuğba NİZAM

Danışman: Prof. Dr. Milay KÖKTÜRK

**TEMMUZ 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Felsefe Anabilim Dalı, Sistematik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı öğrencisi Tuğba NİZAM tarafından Prof. Dr. Milay KÖKTÜRK yönetiminde hazırlanan "Nietzsche'nin Felsefesinde Yabancılaşma" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 17/07/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Doç Dr. Tuncay SAYGIN

Jüri -Danışman

Prof. Dr. Milay KÖKTÜRK

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Alper Bilgehan YARDIMCI

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yöretim Kurulu'nun 11/09/2019...tarih ve 36/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulguların analizinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Tuğba NİZAM.

ÖN SÖZ

Değerler bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla yine insan eliyle oluşturulmuştur. Değerler zamanla kendi var oluş amacını kaybetmiştir; çünkü bireyler değerleri zamanla kendi çıkarları için kullanır hale gelmiştir.

Değer asıl oluşturulma amacını kaybettiğinde yozlaşmaya başlar. Yozlaşan değerler bireyin yolunu aydınlatmaktan çok bireye engel teşkil eder. Birey ayağına dolaşan bu yozlaşmış değerlerden kurtulmak yerine yozlaşmış değerlere sıkı sıkıya bağlanmıştır. Bu bağlılık batağına saplanıp kalan birey değerlerin yozlaştığının farkına varamamıştır.

20.yüzyıl insanı yozlaşmış değerlere teslim olan bireyin yeni değerler üretememesine sahne olmuştur. Değerlerin yabancılaşmasını dile getiren filozof Nietzsche olmuştur. Nietzsche'nin değerlerin yabancılaşma problemini dile getirmesi kendi döneminde çok anlaşılmasına rağmen, değerlerin yabancılaşmasına dair görüşleri zamanla değer kazanmıştır. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi, yapılandırılması, yeniden ele alınması gündeme gelmiştir.

Akademik eğitim süresince tez konumun belirlenmesinde ve bu araştırmanın her aşamasında bilgi, fikir ve önerileriyle yardımlarını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Milay Köktürk'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, eğitim öğretim yaşamım boyunca birçok fedakârlık göstererek beni destekleyen, bana güç veren ve her zorlukta yanımda olan anneme ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tuğba NİZAM.
DENİZLİ
2019

ÖZET

NIETZSCHE’NİN FELSEFESİNDE YABANCILAŞMA
NİZAM, Tuğba
Yüksek Lisans Tezi Felsefe
Sistemik Felsefe ve Mantık Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Milay Köktürk

Değer bireyler arasındaki ilişkileri düzenlemek için birey tarafından oluşturulmuştur. Birey kendi değerlerini korumak için diğer bireyler ile olan ilişkilerini yeni değerler üzerine kurmuştur. Bireyin oluşturmuş olduğu bu değerler bireyler tarafından o kadar benimsenmiştir ki birey bu değerler çizgisinin dışında hareket edemez olmuştur. Değer bireyin diğer birey ile olan ilişkisini belirlemek yerine bireyin üstüne çıkararak bireyi yönetir hale gelmiştir. Birey kendi üretmiş olduğu değerın kölesi haline gelmiştir. Değer bireye hizmet edeceği yerde bireyi yönetmeye başlamıştır.

20. yüzyıla damgasını vuran filozoflardan biri olan Wilhelm Friedrich Nietzsche, değerlerin yozlaşmasına dikkat çekmiştir. Nietzsche’ye göre birey kendi üretmiş olduğu değerlerin kölesi haline gelmiştir, değerleri putlaştırmış, kendi ürettiği değerlere tapar hale gelmiştir. Bu durum değişmelidir. Birey değerleri yeniden değerlendirerek, değerlerin sadece bireylerin arasındaki ilişkiler olmaktan ibaret olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Yabancılaşma, Yozlaşma, Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi

ABSTRACT**Alienation in Nietzsche's Philosophy****Tuğba NİZAM****Thesis Philosophy Systematic Philosophy and Logic Program**

Thesis Manager: Prof. Dr. Milay KÖKYÜRK

The value was created by the individual to regulate relationships between individuals. In order to preserve their own values, the individual has established relationships with other individuals on new values. These values created by the individual have been adopted by individuals so much that the individual cannot act outside the line of these values. Instead of determining the relationship of the individual with the other individual, the value of the individual has managed to rise above the individual. The individual has become a slave of the value he has produced. Value has started to manage the individual where it will serve the individual.

Wilhelm Friedrich Nietzsche, one of the philosophers who left his mark on the 20th century, drew attention to the corruption of values. According to Nietzsche, the individual became a slave of the values he produced, idolized the values and became worshiped by the values he produced. This should change. By reassessing individual values, values should be merely relationships between individuals.

Key Words: Value, Alienation, Corruption, Reassessment of Values

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DEĞER VE YABANCILAŞMA

1.1 Değer Nedir?	10
1.2.Değerleri Etkileyen Faktörler.....	19
1.2.1.Ekonomik zorunluluk ve talepler	19
1.2.2.Toplumsal değişim ve ekonomik yapı	21
1.2.3.Edebi ve felsefi düşünceler.....	22
1.2.4.Dini, siyasal görüşler ve kültürel yapı.....	24
1.3.Değerlerin Yabancılaşması	27
1.3.1.Spinoza	28
1.3.2.Schopenhauer	31

İKİNCİ BÖLÜM NİETZSCHE'YE GÖRE AHLAK VE YABANCILAŞMA

2.1.Hristiyan Ahlakı	43
2.2.Gelenek	53
2.3.Sürü Çobanları ve Yabancılaşma İlişkisi	57
2.4.Sürünün Var Olma(ma)sı	61
2.5.Üst İnsan mı Üstün İnsan mı?	65
2.6.Sürüye Dahil Olmayan Üst İnsan.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM NİETZSCHE'YE GÖRE NİHİLİZM VE YABANCILAŞMA

3.1.Acıma Ahlakı	73
------------------------	----

3.2.Tanrı Niçin Öldü?	77
3.3.Güç İstemi	82
3.4.Hınç-Acıma Ahlakı	86
SONUÇ	91
KAYNAKLAR	95
ÖZGEÇMİŞ	98

GİRİŞ

YABANCILAŞMA NEDİR?

Yabancılaşma kavramı özellikle çağımızda, gündelik dilde çok sık kullanılan bir kavramdır. Yabancılaşmanın günümüzde kapsamına toplumsal, kültürel, dilsel, dinsel yabancılaşmanın yanında insanın kendine yabancılaşması dâhil edilmektedir. Yabancılaşma kavramı bir yandan gündelik hayatın bir gerçeği olarak ele alınmaktadır. Diğer yandan da sosyolojik, felsefi bir problem olarak görülmektedir. Bu problem genel hatlarıyla işlenebildiği gibi bu kavramı yoğun bir şekilde tartışan bir filozoftan da yola çıkılabilir. İlk başta, yabancılaşma kavramını etimolojik olarak incelemek faydalı olacaktır.

Türkçe’de yabancılaşma sözcüğü Farsça kökenli yaban kelimesinden türetilmiştir. Yaban yerleşim bölgeleri dışı, insan bulunmayan ıssız yer, yabancı, el, yerli halktan olmayan kimse anlamına gelmektedir. Yaban kelimesinden türetilen yabancı tanıdık, bildik olmayan, aynı çeşitten, aynı türden olmayan anlamına gelirken yabancılık yabancı olma halidir. Yabancılaşmak tanıdığı, bildiği kimselere ya da şeylere karşı zamanla yabancı duruma gelmek, onları tanımaz, bilmez olmak; yabancılık çekmek, alışmamak, yadırgamak olarak ifade edilmektedir.¹

Latince’de yabancılaşma’ya karşılık olarak Alien sözcüğü kullanılmıştır. Alien’den türetilmiş olan alienus bir başkasına ya da başkalarına ait, yabancı, ecnebi, uymamak, -den farklı anlamında kullanılmaktadır. Alienatio sözcüğünün sözlük anlamı yabancılaşma, ayrılma, anlaşmazlık olarak belirtilmektedir. Alienigena yabancı terimine karşılık olarak verilmektedir. Alienigena –us son ekini alarak yabancı, ayrı türden, heterojen anlamında kullanılmaktadır. Alien -are son ekini alarak yabancılaştırmak anlamında ifade edilmektedir.²

İngilizce’de yabancılaşma Alien kökeninden türetilmiştir. Alien yabancı, bazı hak ve imtiyazlardan mahrum olan kimse, hariçte bırakılan kimse, yabancı özellikleri olan; yerleşmemiş, uymamış, intibak etmemiş sözcükleri kullanılmıştır. Allien –ate son ekini alarak diğerlerine feragat ve temlik etmek, ferağ etmek; soğutmak, vazgeçirmek

¹ Türkçe Sözlük, Ali Püsküllüoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2012, say. 916

² Latince-Türkçe Sözlük, Dr. Sina Kabağaç-Erdal Alova, say. 47

anlamına gelirken yabancılaşmanın karşılığı olarak kullanılan Allianate “soğutma; diğerine feragat ve temlik etme” olarak ifade edilmektedir.³

Yabancılaşma kavramının Almanca’daki karşılığı “die Entfremdung” sözcüğüdür. Bu sözcüğün kökeninde yabancı, başkasına ait, başka, alışılmadık, bilinmeyen anlamını veren fremd sıfatı bulunmaktadır. Bu sıfattan isim yapılarak elde edilen der Fremde sözcüğü yabancı anlamında kullanılmaktadır. Aynı sözcüğe dışlama anlamını veren ent ön eki ve –ung son eki eklenerek süreç anlamını taşıyan Fremdung sözcüğü türetilmiştir.⁴

Fransızca’ da yabancılaşma Étrange kökeninden türemiştir. Étrange olağandışı, tuhaf, garip sözcükleriyle ifade edilmektedir. Étrange –te son ekini alarak tuhaflık, acayiplik, gariplik anlamına gelirken étranger yabancı anlamına gelmektedir.⁵

Plotinus yabancılaşma terimini hiç kullanmamıştır. Fakat buna rağmen ortaya koymuş olduğu sudur anlayışıyla yabancılaşmanın ilk örneğini vermiş olduğu kabul edilir. Plotinus’un sudur anlayışına göre başlangıçta var olan Bir’dur. Bir olanın taşması, fişkırması, açılması sonucu Us oluşmuştur. Us’ ta birlik ile çokluk bir arada bulunmaktadır. Us oluştuktan sonra, dönüp ilk nedenini, Bir’i seyre dalar; bu seyir onun, içindeki çokluğu çözümlemesini olanaklı kılmaktadır. İçindeki çokluk ilk idealardır. Us, Bir’i seyrederek kendini tamamlar, yetkinleşir ve her yetkin varlığın sudur ederek kendine benzer olanı oluşturma zorunluluğu ilkesine bağlı olarak taşmaktadır. Bu taşma sonucunda Us kendinden bir şey yitirmezken, ikili yapısı olan Ruh oluşur. Ruh bir yanı ile Us’ a bakıp tüm var olanlara yaşam veren bir güç olarak Us ile dünya arasında etkinlikte bulunmaktadır.⁶ “Ruh madde değildir; madde olmadığı gibi cisim ya da bedenin bir organı değildir. Aksine ruh kendiliğinden bir yapı, görülebilmesi de, başka türlü algılanması mümkün olmayan bir tözdür. Ruh bedene üstündür; çünkü ona şekil vermektedir ve onu ayakta tutmaktadır. Nitekim ölüm ile birlikte ruh bedeni terk ettiğinde, beden de çürüyüp dağılmaktadır. Ancak ruhun doğrudan doğruya egemenliği ve etkisi altında bulunan beden, varlığını ve şeklini

³ İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 2003, s.20

⁴ Almanca-Türkçe Sözlük 1 A-N, Prof. Yaşar Önen-Cemil Ziya Şanbey, Türk Dil Kurumu Yayınları:546, Ankara, 1993, s.276

⁵ Fono Modern Sözlük-Turc-Françis Dictionnaire Moderne, Haz. Birsen Çankaya, Fono Yayınları, İstanbul, 2007, s.204

⁶ Betül Çotuksöken, Saffet Babür, Metinlerle Ortaçağda Felsefe, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2006, 4. Baskı,s.41

koruyabilmektedir. Beden yan yana duran parçacıklardan oluşmaktadır. Oysa ruh, parça parça olmayan bölünmez bir bütündür.”⁷

İnsan ruhu, Plotinus’ a göre bileşik insan varlığını meydana getirmek üzere bir beden içine girmezden önce, gizemli bir sezgi faaliyetiyle, ezeli-ebedi olan Nous’ u temaşa etmektedir. Dünya ruhunun bir parçası olan insan ruhu şu halde, başlangıçta maddenin kirinden bağımsız olarak, bedenden ayrı bir biçimde var olmakta olup, varlık kaynağına yönelmiş durumdadır. Bununla birlikte, o daha sonra, kısmen Dünya-Ruhunun maddeye biçim ve düzen verme arzusunun, kısmen de maddenin, duyuşal dünyaya, özüne aykırı düşen maddi varlık alanına düşmüştür. Başka bir deyişle, Plotinus için bireysel ruhun düşüşü; bedeninin Ruhun yaşamına katılması anlamında, bedenle ruhun birleşmesidir.⁸ Ruhun bir cisimle birleşmesi, onun maddeye batması, gömülmesi, bir tutukevine, bir mezara kapanması anlamına gelmektedir. Ruh maddeye günahı yüzünden Tanrı’dan koparak düşmüştür. Bu dünyadaki yaşam Tanrı’dan koparak maddi dünyaya düşmenin bir cezasıdır. Ama ruhun maddeye düşmesi de zorunlu görülmektedir; çünkü sudurun bir basamağının gerçekleşmesi gerekmektedir; cismi cisim yapan ruh’tur. Ruhun maddeye gömülmesi, karanlığa düşmesi, Tanrısal ışığın kaynağına yabancılaşması demektir. Ruhun içine düşmüş olduğu madde dünyası kötüdür, akla aykırıdır.⁹ İşte çağımızda seküler bir olgu, yaşam sürecindeki bir bilinç durumunun farklılaşması olarak anlaşılan yabancılaşma, Plotinos’ta bu yönüyle, metafiziksel oluş sürecinde, asıl olan kendi kaynağından varoluşsal bakımdan uzaklaşması, o kaynaktan aldığı özsel niteliklerden ise temel farklılık ve onlara çok uzak niteliklerle dolmuş olması şeklinde kullanılmıştır. “Ruhu kirleten şey, duyuşal, fiziksel dünyayla temasından, ilişkisinden ortaya çıkan eklentilerdir. Maddeyle ilişkisini kesen, kendi özüne dönen, kendisini ve kaynağını yine kendisine has olan fiille yani temaşa fiiliyle düşünen ruh, Akıl aracılığıyla Bir’e ulaşma ve onunla birleşme imkânına sahip olacaktır.”¹⁰ Plotinos hiçbir şekilde kullanmamış olduğu yabancılaşma ifadesini ruhun düşüşü, varoluşunun dışına çıkması, kendisine uzaklaşması olarak ifade eder. Ruh kendi varoluşunun dışına çıkarak bir alt basamak olan maddeye bulaşır. Maddeye bulaşan ruh kendi özüne yabancılaşır. Ruh burada kendi özüne yabancılaştığının farkına içine düşmüş olduğu maddeyle varır. Bu farkındalık onu harekete geçirir ve kendisinde

⁷Ernst Von Aster, İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi, İm Yayın Tasarım, Çev. Vural Okur, Şubat, 2005,3. Baskı, İstanbul, s.334

⁸ Ahmet Cevizci, Felsefe Tarihi, Say yayınları, 2.Basım, İstanbul 2010, s.167

⁹Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, 16. Basım, İstanbul 2005, s..121

¹⁰ Ahmet Arslan, , İlkçağ Felsefe Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 72

yabancılaşmadan kurtulma isteği uyandırır. Plotinus bu durumu ilk nedene yükselme, arınma, kendi özüne geri dönme olarak adlandırır.

“İnsan, Bir’e, ilk nedenine yükselmek ister, bu da Ruh ile Us basamaklarını aşmasıyla mümkün olabilir. Arınma ile insan ancak Us’ a değin yükselebilir. Bu arınma süreci içinde ruhtaki iki yanın, akıldan pay alan ile pay almayan yanın arınması gerekir. Akıldan pay alan yanın arınması kolaydır; öteki yan da akıldan pay alan yana baka baka düzelir, ama zaman zaman da yanlışa düşer. Oysa istenen tam bir düzelmedir, tam düzelme için ruhun ölçülü, adil, yiğit, akli başında ve bilge olması gerekir.”¹¹

“Plotinos’ta Bir’den aşağıya, çokluğa doğru giden süreç, Tin’in kendisine yabancılaşması, çokluktan birliğe gitme süreci ise onun kendine, kendi özüne dönmesidir.”¹²

Plotinus’un görüşlerinde yabancılaşma, ruhun maddeye bulaşması dünya-ruhunun evrene biçim verme arzusundan kaynaklanır. Fakat Augustinus’un düşüncesinde yabancılaşma ruhun dünyaya biçim verme arzusu değil yapılan bir hataya karşılık verilen bir cezayla maddenin içine hapsedilmedir. Augustinus içinde bulunmuş olduğu Hristiyanlık öğretisi tek ruh taşıyan varlık olan insanın dünyaya gelişini cezalandırma şeklindeki açıklamasından etkilendiği için böyle bir yorumda bulunmuştur.

Augustinus’un değere dayalı hiyerarşik varlık görüşünde, en üstte varlığın ve değerın kaynağı Tanrı, en aşağıda ise Tanrı’ya en uzak varlık olarak madde bulunmaktaydı. Söz konusu varlık sıralamasında Tanrı dışındaki her şey bizzat Tanrı tarafından yaratılmış olduğu için, evrende mutlak bir kötülüğün var oluşundan söz etmek mümkün değildir; Augustinus, buna ek olarak, sıralamada daha yukarıda bulunan şeylerin görelî olarak daha aşağıda bulunanları yönetmesi, yönlendirmesi, onlar üzerinde bir güce ve etkiye sahip bulunması gerektiğini belirtmektedir. Hiyerarşiye göre, nedensel etki kendisini, aşağıdan yukarıya doğru değil de, yukarıdan aşağıya doğru göstermelidir. Buna göre, varlık sıralamasında şeyler olmaları gerektiği gibi oldukları, bulunmaları gerektiği yerde bulunmaları, daha iyi olup, daha üstte bulunan altındaki yönettiği ve alttaki varlık da üstteki varlığa tabi olduğu sürece, her şey düzen

¹¹ B. Çotuksöken, S.Babür, *Metinlerle Ortaçağda Felsefe*, say.42

¹² A.Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, say. 86

içinde olup, adil bir biçimde ayarlanmıştır; aksi taktirde, varlıkların düzeni bozulur ve onlar kargaşa ve adaletsizlik içine düşerler.¹³

Augustinus tıpkı Plotinus'un yapmış olduğu gibi bir varlık sıralaması yapmıştır. Onun varlık sıralamasında en başta bulunan Tanrı, evreni taşarak değil özgür istenciyle yaratmıştır. Bu durum insanın yaradılışı için de söz konusudur. Ama ilk insan olan Adem bu özgürlüğü ile günah işlemiştir. Sadece nefsi yüzünden değil, aynı zamanda şeytan gibi, kibir yüzünden de günah işlenmiştir. Bu yüzden de insan, Tanrı'dan kopmuş, düşmüştür. Bu düşme ile de, günah ortaya çıkmış ve Âdem' in soyundan gelen bütün insanlara bu ilk günah bir kalıtım olarak geçmiştir. Nesilden nesile aktarılan günah yüzünden insan artık günah işlemeyi edemez olmuştur. Bu düşme yüzünden insanın istenci kötüye yönelmiştir.¹⁴

19. yüzyılda yabancılaşmanın ele alınma biçimi daha farklı olmuştur. Yabancılaşma İlkçağ' da olduğu gibi kendisini sudur ya da Tanrısal bir cezalandırma olarak göstermemiştir. Çünkü yabancılaşma, varlığı bu dünyadan kaynaklanmayan ruhun ve maddi dünyadaki madde ile arasındaki ilişki olarak değil de maddi dünyadaki maddeyi, beni, insan ilişkilerini konu alınmıştır.

Fichte yabancılaşma terimini kendisinden önceki filozoflar gibi ruh-beden ilişkisi içinde değil de ben olanın kendisini diğer ben'lere göre konumlandırmasıyla açıklar. Bu yüzden onun çıkış noktası ben'dir. Ben'in dışında olan tüm varlıklar ben'e göre ben-olmayanlardır. Fichte ben-olmayanların varlığını ben'e bağlar; çünkü ben ortadan kaldırılırsa, evren de ortadan kaldırılmış olur. Ben'siz hiçbir şey var olamaz. Bütün ben-olmayanlar benim yaratılarıdır. Ben'in anlam kazanması ancak bir eylemle olur. Eylem yoksa ben hiçbir şey ifade etmez. Ben, ben-olmayı kavrayabilmek için bir eylemde bulunur, önce kendi kendisini düşünmekle işe başlar. Ben'in kendi kendisini düşünmesi bile bir eylemde bulunduğu anlamına gelir.¹⁵ Ben kendi kendisini düşünerek özünü bilmek ister. Ben kendi özünü bilmek isterse, mutlaka ben-olmayı karşısına koymak zorundadır; çünkü, sadece bu yolla kendi özünün bilgisine varır. Başka bir deyişle: Ben, ancak, doğayı ve doğanın nedenselliğini kendi özüne karşıt, kendi örneğine aykırı bir şey diye alırsa, kendi özgürlük ve autonomisi'ni kavrayabilir,

¹³ A. Cevizci, *Felsefe, Sentez Yayıncılık*, İstanbul, 2007, say.521

¹⁴ M. Gökberk, *Felsefe Tarihi*, say.137

¹⁵ Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1977, 3.Basım, say.267-269

ben–olmayan karşısındaki başkalık ve üstünlüğünü anlayabilir. Bu çerçevede doğa bilgisi, yalnız kendimizi bilmemizin bir aracıdır.¹⁶

Fichte’ye göre ben’in kendi özünü anlaması için sadece kendisini düşünmesi yeterli değildir. Ben’in kendisini ben-olmayana göre konumlandırması gerekir: çünkü ben kendi bilincine ancak ben-olmayanları kavrayarak ulaşabilir. Bu durumda ben, kendini sadece düşünce ile kurtaramadığı için kendi kendine ben-olmayan sınırını çizdiğini kabul etmek zorundadır: çünkü onun bir objeyi düşünmeden, kendisini düşünmesi mümkün değildir. O halde ben özünü anlamak için kendisine yabancı olan ben-olmayanı anlamak zorundadır. Ben-olmayanın varoluşu ben’e bağlı olduğu gibi ben’ in varoluşu da kendisine yabancı olan ben-olmayana bağlanmıştır.

Schelling ben ile ben-olmayan ilişkisini Fichte’den farklı olarak, bilinçsiz benin gerçekten ben olamayacağını; bilinçsiz olan benin henüz suje olamayacağı şeklinde yorumlar. Bu durumda ben kendi bilincine varmadan ben-olmayanın bilincine varamaz. Objeyi obje yapan sujedir; objesiz de suje yoktur. Schelling’e göre benin, bilinçsiz ya da bilinçaltı hallerden mutlak bir bilinçlilik haline erişmesi, benin, kendi doğasının tam olarak bilincine varmasıyla mümkündür.¹⁷ Ona göre, bütün doğa bilinçsiz bir zekânın bir yaratmasıdır; bu yaratıcı zekânın kendisi de gelişir ve gelişirken de her birinde doğanın türlü yaratmalarının şekil kazandıkları çeşitli basamaklardan geçer; bütün aştığı basamaklar hep kendi bilincine doğru bir yaklaşımdır, bu yolda geride bıraktığı uğraklardır. Bu sürecin en yüksek basamağı, yani en son durağı bilinçli bir zeka taşıyan insandır. Doğa dünyasını bir boydan öbür boya geçen bu yaratıcı zekâ, bu dünyadaki varlıkları birbirine bağlayan bu evrensel “bağ” kavranırsa, “mutlak” da kavranmış olur.¹⁸ Schelling yabancılaştırma terimini hiç kullanmamış olmasına rağmen yabancılaştırma bilinçsiz zekânın kendi bilincine varmak için kendisinin bilinçsiz olarak yaratmış olduğu doğadaki türlü yaratmalarının şekil kazandıkları çeşitli basamaklardan geçmesi olarak yorumlanabilir.

Sanayi devriminin gerçekleştiği dönemde insanların birbirleriyle olan ilişkileri değiştiği gibi insanın maddeyle olan ilişkisi de değişmiştir. Sanayi devriminin getirmiş olduğu ilişki değişikliklerini Marx yabancılaştırma olarak değerlendirir. Marx kapitalizm

¹⁶ M. Gökberk, *Felsefe Tarihi*, say. 373-374

¹⁷ Ahmet Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık,2005, İstanbul, 1373

¹⁸ M. Gökberk, *Felsefe Tarihi*, say. 381

eleştirilerinde kapitalist toplum düzeninde yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunun yabancılaşmış olduğunu belirtir. Yabancılaşma toplumda dört şekilde ortaya çıkar: İnsanın emeğine, kendisine, üretmiş olduğu nesneye ve doğaya yabancılaşması.

Kapitalist toplum düzeninde sınıflı bir toplum yapısı vardır. Gücü elinde bulunduran sınıf burjuvadır çünkü üretim araçlarına sahiptir. Burjuvanın karşısında yer alan sınıf işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı burjuva sınıfının elinde bulunduğu üretim araçlarını işleyecek emeğe sahiptir. İşçi sınıfının emeğiyle üretmiş olduğu nesnelere burjuva sınıfını mali bakımdan zenginleştirmiştir. İşçi ne kadar çok zenginlik üretir ve onun üretimi hacim bakımından ne kadar artarsa, bu işi o kadar çok yoksullaşır. İşçi ne kadar çok meta üretirse, kendisini o kadar ucuz bir meta haline getirir. İşçi ne kadar çok üretirse, o kadar az tüketilecek nesnesi vardır; ne kadar çok değer yaratırsa, o kadar çok değerden düşer ve saygınlığının azaldığını görür; onun ürünü ne kadar biçimliyse, kendisi o kadar biçimsizdir; nesnesi ne kadar uygarsa, kendisi o kadar barbardır.¹⁹ İşçinin emeğinin değersizleşmesiyle, nesne dünyasının değeri ters orantılıdır. Biri arttıkça diğeri azalır.

İşçi üretmiş olduğu nesneye yaşamını koyar. Ama o zaman işçinin yaşamı artık kendisinin değil, nesnenindir. Ortaya koyulan etkinlik ne kadar büyükse, işçi o kadar nesnesizdir. İşçinin ürettiği ürün ne kadar büyükse, işçi o kadar az kendisininindir. İşçinin emeğiyle ürettiği nesne, yabancı bir varlık olarak, üreticiden bağımsız bir erk olarak, ona karşı koyar. Emeğin ürettiği ürün, bir nesne içine saplanmış, bir nesne içinde somutlaşmış emektir. Emeğin nesne üzerinde gerçekleşmesi, onun nesneleştirilmesidir. Emeğin nesne üzerinde gerçekleşmesi, işçi için gerçekliğin yitirilmesidir. Nesne karşısında konumunu yitiren işçi nesnenin kölesi haline gelir ve nesneleşir. Nesneyi aşırı sahiplenen işçi kendi benliğine yabancılaşmış olur.²⁰ “Nesnenin sahiplenilmesi kendisini öyle bir yabancılaşma olarak gösterir ki işçi ne kadar çok nesne üretirse o kadar az sahiplenebilir ve kendi ürünü olan sermayenin egemenliği altına o kadar çok girer.”²¹

Karl Marx’a göre insan doğası gereği içinde bulunmuş olduğu doğayı biçimlendirmeye ve değiştirmeye çalışmaktadır. İnsanoğlu diğer canlılardan farklı olarak yaratıcı bir üretim faaliyetine sahiptir. İnsanoğlunun bu arzusu içinde bulunduğu

¹⁹ Karl Marx, *Yabancılaşma*, Sol Yayınları, çev. Barışta Erdost, Eylül, 2010, Ankara, say.23

²⁰ K. Marx, *Yabancılaşma*, say.21

²¹ K. Marx, *Yabancılaşma*, say.22

doğayı değiştirdiği gibi insanın doğa ile olan ilişkisini de değiştirmiştir. Başlangıçta var olan doğayı değiştiren insanın değiştirme arzusu doğayı kirlettiği gibi, doğanın kirliliği dolaylı yollardan yine insanın kendi sağlığını tehdit etmektedir.

Marx'a göre kendine yabancılaşan işçi kendi emeğine de yabancılaşır. Emeğin işçinin dışında olması, onun özüne ilişkin olmaması, emeğin de işçinin kendisini olumlayıp yadsıması, mutsuz hissetmesi, zgr bir fiziksel ve entelektüel etkinlik göstermeyip bedenine ve tenine eziyet etmesidir. İşçi, ancak çalışmanın dışında kendi kendisinin yanında olma duygusuna sahiptir ve çalışırken kendisini kendi dışında duyar. alışması istemsizdir, zorlamadır. Çünkü alışma bir gereksinmenin karşılanması değil yalnızca çalışma dışında gereksinmeleri bir karşılama aracıdır. Emeğin yabancı niteliği, fiziksel ya da başka bir zorlama ortadan kalkar kalkmaz çalışmadan vebadan kaar gibi kaçılması olgusunda açıkça görünür. Dışsal emek, işçinin kendi emeğine yabancılaştığı emek, bir kendini kurban etmedir. Emeğin işçiye dışsal niteliği, emeğin işçinin kendi öz malı değil ama, bir başkasının malı olmasıdır. Emeğin işçiye ait olmaması, işçinin emekte, çalışmada kendine değil ama bir başkasına ilişkin olması olgusunda da görünür.²²

İnsanın z Tanrı'yla sonsuz olan yüce varlıkla ilişkiyi gerektirir. Çünkü insanı Tanrı yaratmıştır. İnsanın varoluşuna yabancılaşması Tanrı'ya olan ilişkisine yabancılaşması olarak dile getirilir. Kierkegaard'a göre, insanın yaşamında insanın özünden varoluşuna doğru bir hareket vardır. Hristiyanlıkta bu harekete ilişkin geleneksel açıklama "günah" şeklinedir. Bu yüzden ilk günah ve cennetten kovulma öğretisini ele alan Kierkegaard, onu derin bir psikolojik analize dönüştürür; bu analizde, insanın sonluluğundan kaynaklanan kaygıyı özsel varlığından uzaklaşmasının sonucu ortaya koyar. Bundan dolayı, insanın bu dünyadaki yaşamı "korku" 'yla , "yılgnlık" 'kla ve insanın sonluluğundan duyduğu "sıkıntı"'yla doludur. Bir insanın eylemleri, onu Tanrı'dan daha da uzaklaştırırsa, onun yabancılaşması, umutsuzluğu ve güvensizliği daha da artar. Buna göre, içinde buldukları güvensiz durumun farkına varıp, sonluluklarını duyumsamayan insanlar, kendilerini siz konusu sonluluk duygusundan kurtarabilmek için " bir şeyler yapmaya" alışırlar.²³

²² K. Marx, *Yabancılaşma*, say.24-25

²³ A. Cevizci, *Felsefe Tarihi*, say.940

Kierkegaard Korku ve Titreme adlı eserinde insanın Tanrı'ya yabancılaşması sonucu özüne de yabancılaşmasını İbrahim Peygamberin kıssasıyla örneklendirir. Tanrı İbrahim Peygamberi yaratmış olduğu diğer insanlara elçilik etmesi için bu dünyaya göndermiştir. İbrahim Peygamber bu dünyaya insanlara Tanrı'yı anlatarak onun varlığından haberdar ettiği gibi tek yaratıcının Tanrı olduğunu bu dünyanın geçici olduğunu, insanoğlunun dönüşünün yine ona olacağını bildirmek için göndermiştir. İbrahim Peygamber görevini yerine getirirken vazifelerinin diğer insanlar için geçerli olduğunu bildiği gibi kendisi için de geçerli olduğunu bilir. Tanrı ona kendisine daha sonraları yardım edecek kendisi gibi Peygamber olacak bir oğul verir: İshak. İbrahim Peygamber Tanrı'nın mesajlarını insanlara iletirken bu mesajların kendisi için geçerli olduğunu unutarak farkında olmadan oğluna çok fazla sevgi göstermeye başlar. Kalbinde sadece kendisini yaratan Tanrı'nın sevgisi olmaması gerekirken İbrahim Peygamber kalbinde kendisi gibi yaratılmış oğlunun sevgisini taşımaya başlar. Hâlbuki oğlu tıpkı kendisi ve diğer tüm insanlar gibi Tanrı tarafından yaratılmıştır.

Nietzsche bir dil filozofu olduğu için ilgilenmiş olduğu dillerde yabancılaşma teriminin anlamları tek tek ele alındı. Daha sonra felsefe sistemlerinde yabancılaşmayı ele alan filozoflardan örnekler verildi. Burada amaç, yabancılaşmanın geçirmiş olduğu evrelerden örnekler sunarak; Nietzsche'nin kendisinden önceki filozoflardan farklı olarak yabancılaşmayı değerlerin yozlaşması olarak ifade etmektir. Nietzsche, değerler yozlaşmasının yansımış olduğu alanları ortaya koymuştur. Bu alanlardaki bozulmaların, değerlerin yeniden değerlendirilmesiyle ortadan kaldırılabileceğini düşündüğü için nihilizmi bir basamak olarak kullanmayı tercih etmiştir. Bundan sonraki bölümde Nietzsche'nin nihilizmi ele alış biçimi açıklanacaktır.

I.BÖLÜM

DEĞER VE YABANCILAŞMA

1.1 Değer Nedir?

Değer sözlük anlamı olarak Türkçe’de “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, üstün nitelik, meziyet, kıymet, üstün, yararlı, nitelikleri olan kimse, bir ulusun sahip olduğu sosyal, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü”²⁴ anlamına gelmektedir. Ancak değer farklı alan ve açılardan farklı anlamlara geldiği de bir vakıdır. Felsefe perspektifinden değer ele alınışı (İngilizce value, Fransızca valuer, Almanca wert), “Ahlak ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyuları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve fiilleri olan özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye kavranan tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik.” Olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle “...değer öznenin ya da zihnin teorik bir tavır ya da yönelmesinden çok, pratik bir tavır ya da yönelmesinin bir ifadesidir, değer, öznenin ilgili nesnenin kendi şahsi amacı ve hareketiyle olan ilişkisini ifade etmek üzere, ona, diğer niteliklerine ek olarak, sonradan eklendiği bir niteliktir.”²⁵

Değeri sosyolojik, ekonomik ve dilbilimsel açıdan inceleyen Graber’ e göre: Sosyolojik anlamda “değerler” insan yaşamında etkili olan iyi, uygun ve arzu edilebilir olduğuna yönelik bir anlayış olarak kabul edilmektedir. Ekonomik anlamda “değer” bireyin bir şeyi elde etmek için o şeyin değerinden ne kadar vazgeçmeye razı olduğuna bakarak bir ölçüm yapıldığı ve bu ölçümün nesnelerin ne ölçüde arzu edildiğini belirlenmesidir. Dil bilimsel anlamda ise Ferdinand de Saussure’un dilbilimsel çalışmalarına kadar dayanan, basitçe anlamlı farklılık olarak adlandırılan dilbilimsel anlamdaki değerden söz edilebilir.

Yukarıda değer bazı alanlar açısından ele alınışına yer verilmiştir. Bu açıklamalar değer ne olduğunu ayrıntılı bir biçimde açıklamamaktadır. Değer ne olduğu sorusu hep merak uyandıran bir konu olmuşsa da, ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir.

²⁴ Türkçe Sözlük, *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara 2011, 11. Baskı, s.607

²⁵ A. Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.432

Değer insanın bu dünyada kendi varlığını anlamlandırmak amacıyla oluşturmuş olduğu bir şeydir. Değerler ise insanların birbirleriyle olan ilişkilerini yürütebilmek amacıyla oluşturmuş oldukları yargılardır. Ancak bunlar her zaman tartışmalı olmuştur. En önemli sorun da, değerlerin nesnellik-öznel durumudur. “Antikçağ septiklerinden pozitivizmin günümüze dek saldıdığı dal budaklara kadar birçok görüşe bakılırsa, “değerler relatiftir”: aynı çağda toplumdan topluma ve aynı toplumda çağdan çağa değişir; değer ise “sübjektif” tir: aynı “obje”nin değeri kişiden kişiye değişir.”²⁶ Değerler relatifiği yüzünden değerın tam olarak ne olduğunu söylemek oldukça zordur. İnsan eliyle ortaya koyulduğu için insan ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. İnsan ihtiyaçları sadece toplumdan topluma değil bireyden bireye göre değişmektedir. Bu değişkenlik kesin bir değerın oluşmasına engeldir. Değerlerin değişkenliği ihtiyaçları karşılamasına yönelik olması, birey için oldukça olumludur; fakat değerlerin değişken olması bireylerin hangi değeri taşıması gerektiği konusunda oldukça tartışmalıdır. Birey değeri neye göre taşınmalıdır? Değeri taşıma ölçütü ne olmalıdır? Bu durum bireyin kaygan bir zeminde kendisine sağlam bir zemin bulmaya çalışmasına benzemektedir. Birey değişen değerler arasında kendisinden beklenen değerleri uygulamaya çalışır ama hangi değerleri benimsemesi gerektiği konusunda kararsızdır.

Değerler relatiftir; çünkü her dönemin ihtiyaç duyduğu değer birbirinden farklı olmaktadır. Her değer de birbirinden farklıdır; çünkü her bireyin “obje” ‘ye yüklemiş olduğu anlam kişiden kişiye değişmektedir. İnsanların objelere farklı değerler yüklemesi aslında objelerin kendilerine özgü birer değer erkine sahip olduğunu mu gösterir? “ Madem ki aynı tek real “obje” ’ye farklı kişiler aynı anda veya aynı kişiler farklı zamanlarda farklı değer yükleyebiliyorlar, bir “obje” ’nin kendine özgü değerinden söz edilemez; çünkü “obje”nin kendine özgü değeri olsa bile, insan bunu bilme imkânından yoksundur. Öyleyse bir “obje”nin değeri, değerlendirenin ona yüklediği bir şeydir; değerlendiren değiştikçe veya değerlendirme zamanı değiştikçe, o “obje”nin değeri de değişik olabilir.”²⁷

İnsanlar iyi ve kötü karşıtlığından dolayı değerleri olumlu ve olumsuz değerler olarak ikiye ayırmışlardır. Bu yüzden iyiyi olumlu bir değer kötüyü de olumsuz bir değer olarak tanımlamaya çalışmışlardır. Ama bu durum bazı sorunların oluşmasına neden olmuştur. Bazı insanlar kendi değer yargılarına göre iyi olanı yerine getirmiş

²⁶ İonna Kuçuradi, İnsan ve Değerleri, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s.9

²⁷ İ. Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.11

olabilirler; ama, bu değer toplumun iyi olan değerlerine uymayabilir. Bu durumda bu insanların davranışlarını değersiz olarak mı nitelendirmek gerekir yoksa onların da toplumun öngördüğü değerlerin iyiliğini kabul ederek, bu değerlere göre davranması mı beklenir? “Değer yargılarına aykırı ama bağımsız-kendisi için bir şey beklemeden-değerlendirmekse, böyle bir değerlendirmeyi yapan kişinin beklenene aykırı bir tavır takınmasını, çevrece uygun görülme-yen bir eylemde bulunmasını veya olanlardan çok farklı bir eser ortaya koymasını gerektirebilir. İşte böyle bağımsız bir değerlendirmeye dayanan bir eylemin veya eserin değerlendirilmesi, temeline değil de, o günkü anlayışa göre aykırı şekline bakılarak, yapılıncaya, acayip ya da düzen bozucu bir eylem olarak görülür, yapan kişiye de “eksantrik” ya da başkaldıran anarşist gibi damgalar vurulur.”²⁸ O günün değerlerine uymayan değerlere sahip olan bireyin başkaldıran bir anarşist olarak görülmesi onun bir değere sahip olmadığını mı gösterir? Farklı bir değere sahip olan birey toplumun değerlerine göre davranmayabilir.

Toplumun değer yargılarıyla bireyin sahip olduğu değerler çatışabilir. Bu durumda toplumun değerleri ile kendi sahip olduğu değerlerin çatışması durumunda birey “değersiz” bir birey midir? Bireyin sahip olduğu değer toplumun oluşturduğu değer yargılarıyla örtüşmek zorunda mıdır? Bireyin sahip olması gereken değer kistasını belirleyen şey nedir? “ İnsan realitesinin ve tek tek şeylerin değerlendirilmesini bozan doğru bir değerlendirme, bazen bir değer atfetme, bazen da bir değer biçme olarak çıkar karşınıza. Böylece insanı değerlendirmek ayrı, ona değer biçmek ayrı, ama onu değerlemek de ayrıdır; insan olaylarını ve durumlarını değerlendirmek ayrı, onlara değer biçmek ayrıdır. Kişiler, eserler, kişi değerleri, eylemler, davranışlar için de aynı şey söylenebilir. Değer felsefesinin işlerinden biri de bunları ve farklarını göstermektir, bunların ve farklarının biçimlendirilmesi yaşamına yeni imkânlar açıyor diye göstermesi beklenir.”²⁹

Her bir bireyin sahip olduğu “değer”i tek tek doğru bir biçimde değerlendirmek ve bu değer toplumun değer yargılarına uygun olup olmadığını sorgulamak oldukça güç iştir. Çünkü her bir bireyin sahip olduğu “değer”in toplumun değer yargılarına uygun olması beklenirken uygun olmaması da olası bir durumdur. Peki, bu durumda bireyin “değer”i toplumun değerleriyle bir çatışma yaşamadan doğru bir şekilde değerlendirilmesi mümkün müdür? “Tek tek şeyleri değerlendirmekten, onlarla ilgili

²⁸ İ. Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.29

²⁹ İ. Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.30-31

değer yargıları ortaya koymayı değil, onları anlamayı ve değer bakımından durumlarını görmeyi anlarsak; doğru değerlendirme imkânından şüphe etmek ve doğru değerlendirmelerin yapılamayacağını ileri sürmek yetersiz olur. Kişilerin insan imgelerinin ve çağların insan anlayışlarının farklı olması ise, kişilerin tek tek şeyleri doğru değerlendirebilmelerini etkilemez, ancak kişilerin değerlendirmelerini etkiler.”³⁰

Her bir birey kendi değerini oluşturma ve bu değere göre yaşama yeteneğine sahiptir. Değer bu yönüyle subjektiftir ve doğruluğu tartışmaya da açıktır. “Kişinin başka kişileri, olayları, durumları, kendisini ve genellikle tek tek şeyleri değerlendirmesi insanın bir yapı özelliği, bir var olma şartıdır. Bu değerlendirme ise çeşitli tarzlarda yapılır: Değerlendirenin değerine uygun, değerlendirilenle olan özel ilişkilerine göre ve geçerlikte olan genel değer yargılarına göre değerlendirmeler yapılabilir ve yapılmalıdır. Ve bu değerlendirmeleri kişi, seyirci olarak değil, kendi yaşamında yapmaktadır.”³¹

İnsanın değeri nedir? İnsanın değerleri nasıl oluşturulurlar? “ ‘İnsanın değeri’ derken kastedilen, insanın cins olarak insanın, diğer varlıklarla ilgisi bakımından özel durumu ve bu özel durumundan dolayı kişilerin insanlar arası ilişkilerde sahip olduğu bazı haklar, başka bir deyişle insanın varlıktaki özel yeridir. Dünyaya gelen her kişinin yaşama, beslenme, eğitilme hakkı, dokunulmazlığı, kısaca çeşitli uluslararası bildirilerde ve anayasalarda birçoğu “ insan hakları” adı altında toplanan ama her gün binlerce defa çiğnenen- haklar, temellerini insanın değerinde bulurlar.”³²

İnsanın değerlerinden kastedilen şey nedir? “ ‘İnsanın değerleri’ nden kastedilen şey, cins olarak insanın bütün başarılarıdır: Bilgi, bilimler, sanatlar, felsefe, teknik, moraller, kültürlerdir. Bunlar, insanın varlık imkânlarının gerçekleştirmesidir: Varlık şartlarının ürünü olan fenomenlerdir. Ürünlerini kişilerin birbirlerine bağlı olarak ortaya koydukları bu başarılar, kişi-üstü değerler olarak insan dünyasının belli başlı öğelerindedir.”³³ Değerler insan ilişkileri sonucunda; yine insan eliyle ortaya koyulmalarına rağmen kişi-üstü değer haline gelmiştir. Bireyler ortaya koymuş oldukları her bir değer ile aslında toplum içinde birbirleri ile olan ilişkilerini düzenlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla ortaya konan değerler nasıl kişi-üstü hale

³⁰ İ.Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s. 43

³¹ İ.Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.7

³² İ.Kuçuradi, , *İnsan ve Değerleri*, s.40

³³ İ.Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.40

gelmiştir. Her bir birey ortaya koyulan değerlere uyarak aslında toplumsal düzeni sağlarken kendi iradelerini bile isteye ortaya koymuş oldukları değerlere uyarak kısıtlamışlardır. Bu durumda değerler birey eliyle oluşturulmalarına rağmen bireyi aşarak birey üzerinde yaptırım gücüne dönüşür.

İnsanlığın değeri ile kişi değeri arasında fark vardır. İnsanlığın değeri bireylerin kendi varlıklarını sürdürebilmek adına bazı değerleri ortaya koyması ve bu değerlere uygun olarak yaşama yolunu seçme durumudur. “ ‘Bir kişinin değeri’ ise diğer kişilere göre onun o tek olan yapı bütünlüğüne sahip olması, onun o kişi olma özelliği ve bütünlüğün bu özelliğinden dolayı diğer kişilerden farklı imkânları, farklı yaşantıları, farklı gerçekleştirmeleridir. Bir kişinin kahraman, özgür, dürüst, seven... bir kişi olmasının ifadesidir kişinin değeri.”³⁴

Bireyler birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla bazı düzenlemeler yaparak yeni değerler ortaya koyarlar. Bu değerlerin bireyler üzerinde yaptırım güçleri vardır; bu değerlere uyma sadece bireyin kendisi için değildir. Değerlere uyma, değerlere göre yaşama tüm bireylerden beklenir; çünkü bireyler bu değerlere göre yaşarlarsa birbirleriyle olan ilişkilerinin daha uyumlu olacağını düşünmektedirler. Bireyin her bir eylemi bu değere göre yaşamayı gerektirmektedir. Birey bu değerlere göre yaşadığı için bu değerlere göre değerlendirilmektedir. Değerlendirme kelime anlamı olarak bir şeyin özünü, niteliğini, önemini ve niceliğini belirlemek anlamına gelmektedir. “İnsan bütün ifadelerinde görülen bir etkinlik olan değerlendirme, bir şeyi değeri bakımından seyirci olarak yargılamak, ona hazır bir ölçüye veya değerlendirenin dışında olan başka bir şeye göre değer biçmek ya da bir nitelik yüklemek değildir. Değerlendirmek, değerlendirenin kendi alanı içinde özel durumunu görmek ve göstermektir.”³⁵

Bireyin her bir eylemi toplum içinde bir değerlendirmeye tabidir; çünkü bireyin toplumun değerlerine göre yaşayıp yaşamadığı değerlendirme ile kontrol edilmektedir. Bireyin her bir eylemi sadece kendisini değil aynı zamanda toplumun genel yaşama düzenini etkileyeceği için bireyin davranışları değerlendirme ile topluma olan uyumluluğu kontrol edilmektedir. “Değerlendirme insanın bir var olma şartı ve bir insan fenomenidir. İnsanları ve kendisini değerlendirmeden, olayları ve durumları-en azından

³⁴ İ, Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.41

³⁵ İ, Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.15

kendisinin içinde bulunduğu olayları ve durumları- değerlendirmeden yaşayamaz kişi.”³⁶

Değerlendirme bireyin toplum içinde yine kendi eliyle oluşturduğu eylemlere uyup uymadığının sorgulanmasıdır. Değerlendirme aslında bireyin davranışlarının diğer bireylerin davranışlarına olan benzerliğinin ortaya koyulmasıdır. Bu benzerlik aslında toplumun çıkarlarının değerlendirme ile garanti altına alınmasıdır. Bu garanti altına alma tek doğrulama ölçütüne dönüşür. “Değerlendirme, kendisinden hareket ederek bir insanı, bir insanın bir eylemini, bir eseri, bir olayı anlamak ve kendi alanı veya benzerleri arasında yerini bulmak olarak anlaşıldığında, gerçekteki sayısız birbirine aykırı ve yanlış değerlendirmeler bir yana bırakılırsa, tek doğru değerlendirme ve onun perspektifleri vardır.”³⁷

Değerler bireyin her bir eylemini sorgulayarak onun davranışlarının toplumun değerlerine ne kadar uygun olduğunu ölçmeyi hedeflemektedir. Değerlendirme sonucunda oluşan veriler bireylerden beklenen davranışlar ise zamanla tüm bireylerden beklenen davranışlara dönüşür ve zamanla sistemleşir. Zamanla yapılan tüm değerlendirmeler sistemleşen bu değerlere göre yapılır. Birey kendi eliyle oluşturduğu bu değerler sisteminin dışına çıkmaz hale gelir. “Değerler, davranış ve etkinlik şekilleri soyut olarak nitelendirilir-hem de çağdan çağa, toplumdan topluma farklı nitelendirilir-ve değerlendirme sistemleri meydana gelir. Kişilerde yaşayan insanların yapıp ettiklerine, eserlerine, hatta kendi kendilerine bu değer yargıları tablolarına göre değer biçerler.”³⁸

“Saussure Genel Dilbilim Dersler’inde, aslında her kelimenin bir değere sahip olduğundan söz edilebileceğini fakat bu değerın esasen “olumsuz” olduğunu ileri sürmüştü. Bunu derken, kelimelerin ancak aynı dildeki başka kelimelere karşıtlığıyla alalım. Herhangi bir dilde, diğer bütün renk terimlerini bilmeden kırmızının anlamını ya da “değerini” tanımlayamayız.”³⁹ Saussure gibi düşünen Max Scheler’e göre değeri hınç ile sevgi arasındaki çatışma ilişkisi ile açıklamaktadır. Ona göre değer sevgi ve hınç çekişmesi değerin ne olduğunu belirlemektedir. Sevgi olumlu yönüyle değerin değerini yükselişe geçirmektedir. Max Scheler’ e göre “Seven için sevgi değerli değildir

³⁶ İ, Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s.25

³⁷ İ.Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, say.26

³⁸ İ.Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, say.28-29

³⁹ David Graber, *Değer Teorisi*, Çev. Başak Kıcıır, Sel Yayıncılık, İstanbul 2017, s.34

ve ayrıcalık kazandırmaz çünkü o insanın ya da toplumun refahını arttıran sayısız güçten biridir. Hayır, değer sevginin ta kendisidir, onun insanın her şeyine nüfuz etmesidir- bu sevginin hareketi daha yüksek, daha sağlam daha zengin hayatın işareti ve cevheridir. Önemli olan refahın miktarı değildir; insanlar arasında sevginin azami oluşu önemlidir.”⁴⁰

Max Scheler’e göre sevgi değerinin elde edilmesi çok zor olan bir şeydir. “Antik Çağ’da sevginin bu evrende güçlerinin sınırlı olduğuna inanılıyordu. Dolayısıyla, bu güçler sakınılarak kullanılmalıydı ve herkes değerine oranla sevimliydi. Sevginin kaynağının Tanrının kendisinde, sonsuz varlıkta olduğu onun bizatihi sonsuz sevgi ve lütuf olduğu fikri doğal olarak hem iyiyi, hem de kötüyü, hem adili hem de günahkârı, hem dostlarını hem de düşmanlarını sevmeye buyruğunu beraberinde getirir.”⁴¹

Scheler’e göre genel olarak sevgi değeri olumlu anlam ile birlikte anılmaktadır. Sevginin olumlu bir anlam taşıması gerçekliğe ve samimiyete bağlıdır. Gerçek ve samimi olmayan sevgi ancak ve ancak hıncı doğurur. “İsa’nın anladığı anlamda sevgi enerjik bir biçimde yardım eder. Ama, düpedüz yardım etme ya da “iyilik etme” arzusundan ibaret değildir. Bu sevgi deyim yerindeyse, olumlu değere ;“mıhlанmıştı” yardım ve iyilik de onun sonuçlarıdır sadece. Ressentiment insanın sahte sevgisi gerçek yardım sunmaz çünkü onun sapkın değerler anlayışında, “hastalık” ve “yoksulluk” gibi kötülükler iyi şeyler haline gelir.”⁴²

Gerçek sevgi sevginin değerini belirler. Gerçek sevgiye vakıf olan kişi aslında kendisinden hiçbir şey kaybetmez; aksine samimi bir sevgiyle insan kendi kendisini var eder. “Dulun verdiği birkaç kuruş Tanrı için zenginin armağanlarından daha makbuldür; bunun nedeni verilenin birkaç “kuruş” olması ya da bunları verenin yalnızca bir “yoksul dul” oluşu değil, onun eyleminin daha çok sevgi içermesidir. Dolayısıyla, her zaman yardım edilenin değil, sevenin değeri artar öncelikle. Sevgi manevi bir “hayır kurumu” değildir ve kişinin kendi mutluluğuyla çelişmez. Kişi kendinden feragat ederek ebediyen kendini kazanır.”⁴³

Sevgi ile Tanrı arasındaki ilişki Max Scheler’ e göre samimiyete dayanmaktaydı fakat insanın Tanrı’yla olan ilişkisi Tanrı ile insanın yer değiştirmesine bağlı olarak

⁴⁰ Max Scheler, Hınc, Ressentiment, Pusula Yayıncılık, İstanbul, 2004, İstanbul, say.52

⁴¹ M. Scheler, *Hınc, Ressentiment*, s.53

⁴² M. Scheler, *Hınc, Ressentiment*, s.51

⁴³ M. Scheler, *Hınc, Ressentiment*, s.51

samimiyetini yitirmiştir. “Tanrı nosyonu ve tanrının insan ve dünyayla temel ilişkisinde bu değişim sevginin hareketinin tersine dönüşüm nedeni değil, sonucudur. Tanrı artık her şeyin sevgisinin sonsuza dek değişmez hedefi, nasıl “maşuk aşığı harekete geçirirse” dünyayı öyle harekete geçiren değildir. Şimdi Tanrının özü sevmek ve kulluk etmektir. Yaratmak, istemek ve eylemek bu kökensel niteliklerden türetilmiştir.”⁴⁴

Bu dünyada samimiyetini kaybeden sevgi artık kendisine yer edinemez. O artık ideal olanın bir değeri haline gelir, çünkü onun bu dünyada gerçek ve samimi bir şekilde uygulanışı artık görülmemektedir. “Tanrı aynı zamanda hem insana “iner”, bir köle haline gelir, hem de çarşıta kötü bir köle gibi ölür. Artık iyiyi sevip düşmanından nefret etmek, dostunu sevip düşmanından nefret etmek anlamını yitirmiştir. Şimdi artık sevginin eylemi ve hareketinden bağımsız ve ötesinde hiçbir “en yüce iyi” kalmamıştır. Sevginin kendisi bütün iyilerin en yücesidir. Summun bonum (en yüksek iyi) artık bir şeyin değeri değil, bir edimin değeridir, sevginin kendisinin sevgi olarak değeridir; onun sonuçlarına ve başarılarına duyulan sevginin değil.”⁴⁵

İnsanlar artık Tanrısal olana ulaşmak istemez, çünkü yeryüzünde samimiyetini kaybeden sevgi Tanrıya sunulamaz. Onun yerine “...Artık tanrısallığa erişme çabası içinde birbiriyle yarışan insanlar ve şeyler yoktur karşımızda. Toplumun her üyesi, geriye kendisiyle kıyaslandığında Tanrıya daha uzak olanlara bakmakta ve onlara yardım ve hizmet etmekle kendisi de Tanrıyı andırır olmaktadır- çünkü bu büyük sevme, hizmet etme, eğilme dürtüsü Tanrı’nın özüdür.”⁴⁶

“Bir kişinin kendiliğinden sevme ve fedakârlık güdüsü özgül bir hedef, bir kendini uygulama fırsatı bulduğunda, bunu yoksulluk, hastalık ya da çirkinlik fenomenlerinin üstüne atlamak için bir şans olarak görüp sevinmez. O bu yaşam mücadelesine negatif değerler yüzünden değil, onlara rağmen destek verir- hala sağlıklı ve olumlu ne varsa onları geliştirmek için yardıma koşar. Böyle bir hayatı hasta, yoksul, küçük ve çirkin olduğu için seviyor, edilgin bir biçimde bu vasıfları kabulleniyor değildir. Olumlu yaşamsal değerler bu marazi durumlardan tamamen bağımsızdır ve daha derinlerde yatar. Dolayısıyla, kişinin kendi hayatının doluluğu bu olumsuzluktan korkma ve kaçma yolundaki doğal tepkisinin üstesinden gelebilir ve sevgiydi yoksul ya da hasta kişide olumlu olan ne varsa onu geliştirmeye yardım etmelidir. O hastalığı ve

⁴⁴ M. Scheler, *Hinç, Ressentiment*, s. 46

⁴⁵ M. Scheler, *Hinç, Ressentiment*, say.46

⁴⁶ M. Scheler, *Hinç, Ressentiment*, say.47

yoksulluğu değil, bunların arkasındakini sever ve yardımını ya da bu şer güçlere karşı yönelmiştir.”⁴⁷

Ama diğer yandan da hınç değerini unutmamak gerekir. Peki hınç değeri nasıl ortaya çıkar? Hınç kendisini nasıl gösterir? Hınçla dolu insan değer fikrinin değerini değiştirir çünkü o nesnel bir hiyerarşinin varlığını inkâr eder; çünkü bir bireyin sahip olduğu değer diğer bir bireyin sahip olduğu değerden daha üstün değildir; çünkü tüm değerler öznel kökenlidir. Başlangıçta hınç insan arzularından bağımsız değerlendirilir; ama daha az başarılı oldukça iyi olanlara karşı kendi nefreti arttıkça iyilik fikri giderek bireyin kendi arzusunun herhangi bir değişkene bağlı olarak o değişkenin derecesine düşürerek değersiz görme eğilimidir.

Değer ile yaşamaya alışan bireyin ulaşacağı nokta nedir? Değer bireyin yaşamını düzenlediği gibi toplum içindeki konumunu da belirlemektedir. Kimi bireyler doğaları gereği üstün meziyetleriyle ahlaki değerleri uygularken kimileri de doğaları gereği düşük olan meziyetleriyle toplum içinde değerlerini yansıtmaktadırlar. “ Hayat yoluna daha büyük ahlaki meziyetlerle çıkan biri, çabaları sayesinde, daha az yetenekli olana göre daha yüksek bir düzeye erişebilir. Ancak daha yoksul ve aşağı doğaya sahip olanlar üstün olandan bu orijinal uzaklığa tahammül edemez ve kıyaslanmaktan acı çekerler, ardından daha iyi “doğayı” hiçbir kıskançlık duymaksızın görme ve kabul etme yetisi tümüyle farklı bir tutum alır ya da “yerini tümüyle farklı bir tutuma bırakır.” Sonra da ressentiment mekanizması işlemeye başlar, kişi bu avantajın ahlaki değerini inkâr etme eğilimine girer. Artık tüm değer, ahlaki düzeyi yükselttiği sanılan “çalışma” ’ya bağlanır.”⁴⁸ Hınç kendisini üstün meziyetlere sahip olan bireylerin değerleri tam olarak toplum içinde uygulamasıyla kıskançlık içine düşen düşük meziyetli bireyin değerleri tam olarak uygulayamamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Hınçla dolu olan insan acıyla doludur ve sıkıntı çekmektedir. Hınçla dolu olan insan nefret ettiği insanlara saldırmak yerine sabırlı davranır; çünkü hınç duyanlara eğer sabırlı davranırlarsa öteki dünyada beklediklerini bulabilecekleri öğretilmiştir. “...bu insanların çektikleri sıkıntılar için “cennette “ ödüllendirilecekleri “cennetin” yeryüzü düzeninin tam tersi olduğu söylendiğinde, ressentiment yüklü insanın nasıl kendisinin büyükten almak isteyip de alamadığı intikamı Tanrıya havale ettiğini açık seçik

⁴⁷ M. Scheler, *Hınç, Ressentiment*, say.50

⁴⁸ M. Scheler, *Hınç, Ressentiment*, s.92-93

hissederiz. Kişi bu şekilde, en azından hayalinde, öbür dünyadaki cezalar ve ödüller mekanizması yardımıyla intikamı alabilir.”⁴⁹

Modern dönemde birey modern dönemin ahlakına karşı daha bir mesafeli durmaktadır; çünkü bireye göre modern dönem ahlakı değerleri biraz daha az güvenilirdir. “Modern ahlakın her bakımdan insanlara, özellikle de onların ahlaki değerlerine duyulan bir güvensizliğe dayandığını kaydetmek önemlidir. Tüccarın rakibi tarafından aldatılma korkusu, başkalarını algılamanın temel kategorisi haline gelmiştir. Modern ahlaki bireyciliği ve dayanışma ilkesinin reddini ortaya çıkarmış olan işte bu “güvensizlik”tir ve ressentiment’e çok yakındır.”⁵⁰ Hınç ortaya çıkan bu güvensizliğe çok benzemektedir; çünkü modern dönem ahlakı insanı ikileme bırakmıştır. İnsan kime güveneceğini şaşırmıştır. Hınç duyan birey üstün meziyetleriyle ahlaki değerleri uygulayan bireyler gibi olamadığı için ve kendi değerlerinin daha vasat bir şekilde ortaya çıkmasından dolayı hangi değeri uygulayacağını bilememektedir. Birey bir yandan üstün meziyetleri sergileyen bireyler gibi davranmamaktan doğan bir çekince diğer taraftan da kendi değerlerinin toplumda öngörülen değerlerin uygulanmasına ulaşamaması arasında sıkışıp kalmıştır. Bu da onu bir kararsızlığa sürüklemiştir. Duymuş olduğu güvensizlik onu üstün meziyetli olup da toplumun ahlaki değerlerini uygulayan bireylere düşman etmiştir.

1.2.Değerleri Etkileyen Faktörler

“Değer” insanın kendi yaşamında oluşturmuş olduğu bir olgu olup yine kendisinin oluşturmuş olduğu diğer olgulardan zaman zaman etkilenmektedir. Bu etkilenme biçimi yeni değerlerin oluşmasına sebep olabileceği gibi var olan değerleri de olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bölümde değeri olumsuz anlamda etkileyen bazı olgular ele alınmaktadır.

1.2.1.Ekonomik zorunluluk ve talepler

İnsanı doğası gereği sahip olduğu arzuları harekete geçirir; bu arzuların sınırları belirlenemez. İnsanlar istedikleri şeyleri elde etmek için mümkün olduğunca bazı hesaplar içerisine girmektedirler. İnsanlar kendi hallerine bırakılsalar ne dürüst bir ekonomik rekabet ne de her insanın eşit bir şekilde ekonomik bir kazanç elde edebileceği bir ortam bulabilecektir. Devlet gibi insanların eşit şartlarda ekonomik

⁴⁹ M. Scheler, *Hınç, Ressentiment*, s.55-56

⁵⁰ M.Scheler, *Hınç, Ressentiment*, s.96

rekabeti sürdürebileceğini belirten bir üst gücün müdahalesi olmazsa insanın arzuları diğer insanlar için zora dayalı bir güç haline gelebilir. Bu da ekonomik gücün tek elde toplanarak toplumu denetim altına alması anlamına gelmektedir. Bu durumda değerler insan arzuları ve ekonomik güç arasında sıkışıp kalır. Doyumsuz insan arzuları çok ve çeşitliyen ekonominin yolları dolambaçsız ve aynıdır. Değer bu ilişki karmaşasında kendisine yer aramaktadır, çünkü insan arzularının neden olduğu doyumsuzluk toplumsal yapıya bakış açısını değiştirir. Bu anlayışa göre “Toplum bireylerden oluşur. Her bireyin hayattan ne istediği konusunda epey net bir düşüncesi olduğu, asgari fedakârlık ve çabayla mümkün olanın en fazlasını elde etmeye çalıştığı farz edilir. “Toplum” dediğimiz şey-en azından biraz olsun kültürel “müdahalede bulunmak” için kontrol arayışındaysak tüm bu kendi çıkarını elde etme faaliyetinin sonucundan ibarettir.”⁵¹ Toplumun kendisi dahi bazı çıkarları elde etmeye yarayan bir yapı olarak dile getirilir. Bu yapıda değerlerin yeri belli olmamakla birlikte ekonominin aynı ve dolambaçsız haliyle varlığı sorgulanmaz hale gelir. Ekonominin kar zarar tablosunda haz veren, fayda sağlayan her şey değerli haz vermeyen, fayda sağlamayan her şey de değersiz olarak nitelendirilir. Bu da değerleri ortaya koyan toplumsal yapıları gereksiz hale getirir. “Eninde sonunda çoğu iktisadi teori “toplumu” andıran her şeyin yok edilmeye çalışılmasına dayanır. Fakat her toplumsal ilişki bir şeye indirgenebilse bile, böylece elde sadece ampiristin rüyası, yani bireyler ve nesnelere oluşan bir dünya kalsa bile insan yine de bireylerin neden bazı nesnelere diğerlerine göre daha fazla haz vereceğini hissettiğini çözmeye çalışır. Fizyolojik ihtiyaçlara başvurarak ancak bu kadar gidilebilir.”⁵² Değer ortaya çıkan bu karmaşa içerisinde toplumsal yapı ile insan arzularının oluşturduğu doyumsuzluğun yarattığı büyük farkın üstesinden gelmeye çalışır.

İnsanın fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladığı nesnelere tanımlamak için o nesnenin varlığını diğer nesnelere göre yapılandırmak gerekir. Nesne diğer nesnelere karşılaştırılarak diğer nesnelere kendisine benzeyen veya benzemeyen yanları ortaya koyulmaktadır. Bu o nesnenin ekonomik olarak türünü belirler. İnsan fizyolojik ihtiyaçlarını sağladığı bu tür nesnelere dahi birer değer yüklemektedir; güzel, çirkin, kaliteli, pahalı... Ama Marx’ a göre üretilen her bir nesnenin değerini aslında o nesneyi üreten insan emeğinden elde edilmektedir; fakat bu nesnelere alış veriş sırasında insan

⁵¹ D. Graber, *Değer Teorisi*, s.23-24

⁵² D. Graber, *Değer Teorisi*, s.28-29

emeğinin varlığı kaybolur ve bu nesnenin değerinin sırf kendisinden kaynaklı olduğu fikrini zihinlerde oluşturur. Var olan nesnenin değeri onu üreten kişiden bağımsızlaşır ve o nesne kendi başına bir değer haline gelir. Bu nesne kendi başına, herkes tarafından bilinen belirli bir değer taşıdığı gibi, herkes tarafından bilindiği halde dile getirilmeyen bazı değerleri de taşımaktadır. “İnsan bir araba aldığı anda, gerçekte sadece onu kullanma hakkını değil, başkalarının o arabayı kullanmasını engelleme hakkını da satın alır; ya da daha doğrusu, böyle yapmaya hakkı olduğu yönünde başkalarının kabullerini satın alır. Fakat bu çok yaygın ve belirsiz bir toplumsal ilişki-aslında, arabanın sahibi ile tüm dünyadaki değer herkes arasındaki bir sözleşme olduğu için, bunu bir şey olarak düşünmek kolaydır. Başka bir deyişle, iktisatçıların “mal ve hizmetlerden” bahsetme şekli aslında toplumsal ilişki olan şeyleri nesnelere indirgemeyi zaten kapsamaktadır; değerlere yönelik ekonomist bir yaklaşım aynı süreci daha da ileriye götürüp neredeyse her şeyi kapsayacak şekilde genişletir.”⁵³

1.2.2. Toplumsal değişim ve ekonomik yapı

İki yüzyıl önce tüm insanlık tarihinde etkili olan ve pek çok toplumsal değer değişmesine hatta yok olmasına sebep olan Sanayi Devrimi meydana gelmiştir. 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi'nin etkileri sanayi ile yaşamaya alışık olmayan insan topluluklarını çok farklı yönde etkilemiştir. “Sanayileşme, cansız güç kaynaklarının kullanımına dayanan makinalaşmış üretimin ortaya çıkışına gönderme yapmaktadır. Sanayi toplumları, daha önceki bütün toplumsal düzen türlerinden son derece farklıdır ve bunların ortaya çıkışları, köklerinin bulunduğu Avrupa'nın çok ötesine uzanan sonuçlar doğurmuştur.”⁵⁴ Sanayileşme insan hayatını etkileyen iki önemli şeyi yaratmıştır: seri üretim ve kentleşme. Sanayileşme ile seri üretim yaygınlaşmıştır. Sanayileşme el sanatlarına olan rağbeti azaltmıştır. Seri üretimin karşısında çaresiz kalan zanaatkârlar işlerini kaybetmişlerdir. Diğer bir yandan toprakla ilgilenen insanların durumu zanaatkârlardan pek de farklı değildir. En gelişmiş toplumlarda bile insanların büyük bir çoğunluğu toprak üzerinde çalışmaktaydılar. Fakat sanayi ürünleri karşısında satın alma gücü düşen çiftçiler ekmiş olduğu ürünün masraflarını karşılayamaz hale gelmiştir. Bu yüzden topraklarını terk ederek kente göç etmek zorunda kalmışlardır. “Kent, topluluk olarak yaşayan insanların, ortak yaşamlarından doğan ve onların yaşama biçimleri ile etkilenen mekânlardır. Ancak kentler mekân olmanın ötesinde,

⁵³D. Graber, *Değer Teorisi*, s.28

⁵⁴ Antony Giddens, *Sosyoloji*, Kırmızı Yayınları, 1. Baskı, Ağustos 2013, İstanbul, s.72-74

tarihi, sosyal, kültürel, siyasi özellikleri de bünyesinde barındırır. Çünkü o çok karmaşık yapıya sahip olan insanın, kendisi gibi karmaşık eseridir.”⁵⁵ Bu dönemde henüz karmaşıklaşmamış kentler bu göç dalgasıyla birlikte karmaşık bir hal almaya başlamıştır; çünkü bu kentler göç dalgasının oluşturduğu rağbeti karşılayabilecek kapasitede değildir. Yoğun göç dalgası yarattığı talep ile birlikte birçok aile evlerinin odalarını şehre yeni göç eden ailelere kiralamışlardır. Ama talep o kadar çoktur ki ev kira bedeli devamlı artmaktadır. Öyle ki tüm ailedeki bütün bireyler çalışsalar dahi onların kazançları bu kira bedelini ödeyemez hale gelir. Bu yüzden aileler kiralamış oldukları odaları başka bir aileye kiralayarak birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu durumda bir odada iki aile birden yaşamaya başlamıştır. Bu ailenin “değer” yapısına çok büyük zarar vermiştir; çünkü aile mahremiyetini ortadan kaldırmıştır. Aile içerisinde yer alan her bir bireyin aynı ev içerisinde kendisine ait bir yaşam alanı olması gerekirken iki aile aynı odada yaşar hale gelmiştir. Bu da toplumun en küçük yapı taşı olan aileyi kökten bir değişikliğe sürüklemiştir. Hâlbuki ailenin toplum içerisindeki işlevi bu durumdan çok farklıdır. “Ailenin başta gelen insan kurumu olarak görülmesinin iki nedeni vardır. Birincisi, ailenin görevlerinden biri insan türünü üretmek ve devam ettirmektir. İkincisi, aile başka kurumların da kaynağı olmuştur: ekonomik faaliyetler, toplumsal denetim, eğitim, eğlence ve dinlenme ve daha başka özel toplumsal davranış kalıpları önce aile içerisinde gelişmiştir. İlk aile nispeten tam bir toplumdur. Ailenin bir toplumsal kurum halinde oluşması, böyle kendine-yeterli örgüt olmaktan çıkıp yavaş yavaş genişleyen toplum içinde özel görevleri olan bir birim haline gelmesiyle olmuştur.”⁵⁶ Kendi özel yapısını koruyamayan aile kurumu toplumun yapısını da olumsuz etkilemektedir; şöyle ki aile var olan değerlerini aktaramadığı gibi yeni değerler de oluşturamaz hale gelir. Değersizleşmeyle yüz yüze kalan ailenin bu durumu toplumu da etkilemektedir.

1.2.3.Edebi ve felsefi düşünceler

19. yüzyıl edebiyatı genel anlamda yabancılaşmanın etkili bir şekilde yansıtıldığı bir alan olmuştur. 19. yüzyıl İngiliz edebiyatı örnek verilecek olunursa 19. Yüzyıl İngiliz edebiyatı Victoria Çağı olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde roman şu anki kitle iletişim araçlarının yerini almakla birlikte insanın gerçek hayatına ayna tutmaya

⁵⁵ Erol Kaya, Kentleşme Ve Kentlileşme, Okutan Yayınları,2007, İstanbul, s. 2

⁵⁶George A.Lundberg, , C.Schrag, N.Larsen, Ayyıldız Matbaası, çev. Özer Ozankaya, Ülker Gürkan,1970, Ankara,s.99

yarayan bir araç haline gelmiştir. Bu dönemde kültürel faaliyetlerle ilgilenen daha çok orta tabakadan insanlardır. Romancılar okur grubu olarak gördükleri bu tabakaya yöneliyorlar ve bu tabakanın sorunlarını ve insanlarını ele alıyorlardı. Bu sayede orta tabakadaki insanlar hem okudukları romanlarla birlikte hem kendi yaşamlarını hem de çevrelerinde olup biten her şeyi gerçek bir şekilde görebilmişler hem de okumuş oldukları roman kahramanlarıyla kendilerini kıyaslamışlardır. Romanlardaki yeni serüvenler, ilginç olaylar, karakterlerin duygusal durumları okurları oldukça etkilemiştir çünkü gerçek hayatın gerçekliği içinde görülemeyecek olan bu kurgular okurlarını oldukça heyecanlandırmıştır. “İngiltere’de okumasını yazmasını bilenlerin, özellikle romandan öteden beri ayrıca hoşlanan eğitim görmüş kadın sayısının artmasıyla, romana rağbet de artmıştı doğal olarak. Okuyuculara kitap ödünç veren kitaplıkların halka açılması da, roman meraklılarına büyük bir kolaylık sağlıyordu...Victoria Çağı aileleri de, akşamları bir araya geliyor, aralarından birinin yüksek sesle okuduğu romanı dinliyorlardı. İngilizlerin duygularını açığa vurmaktan nasıl çekindiklerini bilen alaycı birinin yaydığı bir söylentiye göre de, romanın acıklı bir yerine gelince de, ailenin her bireyi, kendi odasına çekilip, tek başına ağlıyordu. O çağın edebiyat meraklıları, Charles Dickens gibi ünlü romancıların yapıtlarını yüksek sesle okurken dinlenmek için parayla bilet alarak tiyatro salonlarına gitmekten de haz duyuyorlardı.”⁵⁷

İnsanları bu tip romanları okuma eğilimi içerisine sürükleyen nedenler ne “Ahlak ve toplum düzeni açısından 19. Yüzyılın ortaları bir çelişkiler yumağıydı: İngilizler bir yandan cinsel tabulara boyun eğmiş görünüyor, sevgiden tümüyle yoksun evlilikleri kutsal biliniyorlardı. Ama öte yandan da kentler, açlıktan ölmek için bedenlerini satan kadıncağızlarla dolup taşıyor, fuhuş gittikçe yaygınlaşıyor, bir tarihçiye göre kadın nüfusunun neredeyse üçte biri fahişelik ederek geçinmek zorunda kalıyordu. Dinsel alanda bir yandan dar kafalı bir yobazlık sürüp gidiyor, Anglikan kilisesi gittikçe daha güçleniyordu...İngiliz emekçileri, kadınları ve çocuklarıyla birlikte, madenlerde ve fabrikalarda, kara kölelerden bin beter koşullar altında çalışmak zorunda kalıyorlardı...Kızlı erkekli, yedi sekiz yaşında çocuklar, karanlık madenlerde sömürülüyor; uyuklayınca, dövülerek, kömür yüklü arabaları çekiyorlardı.”⁵⁸

⁵⁷ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi yayınları,9.Baskı, 2015,951

⁵⁸ M.Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, 949-950

1.2.4. Dini, siyasal görüşler ve kültürel yapı

Değeri etkileyen bu unsurlar dizisine, dini kültürel ortam da denebilir. Dini kültürel ortam bireyi toplum içinde yeni bir kültüre popüler kültüre yönlendirmektedir. Popüler kültür yapısı gereği sosyo-ekonomik unsurlardan beslenmektedir.

Kültür bir toplumun kendi içinde duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, her türlü değeri yaratmada ve kullanmada, bunları bir sonraki kuşaklara aktarmada kullanılan araçların tümüdür. Günümüzde kültürün en etkili bir şekilde görüldüğü yerler kırsal kesimlerdir; çünkü Sanayi Devrimi sonrasında köyden kente göç yoğun olarak yaşanmıştır. Göç yüzünden kente göç eden insanlar genellikle şehirlerin kenar mahallerine yerleşmişlerdir. Onlar şehirlere taşınmakla birlikte kırsal kesimde sahip oldukları kültürle olan doğal bağlarını kaybetmişlerdir ki bu da kendi kültürlerine yabancılaşma anlamına gelir; çünkü bu insanlar genel olarak topluma ayak uydurmaya çalışmışlardır. Bu insanlar birlikte geleneksel bir düşün törenine birlikte katılmaz hale gelirler bunun yerine birlikte konsere gitmeyi uygun bulurlar. Buradan anlaşılacağı üzere din, etik, gelenek ve görenekler, değerler anlamını yitirir. Popüler kültür çok hızlı bir şekilde yitirilen bu değerler yerine onlara yeni değerler verir. Popüler kültürün amacı kırsal kesimde korunmuş olan kültürün şehirde etkililiğini kaybetmesidir. Popüler kültür bu yüzden dayatılan bir kültürdür. Popüler kültür kırsal kesimde korunmuş kültür gibi köklü bir kültür değildir. Popüler kültür sıradan, geçici, kolay ulaşılan, ucuz ve etkisi kısa sürendir. Popüler kültür kitle kültürüne hitap eden bir kültürdür. Popüler kültür asla bireysel farklılıkları önemsemez; çünkü baskın kültür tarafından kontrol edilir.

Popüler kültürün kendini en etkili şekilde toplumda göstermesi kapitalizmin en büyük destekçisi meta fetişizmiyle olmuştur. Popüler kültür medya aracılığıyla yarattığı ticari ürünleri halka sunmaktadır. Etkili bir biçimde sunulan bu ticari ürünler reklamlarla halkın genelinde “tüketme zorunluluğu” yaratmaktadır. Tüketici neden tüketmesi gerektiğini bilmeden ihtiyacı olmayan şeyleri tüketmeye başlamaktadır. Tüketicinin yeteri kadar kıyafeti olmasına rağmen daha fazla kıyafet alış verişini yapmaktadır. Yeni almış olduğu kıyafetleri depolayacağı bir alan olmamasına rağmen kıyafet almaya devam etmektedir. Bunun nedeni alınan ürünler üzerine düşünmeyen tüketicilerdir. Popüler kültüre uyum sağlamak adına ihtiyacı olmayan şeyleri tüketen insan haline gelir. Peki, bu nasıl olur? Dünya savaşlarının ardından askeri bir yaşam

tarzı, askeri kıyafetler, askeriye ait bazı aletlerin günlük hayatta kullanımı moda haline gelmiştir. Herkes bu tür şeyleri çok kolay edinebilmiştir. Dünya savaşlarının etkisi bununla kalmayıp halkta zafer, kahramanlık, vatanseverlik gibi milliyetçiliği arttıran bir çok düşünce de yayılmıştır. Bu tür şeyler çok kısa zamanda oluşmasına ve geçici olmasına rağmen sanki her zaman var olan değerler gibi algılanmış, sanki her zaman var olan değerler gibi kabul edilmişlerdir. Peki, bu düşünceyi yaratan nedir? Medya bazı yeni senaryolar yaratır. Eğer bir kişi depresyondaysa bir depresyon battaniyesinin altında çikolata tüketmelidir ya da bir erkek evlenme teklif ediyorsa tek taş yüzüğü şampanya bardağına koyarak evleneceği bayana sürpriz yapmalıdır. Bu senaryolar birer klişeye dönüşür ve sanki herkes tarafından yapılması gereken şeyler gibi algılanır. Popüler kültür ve kapitalizm bu klişeleri etkin bir şekilde kullanır. Popüler kültüre göre evlilik teklifi etme şekilleri dönem dönem değişirken pırlanta evlilik teklifinin şartı olur ve gelin adayları tarafından evliliğin olmazsa olmazı haline gelir.

Popüler kültür bireyleri neyi niçin tüketeceğini bilmez bir hale getirir. İhtiyacı olmadığı halde sırf moda uymak adına kendi üzerinde yaratılan sahte algıların farkına varmadan tüketmektedir. Bu tüketim her gün başka bir metaya dönüşerek bireyin gözüne perde çekmektedir. “Bir bakıyordun, hepsi ayrı bir havada gözükün o kalabalık, hep birlikte bir müzikli sigara kutusu merakına kapılıyor, derken Japonya’dan gelen küçük parmağım büyüklüğündeki dolmakalemleri kapış kapış kapışıyorlar, ertesi ay ise hepsini unutup tabanca biçimindeki çakmaklardan öyle bir almaya başlıyorlar ki, Alaaddin yetiştiremiyordu. Sonra, bir plastik ağızlık modası başlıyor, bütün millet içtiği sigaranın iğrenç ziftini sapık bir bilim adamı zevkiyle seyrederek altı ay saydam ağızlık kullanıyor, derken; onu bırakıp sağcısı solcusu, dinsizi dindarı Alaaddin’den boy boy, renk renk teşbih alıp her yerde çekmeye başlıyor, bu fırtına dinip Alaaddin elinde kalan teşbihleri iade edemedi, bir rüya kitapçığı alabilmek için kapıda kuyruk oluyordu. Bir Amerikan filmi gelir, bütün gençler kara gözlük alırdı, bir gazete haberi çıkar bütün kadınlar dudak kremi, bütün erkekler imamlara yakışır takkelerden isterdi, ama çoğu zaman, istekler hiç anlaşılmayan bir şekilde bir veba gibi yayılırdı. Niye binlerce, on binlerce kişi aynı anda radyolarının, kaloriferlerinin üstüne, arabalarının arka camının önüne, odalarına, iş masalarına, tezgahlarına o tahta yelkenlileri yerleştirmeye başlamıştı? Anne çocuk, kadın erkek, ihtiyar genç herkesin hep aynı resmi, gözünden

kocaman bir damla yaş akan mahzun ve Avrupalı suratlı çocuk resmini anlaşılmas bir istekle alıp duvarlara, kapılara asmasını nasıl anlamak gerekiyordu?”⁵⁹

Popüler kültür kapitalizmle işbirliği yaparak toplumsal değerleri derinden ekonomik anlamda etkilemektedir. Değerleri etkileyen bu işbirliğine benzer diğer bir işbirliği din ve siyaset arasında kurulmaktadır. Din kelime olarak “1.Tanrı düşüncesine bağlı toplumsal bir kurum, 2.İnsanların doğüstü güçlere, kutsal saydıkları türlü varlıklara, tanrılara ya da Tanrı’ya inanma, tapınma biçiminde katıldıkları gizemli olgu, 3.öbu nitelikteki inançlar kurallar, töreler, törenler, simgeler, kurumlar biçiminde düzenleyen örgütlenme, 4.inanılan ve çok bağlanılan ülkü, düşünce ve inanç.”⁶⁰Anlamına gelmektedir. Siyaset “siyasa”dan kelime kökeninden türemektedir. Siyasa “1. Yurt ve devlet işlerini düzenlemek, yürütmek için tutulan ölçülü yol. eş. Politika. 2.yurt ve devlet işleriyle ilgili anlayış, görüş, tutulacak yol ve yöntem.”⁶¹ anlamına gelmektedir.

Günümüzde pek çok laik toplum dinin siyasetten olabildiğince uzak olması gerektiğini savunmaktadır; çünkü özellikle Ortaçağ Avrupa’sında Katolik kilisesinin o dönemin siyasi yapıları üzerindeki aşırı etkileri yüzünde siyasi gücün halk üzerinde etkisi kırılmış, din ile siyaset mücadele eder hale gelmiştir. Hatta Katolik kilisesi o kadar güçlenmiştir ki krallar Haçlı seferlerini düzenlemek için Papadan yardım istemek zorunda kalmışlar, Papanın eliyle taç giymedikleri zaman halk kralların otoritesini tanımaz hale gelmiştir. Gücü elinde tutmak isteyen siyasal yapılar sırasıyla Katolik kilisesinin etkisini zamanla ele geçirerek mutlak gücü elinde tutmayı başarmıştır. Yönetim Tanrı adına söylevlerle yönetilmekten uzaklaştırılmış yönetimde laikleşme söz konusu olmuştur. Bu da din ile siyasetin birbirinden ayrıldığını göstermektedir.

Din ile siyaset ilişkisinin laikleşme ile birbirlerinden ayrıldığı savunulmaktadır. Görünüşe göre siyaset dinin hiçbir kurumu ile ilişki içerisine girmemektedir; ama ortaya çıkan pek çok siyasal etkinliğin dinsel temelleri bulunmaktadır. Seçimle başa geçmeye çalışan pek çok siyasi lider seçmenlerine birçok dinsel vaatte bulunarak oy toplamaya çalışmaktadır. Halkın dinsel duygularına seslenerek halkın iradesini siyasi alanda kullanmaya çalışmaktadırlar. Sınır güvenliğini tehdit eden pek çok unsura karşı güvenlik tedbiri almak için görevlendirilecek askerlere dindeki şehitlik mertebesi

⁵⁹ Orhan Pamuk, Kara Kitap, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, 30. Baskı, s..50/51

⁶⁰ Türkçe Sözlük, A. Püsküllüoğlu, Say. 382

⁶¹ Türkçe Sözlük, A. Püsküllüoğlu, Say.1194

sunularak tehdit edici unsurlara karşı her türlü ölüme gözü kapalı bir şekilde savaşmaya gitmeleri bu ilişkinin bir etkisidir.

1.3.Değerlerin Yabancılaşması

Değerlerin yabancılaşması konusunu 19. yüzyılda en etkili biçimde ele alan kişi Nietzsche olmuştur. Nietzsche değerlerin yabancılaşmasını “decadence” yani “çöküş” olarak adlandırır. Çünkü “ Nietzsche büyüyen kültürlerin nasıl çözülmeye başladıklarının yanı sıra, birbirleri ile git gide daha fazla temas geçtiklerini ve birbirlerine daha fazla bağlandıklarını da görmüştür. Bundan dolayı dünya görüşlerinin, toplum düzenlerinin, ahlak kanunlarının nasıl göreceleştğini fark etmiştir. Avrupa nihilizminin yükseleceğini, her türlü bağlayıcı değer ve yaşam düzeninin kaybolacağını görür ve kehanette bulunur.”⁶² Ona göre gün be gün insan “decadence” ‘ın etkisinde biraz daha fazla kalmakta, var olan değerleri yitirmekte hatta yeni değerler oluşturamamaktadır.

“İstirap verici ve tüyler ürpertici bir manzaraydı karşımıza çıkan: İnsanın yozluğunun önündeki perdeyi çektim. Ağzımdaki bu söz en azından bir kuşkudan uzaktır: İnsanlığa karşı bir ahlaki bir suçlama içerdiği kuşkusundan. Bu sözcük her türlü ahlaki asitten bağımsızdır. O kadar ki; yozluğun bugüne kadar hep çok bilinçli bir şekilde tam da “erdem” ve “Tanrısallık”ın gaye edinildiği yerde olduğunu gördüm. Çoktan tahmin edilmiş olacağı gibi, yozluğu decadence anlamında algılıyorum: Savım da insanlığın bugün en yüce, en arzulanan değerler olarak en tepeye yerleştirdiği değerlerin tümünün decadence değerler olduğudur.”⁶³ Nietzsche “decadence”ı incelediğinde; insanların yeni değerler oluşturamaz hale geldiğini anlamıştır; çünkü değerler kendileri adına erdem adı altında Tanrısal olan şeylerle üretilip insanlara hazır bir şekilde sunulmuştur. Değerleri sorgulamaya gerek duymayan insan var olanı kabul edip, kendisine öngörülen erdemi yaşayıp sadece Tanrı’ya tapmanın ötesine gidememiştir.

Değerlerin yabancılaşması konusunda Nietzsche bazı yönlerden iki filozoftan etkilenmiştir: Baruch Spinoza ve Artur Schopenhauer.

⁶² Hans Joachim Störing, Dünya Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, 2011, say.207

⁶³ Wilhelm Friedrich Nietzsche, Deccal, Say Yayınları, İstanbul, 2012, say.12

1.3.1.Spinoza

Spinoza'ya göre insan doğanın Tanrı tarafından yaratıldığına inanmaktadır. Bu inanış ile insan kendi yararına olacak pek çok şeyi Tanrı'dan istemekte ve Tanrı'nın buyruğuna göre yaşamaktadır. Bu yüzden insan özgür iradesi kendi istenci bile yani en küçük değer bile tanrısal olan tarafından belirlenir. "Spinoza' ya göre... insan davranışlarını istençli ve amaçlı olarak gördüğümüzden, bizim dışımızdaki olaylara istencimize dayalı araçlar yüklemeyi sürdürmekte, buna bağlı olarak da Tanrı'nın kendi iyi istenciyle bizim yararımız için dışımızdaki olayları yönettiği sonucuna varmaktayız. Bu bağlamda dinsel hurafelerin pek çoğunun insanların yürünmesi gereken gerçek yolun Tanrı'ya ibadet etmekten geçtiğine duydukları inançtan baş gösterdiğini ileri süren Spinoza, pek çok tutarsızlığın doğadaki her şeyin Tanrı tarafından belli bir amaçla yaratıldığına inanılmasından doğduğunu dile getirmektedir."⁶⁴

Nietzsche tıpkı Spinoza gibi düşünmektedir. Ona göre kendi iradesini kullanmayan ve güç istencini gerçekleştirmeyen insan "decendence"⁶⁵ı hazırlayan insandır; çünkü kendi iradesinden vazgeçen insan başka iradelerin belirlediği değerleri asıl değer zannedip ona göre yaşamaya başlar. Güç istencinin eksik olduğu insan nihilizme uğramış, değer oluşturamaz hale gelmiş değerlere karşı yabancılaşmıştır. "Bir hayvana, bir türe, bir bireye içgüdülerini kaybettiğinde, kendisine zararlı olanı seçtiğinde, onu yeğlediğinde, yozlaşmış derim. "Yüce duygular"ın "İnsanlık idealleri"nin tarihi aynı zamanda insanın neden böylesine yozlaştığının bir açıklamasıdır da hemen hemen. Yaşamın da kendisi benim için gelişmenin içgüdü, sürekliliğin, kuvvetlerin birikmesinin, kudretin içgüdü: Güç istencinin eksik olduğu yerde çöküş vardır. Savım, insanlığın en yüce değerlerinde bu istencin eksik olduğudur-çöküş değerlerinin ve nihilistik değerlerin en kutsal isimler altında hüküm sürdüğüdür."⁶⁵

Spinoza'ya göre belirlenmiş değerlerin içinde yaşamaya alışmış insan değerleri o kadar benimser ki yapılan her şeyin kendileri için yapılmış olduğunu düşünmeye başlar. Öyle ki belirlenmiş değerleri kendi düşüncelerini yansıttığını bile düşünür hale gelir. Bu yüzden insan sonsuz bir minnettarlık ile sorgulamadan kabul ettiği yaratılmış değerlere adeta tapmaya başlar. Erdem ve Tanrı'ya sığınan insan, yeni değerler oluşturmak yerine en küçük arzusunda dahi Tanrı'yı göreve çağırır hale gelir çünkü Tanrı kendisine tapanları boş çevirmemeli kendisine tapanları ayrıcalıklı hale

⁶⁴ Abdülbaki Güçlü, , Erkan Uzun, Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2008, s.1356

⁶⁵ W. F., Nietzsche, *Deccal*, say.12

getirmelidir. “İnsanlar kendi isteklerini güden nedenleri bilmedikleri için, kendilerini özgür sanırlar. Çevrelerindeki her şeyin de kendileri için yapıldığını kafalarına koymuşlardır. Bundan ötürüdür ki ona, kendi biçimlerini, kendi düşüncelerini yakıştırırlar. Bunca, birbirinden ayrı görünen, tapınışların özeti budur. Bütün bu yanılısamaların zorunlu sonucu olarak da, ona tapmakla, onu hoşnut ettiklerini sanırlar. Doymak bilmez hasisliklerini doyurabilmek için bütün doğayı hizmetlerinde kullanmak isteğindedirler. Tanrı da elbet onların hizmetinde olacaktır. Tapmak gerçekte hizmete çağırmaaktır.”⁶⁶

Nietzsche’ye göre insan iradesinin yokluğu ve güç istencinin bulunmayışı insanı “decadence” sürükler. Decadence ile güçsüzleşen insan güçsüzlüğünü kabul etmek yerine kendisini iyi olarak adlandırır; çünkü değer oluşturmak ya da değerleri yeniden değerlendirme zorluğunu göze alamaz. Oluşturduğu Tanrı algısı tıpkı insana benzer. İyi Tanrı algısı tıpkı insan gibi iyilere iyi kötülere kötü davranır. “Nerede güç istenci azalmaya başlarsa orada her seferinde fizyolojik bir gerileme, bir decadence vardır. Bu decadence’ın Tanrısallığı en erkekçe erdemleri ve dürtüleri budanınca, mecburen fizyolojik açıdan gelişmemişlerin, zayıfların Tanrısı haline gelir. Onlar kendilerine zayıf demezler; ”iyi” derler... iyi bir Tanrı ile kötü bir Tanrı arasındaki uydurma ikiliğin ilk kez tarihin hangi noktasında olabilir hale geldiğini göstermek için daha fazla ipucuna gerek yok. Boyunduruk altına alınanlar, Tanrılarını hangi içgüdüyle “kendi içinde iyi” durumuna indirgemişlerse benzer bir içgüdüyle, kendilerini boyunduruk altına alanların Tanrılarının da iyi niteliklerini silip atarlar; efendilerinden, onların Tanrısını şeytanlaştırarak öç alırlar.”⁶⁷

Spinoza’ya göre erdemın ortaya çıkışı bile insanın çıkarları doğrultusunda olmuştur. Erdem insan için iyi olanın hayata geçmesi, kötü olandan da uzak durması olmuştur. Her şeye rağmen değer oluşturacak olan bir zihniyet mevcut değildir. “Herkes kendi tabiatının kanunlarına göre iyi olduğunu sandığı şeyi zorunlu olarak ister, kötü olduğunu sandığı şeyi zorunlu olarak istemez. Birisi kendisine yararlı olan şeyi aramak, başka bir deyişle kendi varlığını korumak için ne kadar çok çabalarsa ve bunu başarmak için ne kadar gücü varsa, onun o kadar erdemi var demektir. Kendi kendini koruma

⁶⁶ O. Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, s.209

⁶⁷ W. F Nietzsche, *Deccal*, s.22-23

çabası erdemın ilk ve biricik temelidir. Kendi kendini koruma çabasımdan önce gelen erdem tasarlanamaz.”⁶⁸

Nietzsche Spinoza'dan farklı olarak şöyle düşünür; her şeye rağmen değer yargısıyla değer oluşturmak insanı yüce kılar ama insanın oluşturduğu değer kendisinden önce oluşturulmuş olan değere baş kaldırı olduğu için kötü olarak adlandırılır; çünkü önceden oluşturulmuş değerlere sarsılmaz bir inançla bağlı olan insan değer yargısından yoksundur. Ne yazık ki güç istenciyle ortaya koyulmayan değerler iyi olarak adlandırılmaktadır. “Tanrıbilimcilerin etkilerinin uzandığı yerde değer yargısı alt üst olmuştur ve “doğru” ile “yanlış” kavramları mecburen yer değiştirmiştir. Orada yaşama en çok zarar verene “doğru”, onu zenginleştiren, derinleştiren, onaylayan, yücelten ve muzaffer kılanı “yanlış” denir. Tanrıbilimciler hükümdarların(ya da halkların) “vicdanlarından” yararlanarak güce ellerini uzattıklarında, temelde neyin yer aldığından kuşku olmaz: Son istenci, Nihilistik istenç, gücü istemektedir.”⁶⁹

Spinoza'ya göre insan gözünü o kadar kör etmiştir ki, Tanrı'yı sadece iyi olan şeyleri yapan bir varlık olarak görmektedir; fakat kıtlık, sel, deprem, yangın, kasırga gibi şeylerden pek çok insan acı çekmektedir. Peki sadece iyi olarak nitelendirilen Tanrı neden bu felaketleri yarattı? İnsan Tanrı'ya yeteri kadar ibadet etmediği için mi yoksa? İnsan Tanrı'ya olan ibadetini arttırsa bile Tanrı iyiliği de kötülüğü de herkese aynı şekilde verir, peki o zaman Tanrı insan ayırt etmiyorsa insanın ibadet etmesinin ne anlamı var? Tanrı iyilere iyi kötülere kötü davranmıyorsa Tanrı'ya inanmanın gerekliliği nedir? İnsan sırf bu dünyada tutacak bir dal aradığı için mi Tanrı'ya inanır ya da kendisini gerçekleştirmek için mi? “İnsanlar, kendi mutlulukları için doğada buldukları birçok şeylerin yanında canlarını sıkan bir çok şeye de rastladılar. Ya bunlar nedendi? Bunlar da Tanrılara gerekli saygının gösterilmediği zamanlarda oluyordu herhalde. Kısır döngüye girilmişti bir kez. Tap ve iste. Tapınmanı çoğalt ve istediğini arttırır...iyilikler ve kötülükler sofularla sofı olmayanların başına aynı oranda geldiği halde, insanlar kendilerini bu peşin yargılardan kurtaramazlar. Tanrıları, içinden çıkılmaz bir çelişmeyle hem iyi hem de kötü saymak, daha uygun bir sistem kurmaktan kolay geldi. Buysa insanları, Tanrı yargısının sonsuz derecede insan aklının üstünde bulunduğu kuramını yerleştirmeye götürdü. Eğer, şeylerin özlerini ve özelliklerini göz önünde tutan

⁶⁸ O. Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, say 207

⁶⁹ W.F.Nietzsche, *Deccal*, s.16

matematik bilimler, insanlara doğru yolu göstermeseydi bu karanlığın içinde boğulup gitmek işten bile değildi.”⁷⁰ Spinoza önerdiği çözüm ile Nietzsche’ den ayrılır. Spinoza’ ya göre şeylerin özünü belirleyen şaşmaz değer yargılarına sahip matematik insanlara doğru değer yargılarını göstermeseydi insan asla yargılama gücüne sahip olamayacak, belirlenmiş değerler içinde kaybolup gidecektir.

Nietzsche’ye göre herkes kendi Tanrısını kendi yaratır. Tanrı insanın kendisini memnun etme ya da tatmin etme biçimidir. “Hala kendisine inanan bir halkın, kendine ait bir Tanrısı vardır. Onda kendisini üstte tutan koşulları, kendi erdemlerini yüceltir-o, kendinden duyduğu memnuniyeti, güçlük duygusunu, bunlar için şükranlarını sunabileceği bir varlığa yansıtır. Zengin olan, zenginliğini dağıtmak ister; gururlu bir halk, uğruna kurbanlar vereceği bir Tanrıya gereksinim duyar... Din, bu varsayımlar çerçevesinde bir şükran biçimidir. Kişi kendisi için müteşekkirdir. Bunun için Tanrıya ihtiyaç duyar- Bu Tanrı hem faydalı hem zararlı, hem dost hem düşman olabilmelidir-kişi, ona iyilikte de kötülükte de hayranlık duyar.”⁷¹ Nietzsche’ ye göre Üst İnsan “Geleneksel olanı yok etmeye ve kendisinden önce hiçi kimsenin yapmadığı kadar radikal bir şekilde yeniden başlamaya çalışır”⁷² ki bu da onun Spinoza’ dan ayrıldığı noktalardan biridir.

1.3.2. Schopenhauer

Schopenhauer bu dünya, insanın varoluşu, değer yaratımı konusunda kötümser bir yöne sahiptir. Ona göre insan bu dünyaya acı çekmek için gelmiştir. Hiçbir olumlu ifade bunu tersine çeviremez, bu yüzden çabalamak boşunadır. “Evren sonsuz birbirlerini yiyenlerin yeridir... asıl olan erdem değil erdemsizliktir. Dünya Leibniz’ in sandığı gibi, mümkün olan alemlerin en iyisi değil tersine, en kötüsüdür. Acı, sevinçten çoktur ... Erdem, bir düşünce olarak, evren düzenine aykırıdır. Yaşama buyruktusu açısından erdemi aramak boşunadır, çünkü onu böylesine bir boğuşma içinde bulamayız. Ölçüler, kendini yenme çabaları, çalışma sevgisi incelenmiş bir bencillikten başka bir şey değildir.”⁷³

Nietzsche’ye göre insan yaşamdan sonra yaşam fikriyle kandırılarak bu dünyada dert, ıstırap çekmeye kendisini hazırlamıştır. İnsan bu dünyaya gönderildiği için değil

⁷⁰Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, s.208

⁷¹ W.F. Nietzsche, *Deccal*, s.21-22

⁷²H. Joachim Störing, *Dünya Felsefe Tarihi*, s.500

⁷³ O. Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, s.284

bu dünyada kendi değer yargılarıyla yaşayamadığı için acı çekmektedir. İlahi değerler olarak adlandırılan değerlerin öngördüğü hayat Üst İnsanın yaşayabileceği bir hayat değildir. Üst İnsan karamsarlığa kapılarak bu dünyadan vazgeçmiş insan değildir. O değer yargılarına sahip olan, güç istencine sahip ve değerleri yeniden değerlendirme gücüne erişebilen insandır. “Yaşam görüntü olarak gösterilmiştir, bütünlüğü içinde bir hiçlik değeri kazanır. Başka bir dünya, bütün formlarıyla (Tanrı, öz, iyi, doğru) duyuyüstü bir dünya fikri, yaşamın üstünde yer alan değerler fikri, pek çokları arasından bir örnek değildir; her türlü kurmacanın kurucu ögesidir. Yaşamın üstünde yer alan değerler ortaya koydukları etkilerden, yaşamın değersizleştirilmesinden, bu dünyanın inkârından ayrılmazlar. Ve bu etkilerden ayrılamıyorlarsa, bunun nedeni ilke olarak inkâr etmek değil, değersizleştirmek istencine sahip olmalarıdır. Üstün değerlerin, ilahi olanın karşısında sanki istemek’ in zorlayıcılığından kurtulmuşuz gibi, istencinin durakladığı bir eşik oluşturduklarına inanmaktan kaçınalım. Üstün değerlerin içinde kendini inkar eden, istenç değildir; üstün değerler, inkar etmenin, yaşamı yok etmenin istencine bağlanırlar.”⁷⁴

Schopenhauer’a göre eğer insan bu dünyada iyi olursa bu yaşamdan sonraki yaşamda da iyi olacağına inandırılmıştır. İnsanlar bu dünyanın acımasızlığını görmek yerine bir takım iyi temennilere sığınmışlardır. “Teologlar dünya ile insan hayatının anlamını kesinlikle iyi olduğuna inanılan ilahi bir plan ya da amaca bağlamışlar, fakat delil ve hayatın acımasız olguları yerine, inananların yürekleriyle sadece iyi niyetli birtakım temennilere sığınmışlardır. İyimser filozoflar ise hayatın salt devam ettirilmek dışında, nihai bir amacı, bir anlamı, peşinden koşulmaya değer bir hedefi olduğunu iddia ederler. Bütün bunlar boşunadır, zira gördüğümüz ya da işittiğimiz hiçbir şeyde, Schopenhauer’ a göre, bu iddiaları destekleyecek tek bir şey bulamayız.”⁷⁵

Nietzsche’ ye göre insan değerlerin değerini kaybettiğini görmek yerine Tanrısal olana sığınarak mücadeleden vazgeçmiştir. İnsan sanki “decadence” yokmuş gibi yaşamaya devam etmektedir. “Nietzsche değerlerin değer olmalarını bütün bütün yitirmişken hala birtakım göksel, tanrısal, kutsal ya da kutlu ülkülere başvurarak yaşamayı sürdürmenin yaşanan yoksayıcılığı daha da ağırlaştırmaktan öte bir anlam taşımadığını, bir anlamda böyle bir yoksayıcılıkta yaşamayı sanki böyle bir şey hiç

⁷⁴ Gilles Deleuze, “Üstinsan: Diyalektiğe Karşı”, Cogito, Yapı Kredi Yayınları, sayı 25, İstanbul, 2007, s.111

⁷⁵ A.Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, say.926

olmamışçasına sürdürmenin yoksayıcılığın kendisinden daha da tehlikeli olduğunu bildirmektedir.”⁷⁶

Schopenhauer kötümser bir anlayışa sahiptir. Ona göre istenç yeni bir istencin doğmasına neden olur, bu yüzden insan her dertten sonra yeni bir dertle başa çıkmak zorundadır. İnsan ancak bu dertlerin olmadığı çok kısa zamanlarda mutluluğu bulabilir. “İstenç sonsuzdur, gerçekleşmesi sınırlıdır. Dürtülerimize ve isteklerimize boyun eğdiğimizde, asla kalıcı mutluluğu ve huzuru bulamayız. Tahmin edilen her arzudan hemen yeni bir arzu ortaya çıkar. Ortadan kaldırdığımız ve artık nefes alabileceğimizi düşündüğümüz her ağrının ardından yeni bir bela gelir. Ağrı yaşadığımızda aslında tek hakikattir. Keyif ve mutluluk sadece negatiftir, yani ağrının yokluğudur.”⁷⁷

Nietzsche Schopenhauer’a göre daha iyimserdir. Çünkü ona göre Üst İnsan her türlü olumsuzluğu, acıyı görmüş insandır; ama Üst İnsan Schopenhauer’ın öngördüğü gibi yaşamdan vazgeçmiş insan değildir, Üst İnsan Schopenhauer’ın dünyaya kötümser bakış açısının farkına varır ama bu kötümserlik yüzünden mücadele etmekten vazgeçmez. “Üst insan, Tanrı’nın öldüğünü bilen insandır. Tüm idealist öteki tarafın sadece yalan olduğunu, yeryüzüne ve yaşama sarılan ve bunu neşe ile olumlayan insandır. Dünyanın, sonsuza dek varoluşun kaynağından yeniden doğan bir “Dionysos” dünyası olduğunu; insanın kavrayarak, yaratarak, değerler getirerek, dünyaya sarılma çabasının mutlak güce sahip zaman sürecinde başarısız olacağını bilen insandır; ayrıca kendisinin de bu dünyanın bir parçası olduğunu, bir “güç istenci” olduğunu ve bunun dışında başka bir şey olmadığını ve kendini bu istenç olarak isteyen ve hayatın çelişkisi olan bu en derin ve en çözülmez çelişkiye dayanabilen insandır.”⁷⁸

⁷⁶ A.Güçlü, E.Uzun., *Felsefe Sözlüğü*,s.338

⁷⁷ H. Joachim Störing, *Dünya Felsefe Tarihi*, say.483

⁷⁸ H. Joachim Störing, *Dünya Felsefe Tarihi*, s.504

II. BÖLÜM

NİETZSCHE'YE GÖRE AHLAK VE YABANCILAŞMA

Ahlak sözlük anlamı bakımından “1.İnsanın doğuştan getirdiği ya da sonradan kazandığı birtakım tutum ve davranışların tümü, 2.Kişide huy olarak bilinen nitelik; iyi ve güzel olarak bilinen nitelik; iyi ve güzel olan nitelikler, 3.Toplum içinde bireylerin uymak zorunda buldukları davranış biçim ve kuralları.”⁷⁹ anlamlarına gelmektedir. Ahlak sözlük anlamıyla kişinin toplumda bir arada yaşayabilmek için oluşturduğu iyi ve güzel olan nitelikleri huy olarak edinmesi ve toplum içinde bunları birer davranış biçimi ve kural haline getirerek yaşaması anlamına gelmektedir. Nietzsche’ye göre din adına konuştuğunu ileri süren kişiler insanların toplum içinde birbirleriyle olan iyi yöndeki ilişkilerini din adına yönlendirerek bu ilişkilere bir kutsallık atfetmişlerdir. Toplum içindeki davranış biçimleri dinin yönlendirmesiyle “Öteki Taraf” inancına dönüşerek yön değiştirmiştir. “Damarlarında Tanrıbilimci kanı taşıyan herkes, her şeye karşı, daha başından yanlış ve dürüst olmayan tavır sergiler. Tutku, bu durum sonucu oluşan tutku, inanç adını alır; onmaz yalanın görünümünden azap duymamak için gözlerini sımsıkı tümenden yummak. İnsanlar bu yanlış görünümünden bir ahlak, bir erdem bir kutsallık çıkarırlar; hatalı görme, iyi ve vicdan haline getirilir- “Tanrı”, “kurtuluş” ve “ebediyet” adlarıyla mukaddes kıldıklarından başka hiçbir görme biçiminin, artık değer taşımadığını savlarlar.”⁸⁰

Ahlak insanoğlunun toplum içinde yaşayabilmesi için oluşturduğu bir düzendir. Ahlak bireyler arası ilişkiyi düzenlemektedir. Toplumun bireyleri topluluk hainde yaşayabilmek için kendi özgürlüklerinden vazgeçerek genel olarak herkesin uyabileceği kurallara uymak zorunda kalmıştır. Bu kurallar bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri düzenleyerek onların acıdan koruyan bir yelpaze haline gelmiştir. Ahlakın bu koruyucu yanı zamanla insanlar arasında alışkanlık halini alıp herkesin uyduğu bir gelenek haline gelmiştir. “Ahlakın kökenini insanın uygarlaşmasıyla, yani toplum halinde yaşamaya zorlanmasıyla ilişkili bir biçimde açıklayan, her tür ahlakın temelini ancak daha büyük ya da kollektif bir bireyin, yani toplum ve devletin bireylere boyun eğdirdiği; onları içinde buldukları tecrit edilmişlikten kurtarıp bir ortaklık şeklinde örgütlediği zaman kurtulabildiğini söyleyen Nietzsche’ye göre, ahlak uzunca bir süreden beri zorlama ya

⁷⁹ *Türkçe Sözlük*, A. Püsküllüoğlu, Say. 45

⁸⁰ W.F.Nietzsche, *Deccal*, Say.15

da acıdan kaçınmak için kendisine sığınılan bir şey olarak varlığını sürdürmüş, daha sonra gelenek bir içgüdü haline gelmiş, ardından alışılmış hale gelen her şey gibi, haz ile ilişkilendirilip, nihayet erdem olarak adlandırılmaya başlamıştır.”⁸¹

Ahlak bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla kendi istekleriyle bazı haklarından vazgeçerek oluşturdukları sosyal kurallar bütünüdür; bu yüzden ilahi kaynaklı değildir. Ahlak insanoğlu tarafından oluşturulduğu için ahlaki davranışların sonuçlarının bağlayıcılığı yine ahlaka göredir dine değil. “...ahlak sistemlerinin zaman ve belirli sosyal koşullar içinde geliştiklerini, vahyedilmedileri gibi gökten zembille de indirilmediklerini, kökenlerinin ilahi değil de, tamamen insanı olduklarını; bir şekilde haklı kılınacaklarsa eğer, harici bir otoriteye müracat yerine, kullanımlarıyla ve insan hayatındaki sonuçlarıyla haklı kılınmak durumunda olduklarını -ki, bunların hepsi de, çağımızla kıyaslandığında, on dokuzuncu yüzyıl için pek alışılmadık olan düşüncelerdi- göstermek geliyordu.”⁸²

Ahlak insanların birbirleriyle olan ilişkileri düzenlemek için kişinin kendi özgürlüğünü toplumun çıkarlarına göre kısıtlaması anlamını taşır. Bu durumda birey kendi özgürlüğünden bir şeyler kaybettiği gibi kendisini gerçekleştirme imkanını da kaybetmiştir. “Ahlak sadece belirli birtakım eylem tarzlarını yasaklayıp diğerlerini kutsaması anlamında değil, fakat dünyayı anlamada ya da açıklamada kullanılan mevcut şemayı güçlendirmek veya pekiştirmek için çalışması anlamında cebri ya da baskıcı bir mekanizmadır. Nietzsche'nin analizine göre, esas, kendilerinden yeni perspektiflerin doğabileceği yegane güç türlerini “hayatı geliştiren tutkuları” baskı altında tutmaya çalışarak yapar.”⁸³

Ahlak esas itibariyle tekrar eden genel kurallar oluşturmaya eğilimlidir; fakat bu kurallara uymayan, toplumun sahip olduğu ilkelerden farklı ilkelere sahip olan ; kısacası toplumsal bireylerden farklı olan bireyler bu genel ahlak kurallarının dışında kalır. Onların ortaya koymuş olduğu her bir eylem tekrar edilemez, özgür ve benzersizdir. Onların her bir eylemi ahlakın genelliğine karşı bir başkaldırıdır. Onlara göre eylem Ahlakın genellemelerinden kurtarılarak özgürleştirilmelidir. “Ahlak, farklı-üstün olana, farklı-düşmanca olana ya da kabul edilmez olana karşı daima nefreti temsil eden kimin elinde sürünün iradesine dönüştüğünde, genel kurallar koyar. Bunlar, her bir eylemin tekrar edilemez yanını topluluğun türdeşliğiyle her tür kuvvet için beslenen bakış

⁸¹ A.Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*,1160

⁸² Arthur Danto, *Nietzsche-Hayati, Eserleri ve Felsefesi*, Paradigma Yayıncılık, çev. Ahmet Cevizci, Şubat 2002, İstanbul,Say. 59/60

⁸³ A.Danto, *Nietzsche-Hayati, Eserleri ve Felsefesi*,Say. 57

açıların çeşitliliğini birtakım mutlak, ilkelerle sınırlamaya azmeden kurallardır. Ahlaki biçimciliğe karşı mücadele, erdemi yeniden kuvvet haline getirmek için verilen, kuvvet adına verilen özgürleştirici savaşımdır...”⁸⁴

“İnsanda ahlaki bir nitelik olduğunu keşfeden ve kendi kategorik dayatmaları nedeniyle; ahlaki metafizik ve durağan hale getirerek bilimsel olarak ele alınmasını ve soykütüğünün çıkarılmasını da olanaksız kılan ve böylece de Nietzsche’nin gözüyle bütün ahlak sorununu küçümseyen ve sadece vaaz vererek ahlakçı lanetlemeden başka herhangi bir olası çözüm önermeksizin bir insanın bir diğer insana yönelik kötü davranışlarının devamını sağlayan Kant’a olan garezinin kökeninde de bu yatmaktadır. Görüleceği üzere, Nietzsche’nin başkalarını ahlaki nedenlerle lanetleyen bir insana hiç de saygısı yoktur.”⁸⁵

İnsanoğlu kendi oluşturduğu ahlaksal sistem içinde kendi eylemlerini kısıtlayarak kendisini gerçekleştirme özgürlüğünden vazgeçmiştir. Toplum içinde kendisini gerçekleştirme gücünü yitiren insan kendi güçsüzlüğünü fark etmek yerine kendi gücünün farkına vararak kendi eylemlerini gerçekleştirmekten kokmayan ve toplumsal ahlak sistemine başkaldırmaktan çekinmeyen insanlara benzemedikleri için şükreder hale gelmişlerdir. “Nietzsche ...gerçek güçsüzlüğün sahte ahlaka çevrildiği, yalnızca güçsüzlükle ilgili şeylerin ahlaki tavırlara dönüştürüldüğü bir tür yeraltı fabrikası hayal eder...Rekabet için kendimizi güçlendirmek yerine başkalarını suçlarız, sonra da o korkunç insanlar gibi olmadığımız için kendi sırtımızı sıvazlarız.”⁸⁶

Ahlaki kurallar ilahi kaynaklı olmayıp insanlar tarafından oluşturulup onlar tarafından uygulanır. Ahlaki kurallar genel olup her bireyin uyması beklenen bir kurallar bütünüdür. Bu yönüyle her bir bireyi bağlayıcı bir etki taşır; fakat her ahlaki eylemin her bir birey tarafından gerçekleştirilmesinin beklenmesi mümkün olmayabilir; çünkü bu ahlaksal kurallar her bir bireye uymayabilir. “Nietzsche’nin yerleşik ahlakta en etkili biçimde saldırdığı hususlardan biri ahlakın şekilciliği, reçetelerinin kanun koyucu özelliğidir. Ahlaki emirler, bütün insanlar için evrensel ve lüzumlu olmaya

⁸⁴ Fernando Savater, Nietzsche’nin İdeası, İletişim Yayınları, Çev. Saliha Nilüfer, 1. Baskı, 2008, İstanbul, s.149

⁸⁵ William Plank, Nietzsche ve Varlık, Mitra Yayınları, çev. Cem Kılıçarslan, 1. Basım, Temmuz 2012, s. 64

⁸⁶ John, Amstrong, Nietzsche’den Hayat Dersleri, Sel Yayıncılık, çev. Azade Aslan, 2. Baskı, 2013, İstanbul, s. 106

azmetmiştir...herkese tıpa tıp uyduğu varsayılan gülünç ya da kusursuz bir tür olarak insana ait eylemlerin birbirinin yerine kullanabilirliğini getirir.”⁸⁷

Ahlaki bir kural bireylere bir önceki nesil tarafından aktarılır. Bireyler kendilerinden önce gelen nesilleri taklit ederek ahlaki kuralların nesilden nesile aktarımını sağlar. Ahlaki yasalar sadece nesiller arasında aktarılmakla kalmaz aynı zamanda bir sonraki nesille garantiye de alınmış olur. “Ahlakla ilgili duyguların, yetişkinlerin belli olaylar karşısında gösterdikleri eğilim ve tepkilerin çocuklar tarafından algılanıp, doğuştan maymuna benzemeleri nedeniyle bu eğilim ve tepkileri taklit etmeleriyle aktarıldıkları çok açıktır; öğrendikleri ve iyice alıştırmalarını yaptıkları bu duygularla ileriki yaşamlarında gecikmiş bir sorgulamada bulunur, söz konusu eğilim ve tepkileri görgü açısından yerinde oldukları gerekçesine dayandırır. Ama bu “gerçeklerin” ne onlardaki duygunun temeline ne de derecesi ile bir ilgisi vardır. Sadece, insanın akıllı bir varlık olarak onaylaması ve karşı çıkması için gerekçeleri, daha doğrusu ileri sürülebilecek ve kabul edilebilecek gerekçelerinin olması gerektiği kuralı ile yetinilir.”⁸⁸

Birey sahip olduğu ahlaki kurula göre bazı değer yargılarında bulunur; iyi, kötü, doğru, yanlış, sevap, günah...gibi. Ahlaki kurallara göre eylemde bulunanlar olumlu değer yargılarıyla, ahlaki kurallara göre eylemde bulunmayanlar olumsuz değer yargılarıyla değerlendirilir. Ahlaki değer yargılarıyla değerlendirilerek bu değer yargılarının dışında bırakılanlar bir tür cezalandırmaya tabii tutulmuşlardır. “Ahlak yargıları ve cezalandırmaları daha az sınıflandırılmış olanlara karşı ruhsal olarak sınırlandırılmış olanın sözde intikam biçimidir; ayrıca bir de doğanın kötü olsun diye ihmal ettiğine zararının ödenmesidir; son olarak, ruh kazanıp incelmek için bir fırsattır:- kötülüğün ruhani kılınması. Temelde yüreklerine su serper, bir ölçü olduğuna inanırlar, malı mülkü olanlarla, ruhu yücelerle eşittirler. “Tanrı önünde tüm insanların eşitliği” için savaşırlar; Tanrıya da aşağı yukarı bu nedenle inanma gereksinimleri vardır. Onların arasında Tanrıtanımazlığın en güçlü düşmanları vardır. Onlara, “yüksek ruhluluk, düpedüz ahlaklı insanın saygınlığı ve namusluluğuyla karşılaştırılmaz” diyen biri karşısında küplere binerler.”⁸⁹

⁸⁷ F.Savater, *Nietzsche' nin İdeası*, s..147

⁸⁸ Wilhelm Friedrich Nietzsche, *Tan Kızılıığı*, Say Yayınları, çev. Özden Saatçi, 4. Baskı, 2011, İstanbul, s. 37

⁸⁹ Nietzsche, Friedrich Wilhelm, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Say Yayınları, çev. Ahmet İnam, 6. Baskı, 2011, İstanbul ,s. 143

Ahlaki eylemler tekrar edildikçe alışkanlık halini alır. İnsanoğlu alışkanlık haline getirdiği şeyleri kolayca yerine getirir. Alışkanlık insanoğluna hem kolaylık sağlar hem de kolayca tercih yapabileceği için haz verir. Çünkü alışkanlık insana bir tür güven duygusu aşılır; insanı yeni olanı keşfetme zorunluluğundan, korkusundan ve endişesinden emin kılar. “birlikte yaşayabileceğimiz bir geleneğin, yeni ve henüz kanıtlanmamış deneylerin aksine, geliştirici, yararlı olduğunu biliriz; birlikte yaşayabileceğimiz bir geleneğin, yeni ve henüz kanıtlanmamış deneylerin aksine, geliştirici, yararlı olduğu kanıtlanmıştır. Böylece gelenek keyif verici olan ile yararlı olanın birliğidir ve daha da önemlisi, hiçbir şekilde düşünmeyi gerektirmez. Bir kişi başkalarını zorlayacak güce sahip olur olmaz, kendi geleneklerini oluşturmak ve onları dayatmak üzere bu gücünü kullanır, çünkü gelenekleri onun için yaşamın kanıtlanmış bilgelidir.”⁹⁰

Nietzsche ahlaktan ve dinden tiksinti duymaktadır; çünkü ahlaki kurallar sistemi insan eliyle yapılmış bir kurallar dizisi olmasına rağmen nesilden nesile aktarılır. Bu aktarım sırasında bir çeşit geleneğe dönüşen ahlaki değerler sanki ilahi bir vahiy gibi algılanmaya başlar. Kaynağı hiç sorgulanmayan dinsel kurallar eyleme “Tanrı” adına dönüştürülür. “Bu yüzden, hastalıklı insan türünün bezginliğinin bir ifadesinden başka bir şey olmayan “değerler”, “yüce değer yargıları” addedilerek insanlığa hakim olmuştur.”⁹¹

Ahlaki kurallar insanoğlunun birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla bireyin kendini gerçekleştirme özgürlüğünden vazgeçmesidir. Bu vazgeçiş insanı pasifleştirir; çünkü insan kendi varoluş sürecini tamamlayamaz hale gelir. Birey sadece toplum için yaşayan toplum haricinde varlık gösteremeyen bir organizmaya dönüşür. “Nietzsche ahlaki hayata-karşı olmakla, organizmayı hasta, yorgun ve bitkin kılmakla suçlar. Başka bir deyişle, ahlaki baskı yüzünden organizma esnekliğini yitirerek hayati uyarılara cevap veremez hale gelir; katılaşır. Bunun sonucu ise kişinin kendi içgüdülerine yabancılaşmasıdır.”⁹²

Nietzsche’ye göre bazı felsefeciler ahlaki temellendirme girişiminde bulunmuşlardır. Onların ahlaki temellendirmeleri derinlemesine değil daha yüzeysel, özetleme şeklinde, rastgele ve keyfi bir şekilde olmuştur. Bu şekilde ahlaki

⁹⁰ Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, W.F.Nietzsche, “İnsanca Pek İnsanca”, Say Yayınları, 3. Baskı,2011, İstanbul,s. 328

⁹¹ Fehmi Baykan, Nietzsche’ nin Felsefesi, Bilgesu Yayıncılık, 2008, Ankara, s.. 32

⁹² Baykan, F., Nietzsche’ nin Felsefesi, s.. 17

temellendirme tatmin edici olmamıştır; çünkü “ çevrelerinin, sınıflarının, kiliselerinin çağlarının ruhu, iklimleri ve yeryüzünün bir parçasının ahlakı olarak- işte bundan ötürü değişik insanlar, geçmiş dönemler hakkında bilgileri özürdür, bu konuları çok da az merak ederler, ahlakın asıl sorununu göremezler.”⁹³

“Felsefecilerin “ahlak temelleri” deyip, kavramaya çalıştıkları, doğru olarak görüldüğünde, yalnızca egemen olan, ahlaksal olan temiz bir inancın entelektüel biçimi, bu inancın anlatımına yeni bir araç, böylece de belli bir ahlakın içinde bir olgu; evet, son tahlilde ahlakın bir sorunu olarak alınabileceğini bir çeşit inkar.- Her durumda araştırmanın, çözümlenen sorgulamanın bu inançların incelenmesi için, canlı olarak kesilip biçilmesinin tam zıddı!”⁹⁴

Ahlaki kurallar toplum içinde bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur. Peki ahlaki değeri yaratan kimdir? Ahlaki değeri yaratan kimsenin dayanak noktası nedir? Bir eylemin ahlaki kural olmasına imkan veren kıstas nedir? Ahlaki yargılar hakkında bu türden sorular sorulsa da cevap her zaman diğer ahlaki yargılar tarafından verilir.“Yaratıcısını diğerleri önünde yargılaması gereken ahlaklar vardır; diğer ahlaklar onu sakinleştirip kendinden memnun kalmasına yol açar; diğerleriyle kendini saklamış, diğerleriyle nurlanmış, kendini yukarı ve uzağa yerleştirmiştir, bu ahlak yaratıcısına unutmak yardımcı olmuştur, onun hakkındaki bazı şeyleri unutturmakta; bazı ahlakçılar güçlerini ve yaratıcı mizaçlarını insanlık üstünde denemek istemişlerdir, “Bende saygı uyandıran boyun eğbildiğimdir -ve sen benden farklı olmalısın” –Kısaca, ahlaklar yalnızca böyle bir duygu yaratmanın işaret dilidir.”⁹⁵

Ahlaki bir eylemin gerçekleştirilmesinde amaç bireye toplum içinde sağlayacağı yararlarıdır. Birey asla bu ahlaki kuralların bir sorgulamasını yapmaz çünkü onlar bireyin hayatı sorgulamak zorunda kalmadan başvurabildiği en kestirme yoldur; çünkü sonuçları yönünden bireyi şaşırtmaz ve ona toplumsal fayda sağlamaktadır .Peki ya beklene gerçekleşmezse, ya ahlaki eylemin sonucu bireye fayda yerine acı verirse? “Bir ahlak kuralına göre davranmanın, vaat edilen ve beklenenden farklı bir biçimde sonuçlanması ve ahlaklı davranan insana, söz verilen mutluluğu değil de, beklenenin aksine felaket ve acı getirmesi durumunda, geriye vicdanlı ve korkak insanın sığındığı “ uygulamada bir şey unutuldu” bahanesi kalır. En kötü durumda derin acılar çeken ve ezilen bir insanlık şu karara varacaktır: “ Kuralın yerine getirilmesi olanaksız, birz

⁹³ W.F. Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*,s.99-100

⁹⁴ W.F. Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*,s. 100

⁹⁵ W.F.Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 101

tamamıyla zayıf ve günahkarız ve önümüzde ahlaklı olma yetisine sahip değiliz. Bu nedenle de mutlu ve başarılı olmayı hak etmiyoruz. Ahlak kuralları ve vaatler bizden daha iyi varlıklar ortaya koyulmuştur.”⁹⁶

Ahlaki eylemler toplumda meydana gelen olaylara göre düzenlenmektedir. Bazı ahlaki eylemler toplumda pek çok defa tekrarlandığı için onlara yönelik kural oluşturmak kolay olmaktadır; fakat sadece birkaç defa gerçekleşen eylemlere kural belirlemek hem güç hem de belirsiz olmuştur. “Bir kez cereyan eden garip bir olaya dayanarak üstünkörü belirlenen çok sayıda ahlak yasası, kısa bir süre sonra anlaşılmaz hale gelmiştir; bunların amacı kesinkes saptanamadığı gibi bu yasalara aykırı davranıldığında cezanın ne olacağı de kesin değildi. Dini ayinlerin sonuçları bile şüpheliydi,-ama bu konu üzerinde kafa yordukça, hiçbir sonuca varmadan düşünmek, konunun önemini artırdı ve sonunda bir geleneğin en saçma yönü bile en yüksek kutsallığa dönüştü. İnsanoğlunun binlerce ilgili gereksiz düşüncelerin etkisi hiç.”⁹⁷

“Evrimsel iyilikçi davranış kavramının gerektirdiği vicdan ve suç kavramlarının rolü ve öncelikleri gibi büyük karışıklıklar da söz konusudur. Vicdan olmadan iyilikçi davranışın kökeninde fedakarlık vardır ki, bu da tehlike içerir. “ İyilikçi davranış için korku, cesaret ve acıma gereklidir. Nietzsche ise korku ya da acıma üzerine kurulu olmayan bir ahlak, yani bizlere ne densiz eylem ve tam dürüstlük peşinde koşan ...Protestan acıma duygusu arayışındadır.”⁹⁸

Ahlaki kurallar insanı yönetmede en etkili yöntem olmuştur. İnsanlar ahlaklı olmayı seçerek hem ahlak tarafından yönetilmeyi hem de ahlakın sağlamış olduğu faydalardan yararlanmayı seçmişlerdir. Ahlaki fayda insana ahlaki kurallara uymayan insanlardan farklı bir konum sağlamıştır. “Ahlak, insanlığı burnundan çekip götürmenin en iyi yoludur! -Gerçek şudur ki; seçilmişliğin kibiri, burada kendini alçakgönüllülük olarak gizlemektedir: Böylece yaptıkları, kendilerini daima olarak “topluluk”, “iyi ve adalet” tarafına , “gerçeklik “ tarafına yerleştirmektir- ve insanlığın geri kalanını da “dünyaya” , öteki tarafa...”⁹⁹

Ahlaki kurallara uyan bireyler kendilerine fayda sağladıkları gibi kendilerini yaşam içinde oluşacak olan bir belirsizlikten korumuştur. Birey kendisine fayda sağlayan ahlaki kuralları kullanarak toplumun ahlaksal kurallarına başkaldıran bireylerin tarafında olmaktan kurtulmuştur. Birey güvenli tarafı seçerek ahlaki değer

⁹⁶ W.F.Nietzsche, *Tan Kızıllığı*, İstanbul, s.. 29

⁹⁷ W.F.Nietzsche, *Tan Kızıllığı*, s. 40/41

⁹⁸ W.Plank, *Nietzsche ve Varlık*, s. 185

⁹⁹ W.F.Nietzsche, *Deccal*, s.57

yargılarını sorgulamaktan kurtulmuştur. “Ahlak ise, insanlarca hışıma uğramış ve baskı altına. Çünkü alınmış insanlar ve katmanlar için, yaşamı umarsızlıktan ve hiçin içine atılmaktan korunmuştur: çünkü varoluş karşısında en çaresiz acılaşmayı, doğa karşısında güçsüz kalmak değil, insanlar karşısında güçsüz kalmak doğurur. Ancak gücü elinde bulunanları, gücü uygulayanları, “efendi”leri, genelde düşman saymış; onlara karşı da alttaki bayağı insanı korumuştur; yani onların karşısında ilkin yüreklendirilmesi gereken insanı.”¹⁰⁰

Ahlak, ahlak kurallarına uyan bireyler için adeta bir yangın merdiveni işlevi görmüştür; çünkü ahlaki değerler yargılarına göre yaşamayı seçen bireyler ahlakın ne olduğunu sorgulamak zorunda kalmamıştır. Bu durum onlara güvenli bölgeyi sağlarken ahlaki düzene başkaldıran bireylerden de korumuştur. “Ahlak kötü nasiplileri nihilizmden korudu, onların her birine sonsuz bir değer, metafizik bir değer biçmekle ve onları, dünyadaki güç ve düzey düzenine uymayan bir düzene sokmakla: ahlak, boyun eğiş, alçakgönüllülük öğretti. Varsayılınca bu ahlaka inancın batıp gideceği, kötü nasipliler de avuçlarına artık sahip olmayacaklardır -ve batıp gideceklerdir.”¹⁰¹

Ahlaki kurallar bireylere toplum içinde bir güvenli bir yer vermiştir; çünkü onlara fayda sağlamıştır. Ama öte taraftan ahlak bireylere ahlaki kuralların varlığını sorgulayanlara karşı bir nefret duygusu uyandırmıştır; çünkü onlar ahlaki değer yargılarının sorgulanmasının bu ahlaki değer yargılarını ortadan kaldırmaya yönelik yapıldığını bilmektedirler. Ahlaki değer yargılarına sınıksız sarılan bireyler bir gün onların bu fırsatı bulmasından çok korkmaktadır. “Ahlak en derinden nefret etmeyi ve hor görmeyi öğretmiştir: egemen olanların temel kişilik niteliği olan şeye nefreti ve hor görmeyi: onların güç istemine. Bu ahlaki ortadan kaldırmak, yadsımak, yıkmak: bu böylesine çok nefret edilen güdüye tersine çevrilmiş bir duyum ve değerlendirme sağlamak olurdu. Acı çeken, baskı altına alınan, güç istemine karşı hoşgörü duymaya hakkı olduğu inancını yitirseydi, umutsuz çaresizlik aşamasına girerdi. Bu durum, o nitelik, yaşamı için özünde gerekli olsaydı; hatta o “ahlak istemi”nin kendisinin de bir güçlülük istemi olduğu ortaya çıksaydı, geçerli olurdu. Baskı altına alınan görürdü ki, kendisi de baskı altına alınan aynı temel üzerinde duruyor ve onun karşısında hiçbir ayrıcalığı, hiçbir yüksek düzeyi yok.”¹⁰²

¹⁰⁰ Lenzer Heide , “Avrupa Nihilizmi”, Cogito, s.194

¹⁰¹ Lenzer Heide , “Avrupa Nihilizmi”, Cogito, s.195

¹⁰² Lenzer Heide , “Avrupa Nihilizmi”, Cogito, s.195

Nietzsche'ye göre ahlaki kurallara göre davranmak insan davranışlarını sınırlamak demektir. Ahlak insanda var olan kendini gerçekleştirme potansiyelini engelleyerek insanın hareket alanını kısıtlar. İnsan iyi, doğru, erdemli... eylemler gerçekleştirmek uğruna kendi istediği eylemleri gerçekleştirme özgürlüğünden mahrum kalır. İnsan ahlaki eylemleri gerçekleştirme uğruna acı çekmeye başlar. “Ahlak bakımından acı çekmek ve bu tür acı çekmenin temelde bir yanılgı olduğunu duymak, insanı öfkelenendirir. Başka tüm dünyalar yerine acı çekerek “hakikatin derin dünyasını” onaylıyor olmak, bu konudaki tek avuntudur ve insan acı çekmemek ve bu nedenle de üstünlük duygusundan mahrum olmak yerine acı çekmeyi ve acı çekerken de kendini gerçeklikten üstün hissetmeyi daha çok ister.”¹⁰³

Ahlaki kurallara göre davranma aslında bireyi zayıflatan, güçsüzleştiren bir yapıdır; çünkü ahlak bireylere daima nasıl bazı eylemlerin yapılmaması gerektiğini belirtir. Birey kendi tecrübesiyle eylemin sonucuna karar vermektense ahlaki değer yargıları tarafından yönlendirilmiş olur. Ahlak tarafından tek tipleştirilen insan kendisini diğer insanlara adamaya hazır hale gelir. Artık onun davranışları kendisinde olanı diğerleriyle paylaşmayı gerektirir; ahlakın kendisinde oluşturduğu merhamet ve acıma duyguları kendisinin en büyük destekçisi olmuştur. “Yaşadığım tecrübeler, o bencil denen şeylere, o sözle ve işte yardıma hazır iyilikseverliğe karşı güvensizlik duyma hakkını veriyor bana. Bunlar gerçekte güçsüzlüktür, uyarımlara karşı direnme yeteneksizliğinin özel durumlarıdır benim için; acıma yalnız decadentler için bir erdemdir. Acıyanları kınamıyorum, çünkü utanmayı, saygıyı, insanları ayıran farklılıkları sezme duygusunu kolayca yitirirler. Çünkü acıma bir anda o ayaktakımı korkusunu belli eder. Görgüsüz davranışlara öyle benzer ki ayırt edilemez, çünkü acıyan eller kimi zaman neredeyse yok edercesine bir büyük alınyazısının, acılarla dolu bir yalnızlığın, bir ağır suç işleme ayrıcalığının içine karışabilirler. Acımanın aşılması soylu erdemlerden sayıyorum.”¹⁰⁴

Ahlaki kurallara uymayan bireylerin ahlaki sistemin dışında kalması; onu ahlaki kurallara uyanlara yabancılaştırır. Sosyal bir varlık olan insan yalnızlıktan acı çekmeye başlayacaktır. Bu acı çekme süreci pek çoğuna göre kötüye giden bir hayatın başlangıcıdır. “Acı çekmek, her zaman kötüye giden bir hayatın işareti değildir. İyi yaşanmış bir hayat fazlaca sıkıntı barındırıyorsa, belki de onu yaşatmak için cesur ve

¹⁰³ W.F. Nietzsche, *Tan Kızıllığı* Say. 3

¹⁰⁴ Nietzsche, Friedrich Wilhelm, *Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Altınpost Yayıncılık, çev. Yakup Canol, 1. Basım, Ağustos, 2012, s. 13

güçlü olmaya ihtiyacımız vardır.”¹⁰⁵Nietzsche’ ye göre acı çekmek bireye kendisini gerçekleştirme imkanı sunuyorsa, var olan tüm kısıtlamaları kaldırıyorsa, iyi yaşanmış bir hayat sunuyorsa; o zaman acı çekmeye değer.

Ahlaki değerler geleneğinden kurtulan insan özgür insandır; kendisini gerçekleştirmekten korkmayan, kendisi olmaktan korkmayandır. “Özgür insan ahlaksızdır, çünkü o her konuda geleneğe değil, kendisine bağlı kalmak ister: Başlangıçtan itibaren insanlığın tüm durumlarında “kötü”, neredeyse “bireysel”, “özgür”, “başına buyruk”, “alışılmış”, “şaşırtıcı”, “değişik “ anlamına gelir.”¹⁰⁶

2.1.Hristiyan Ahlakı

Hristiyanlığın doğuşundan sonra, Hristiyanlığın insanlar tarafından kabulü oldukça zor olmuştur; Çünkü insanların alıştıkları bir dini terk ederek yeni bir dine inanmakta oldukça zorlanmışlardır. Hristiyanlık öncelikle toplumun zayıf ve güçsüzleri arasında yayılmıştır; çünkü Hristiyanlık eğer her türlü sıkıntıya karşı sabırla katlanırsa onlara bu dünyada edinemedikleri haklara cennette ulaşabileceklerini vaat etmiştir. Bu din zamanla yayılmıştır ve toplumun her kesiminden insan bu dine girmeye başlamıştır. Hristiyanlık zayıf ve güçsüzleri kolayca denetimi altına almıştır. Sıra toplumda gücü elinde bulunduran aristokrat sınıfa gelmiştir. “Nietzsche’ye, Hristiyan ahlakı Batı kültürüne Hristiyanlığın öncüleri olan, rahip ruhlu bir halkın, yani Yahudilerin iyi, soylu, güçlü ve mutlu olan arasında kurulmuş olan aristokratik değer eşitliğine karşı çıkarak aristokratik değerleri yeniden değerlendirmeleri, onların tersini çevirmeleri ve nihayetinde, bunu, hasımları olarak gördükleri soylulara kabul ettirmeleri sonucunda hakim olmuştur. Nietzsche söz konusu hâkimiyetin hayatın fakirleştirilmesi ve çürütülmesi pahasına gerçekleştiğini söyler. Çünkü sahip olduğu değerler sistemi ile Hristiyanlık, güçsüz olanın ya da kökenin güçlü olan ya da efendi karşısındaki zayıflığından ve korkusundan kaynaklanan değersizlik ve boşluk duygusunu telafi edici bir mekanizma olarak işlem görmüş ve hayatı bütün değerleri ile standartlaştırmıştır.”¹⁰⁷

Hristiyanlık neden toplumun ezilmiş, hor görülmüş, zayıf ve güçsüz kısmında yayılma imkanı bulmuştur? Hristiyanlık onlara bu dünya ile ilgili hiçbir şey vaat etmemiştir; onlara bu dünyada acı çekmenin asıl erdem olduğunu ve acı çekmenin

¹⁰⁵ Amstrong, John, Nietzsche’ den Hayat Dersleri, Sel Yayıncılık, çev. Azade Aslan,2. Baskı, 2013, İstanbul,s.51

¹⁰⁶ Nietzsche, W. F.,*Tan Kızıllığı*,s.19

¹⁰⁷ A. Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1160

mükâfatının öteki dünyada olacağı öğretilmiştir. Bu durumda insan kendisini gerçekleştirmek yerine Hristiyan ahlakının öngördüğü birey haline dönüşür. “Hristiyanlık ortaya çıkınca, o zamanki toplumlarda zaten var olan ezilmiş, marjinal nüfus bu dine toplandı. Hristiyanlığın rolü toplumdaki marjinal unsurları kendine çekip bunların decadence’ını daha da derinleştirmek ve buna yeni bir yorum getirmek olmuştur.”¹⁰⁸

“Hristiyanlık ilk yetiştiği toprağı, en aşağı katmanları, antik dünyanın yer altını terkedip barbar halklar arasında güç peşine düştüğünde, artık var sayması gereken, yorgun insan değil, içsel olarak yabancı ve yırtıcı insandı-güçlü, ama iyi yetişmemiş. Kendinden memnuniyetsizlik, kendinden dolayı acı çekmek, burada Budistlerin tersine, ölçsüz acı çekme yeteneğı, ve aşırı uyarılabilirlik değil, birlakis başkalarına ölçsüz eziyet etme, içsel gerilimi dünyaca eylemler ve tasarımlarla boşaltma isteğidir. Hristiyanlık, barbarca kavramlar ve değerleri içermek zorundaydı.”¹⁰⁹

Hristiyanlık insanlara bir ahlak sistemi sunarak onları kendi bireysel olarak yeni bir ahlak oluşturma, bu yeni ahlak sistemini deneme ve sonuçlarını görme zahmetinden kurtarmıştır. “Kim ne derse desin, Hristiyanlık, mükemmelliğe giden daha kısa bir yol gösterdiğini düşünerek, insanları ahlaki beklentilerin yükünden kurtarmak istemiştir.”¹¹⁰

Hristiyanlık insanlığa yepyeni bir içerikle gelir; onun içerdiği kıstaslar daha önce var olan tüm dinleri reddetmek olduğu gibi tüm ahlaki sistemleri de reddetmektir. O kendi içerdiği yeni ahlaki kanunlarla insanın hayatına müdahale etmekten geri durmamıştır.. “Hristiyanlık ahlak konusunda sadece mucizeyi tanır: Tüm değer yargılarının aniden değiştirilmesi, tüm alışkanlıkların birden bırakılması, yeni şeyleri ve kişilere karşı ani, karşı konulmaz bir eğilim. Hristiyanlık, bu olayı Tanrının etkisi olarak algılar ve bunu yeniden değış tokuş olarak nitelendirir, buna olağanüstü önem verir.- Bunun dışında, ahlak olarak nitelendirilen ve bu mucize ile ilgili olmayan her şey, bu nedenle Hristiyan için önemsiz hatta belki de gönül rahatlığı ve kibir olacağından, bir korku sonuna dönüşür.”¹¹¹

Hristiyanlık yayılması için gerekli ortamı zayıf ve güçsüzlerin arasında bulacağını çok iyi biliyordu; çünkü onların hayatta uğramış oldukları tüm haksızlıklara çare olarak bekledikleri şeyi Hristiyanlık onlara sunuyordu. Hristiyanlık onlardan kendi

¹⁰⁸ F.Baykan, *Nietzche' nin Felsefesi*, s. 40

¹⁰⁹ W.F.Nietzche, *Deccal*,s.28

¹¹⁰ W.F.Nietzche, *Tan Kızılığı*, s.51

¹¹¹ W.F.Nietzche,*Tan Kızılığı*,s.70/71

ahlak kurallarına tam bir teslimiyet içinde bulunmalarını beklemiştir. “Hristiyanlık bütün güçsüzlerin, düşmüşlerin, iyi yetişmemişlerin tarafında yer aldı; güçlü yaşamın koruyucu içgüdülerine karşıtlık tam bir ideal çıkardı; hatta insanlara düşünselliğin en üstün değerlerinin günahkarlık, sapkınlık ayartılma olduğunu öğreterek düşünsel açıdan en güçlü yapıya sahip olanların bile akıllarını yozlaştırıldı.”¹¹² “Hristiyanlık aynı anda zayıfların iktidarı ele geçirmelerinin, hıncın, mutsuz bilincin, Tanrı’nın ölümünün, demokrasinin doğuşunun ve sürücül içgüdünün zaferinin tarihidir.”¹¹³

“Nietzsche Hristiyanlığı ciddiye alan bir soydan geldiği için “yüreğinde asla Hristiyanlığa karşıya bayağı olmadığı” için onur duyuyordu. Mükemmel Hristiyan’ı canlı olarak karşılaştığı en asil insan biçimi olarak tanımlıyordu.”¹¹⁴

Hristiyanlık insanlara öteki dünya vaadinde bulunarak ahlaklı olmayı garantilemeye çalışmıştır. Buna göre öteki dünya inancı ile insan bu dünyadan vazgeçerek yönünü öteki aleme dönmüştür; bu dünya değerini kaybetmiş ve hayat anlamsız hale gelmiştir. Bu dünya insanın kendisini gerçekleştirme yerine acı çekeceği, çile dolduracağı bir yer haline gelmiştir. İnsan kendi sorunlarıyla bu dünyada başa çıkmak yerine sorunlarını öteki dünyaya havale etmiştir. Sorunlarıyla başa çıkmak yerine zayıf kalmayı tercih eden insan “...Nietzsche'ye göre, özgürce irade edebilen bir öznenin icat edilmesiyle birlikte, zayıflar güçlülere eylemlerinden sorumlu tutabilme, onların güçlerinden dolayı sorumluluk ve suçluluk duymalarını sağlama ve bu arada kendi güçsüzlüklerini de manevi özgürlüğün bir önkoşul olarak yüceltme imkanı bulmuşlardır.”¹¹⁵

İnsanın bu dünyada kendini gerçekleştirmekten ya da yaşamını anlamlı kılmaktan vazgeçiş Hristiyanlıktan önce Sokrates’le başlamıştır. Sokrates’e göre insan bir beden ve ruhtan meydana gelir; yani insan hem maddi hem de manevi bir yöne sahiptir. İnsanın gerçek benliğini gösteren şey onun sahip olduğu ruhudur. Beden sonlu bir yapıya sahip olmasına karşın ruh sonsuz bir yapıya sahiptir. Bu dünyada beden gerçekte bir yapı olduğuna inananlar her türlü bedeni zevk, haz, mutluluk, para, şan, şöhret peşinde bir ömür sürdürürler; fakat Sokrates’e göre insanı insan yapan şey onun ruhudur. Sokrates insanın ruhunu akılla özdeşleştirir. Ona göre her varlık bu dünyada bir varoluş amacı taşımaktadır. Ona göre bu hayatta insan maddi çıkar ve zevklerin peşinde koşmak yerine insan kendi hayatını moral bir bilgiyle düzenlemelidir; bu da

¹¹² W.F.Nietzsche, *Deccal*, Say.11

¹¹³ Bernard Edelman, “Nietzsche Kayıp Bir Kıta”, *Cogito*, s.55

¹¹⁴ H.Joachim Störing, *Dünya Felsefe Tarihi*,s.207

¹¹⁵ A.Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1160/1161

erdemden başka bir şey olamaz. “Sokrates geldiği zaman dünyanın seyri değişir: Sokratvari erdem, daha sonra da Hıristiyan ahlaki, yaşamın tehlikesini yok etmenin salt düşsel bir biçimi olan “kendi kendini unutuş” içinde, insanları boğdular. O zaman, onlar da bu “kendi kendini unutuş” içinde, insanın uğruna çarmıha gerildiği sevgi vaadini dinlediler: Önünde daha acil ve uysal olmak amacıyla, kendi kendilerini yıkararak mutlak kudret ve sonsuz yüceliği attettikleri bir Tanrı’ya tapınmaya koyuldular. Hristiyanlık ruhlara cehennem azabı ve günah zehrini akıtabilecekti. Bugün Tanrı öldü... Zerdüş fenerini sallayarak Tanrı’yı aradı ve onu bulamadı; o zaman bağırma başladı: “Onu öldürdük, hepimiz tanrının katilleriyiz.” Belki de deli, Tanrı' dan yoksun kalan dünyaya “fazla erken” gelmişti.”¹¹⁶

Hristiyanlık insanlara bu dünyada yüceldikçe insanı öteki tarafı garantilerken, bu dünyada acı çekmekten başka bir şey yapmayan bir mekanizmaya dönüştürmüştür. İnsan bu dünyanın tüm nimetlerinden vazgeçerek kendi ruhunu bu dünyada acıya hapsetmiştir. İnsan sadece acı çekmekle kalmayıp Hristiyan ahlakının sunduğu her kuralı sorgulamaksızın kabul etmek zorunda kalmıştır. “Hristiyanca tutkunun ve onun dinsel görevinin anlamını bir yücelim noktası ve nihilizmin dönemeci olarak görüyoruz seçenek Mesih’te somutlaşmıştır: ya hiçbir şeye yaramayan bu dünya, saçmalık ve boşuna çekilen acılar dünyası, ya da öteki dünya, gerçek dünya, gerçek hayat... Nihilist duygunun yapısı, ya dışarı atma ya ayırma. Din en azından, onun bir selamet doktrini ve öte- dünya inancı olduğu anlamda, her şeyi drama ve kumara dönüştürür. İmanın ciddiyeti ayırıcıdır, “ya o, ya o!” der...”¹¹⁷

“Çarmıhta Tanrı, Yahudi olarak görünmeyi bırakır. Bu yüzdendir ki, çarmıhta eski Tanrı ölmekte ve yeni Tanrı doğmaktadır. Yetim olarak doğar ve kendini, kendi ilgisine göre yeniden bir baba yapar: sevginin Tanrı’sı, ama bu sevgi yine de tepkisel yaşamın sevgisidir... Baba ölür, oğul bize yeniden bir Tanrı yapar.”¹¹⁸

Nietzsche’ye göre Hristiyan ahlaki değer yargıları insanları öte dünya vaadi ile kör etmiştir. İnsan bu dünya gerçekliğini göremez hale gelmiştir. Hristiyanlar kendi kitaplarını bile yorumlayarak pek çok formunu elde etmekten geri durmamışken kendi oluşturdukları ahlaki değerleri sanki Tanrı’nın birer vahyi gibi insanlara sunmaktan çekinmemişlerdir. Hristiyanların anlattığı Tanrı Mesih’in anlattığı Tanrı değildir ve bu Tanrı’nın insanlara sunduğu ahlaki değerler gerçek Tanrı’ya ait değerler değildir. İnsan,

¹¹⁶ Simone Goyard-Fabre , Nietzsche: Modern Devletin Eleştirisi, Cogito, Say.157

¹¹⁷ W.F.Nietzsche, *Kişi Nasıl Kendisi Olur*, s. 218

¹¹⁸ Gilles Deleuze , “Üstinsan Diyalektiğe Karşı” , Cogito, Say.117

olmayan bir Tanrı'nın olmayan ahlaki değerlerine inanmamaktadır. "Nietzsche'nin Hristiyan -ahlaki değerlerin yanlış, yalancı ve pejmürde kökenlerini açığa çıkararak kuşku hermenuetiği, Hristiyanlığa en güçlü saldırısının temelidir... Hristiyanlık, değerler bu dünyanın ötesine yerleştirilen hayali bir alandaki bir Tanrı'dan geldiklerine yanlış bir biçimde inanıldığı için, hayata zararlı olan değerlerin üreticisi olarak zemmedilir. Bu Tanrı ve bu alan var olmadığından, Hristiyan -ahlaki değerler gerçekte hiçbir şeye dayanmaz. Hristiyanlık nihilizmdir."¹¹⁹

"Nietzsche için Hristiyan âlemi, Kilise ile onun batı beşeriyetinin ve modern kültürünün biçimlenmesindeki güç talebinin tarihsel, dünya -siyasal olgusudur. Bu anlamda Hristiyan âlemi ile Yeni Ahit inancının Hristiyanlığı aynı değildir. Hristiyan olmayan bir hayat bile Hristiyan âlemini onaylayabilir ve onu güç aracı olarak kullanabilir, tıpkı bunun tam aksine, Hristiyan bir hayatın, Hristiyan âlemini ister istemez gerektirmemesi gibi. Bu nedenle Hristiyan âlemiyle bir yüzleşme, hiçbir biçimde mutlak olarak Hristiyan olan şeye karşı bir saldırı değildir."¹²⁰

Nietzsche'ye göre Hristiyanlık insan eliyle değiştirilmiş pek çok öğeye sahiptir. Hristiyanlığın değiştirilmiş öğelerine göre insan bu dünyada yaptığı tüm eylemlerinden sorumludur. İnsan keyif alacağı zevk duyacağı her türlü eyleminden sorumlu tutulmuştur. İnsan bu dünyaya her türlü dünyevi hazdan uzak durmak için gelmiştir; diğer bir deyişle bu dünyaya acı çekmek için gelmiştir. Dahası Tanrı insanı bu dünyadaki eylemlerinden sorumlu tutarak öteki alemde yargılayacak ve insanı sahip olduğu günahlarına göre cezalandıracaktır; bu yüzden insan bu dünyadaki her türlü eylemine dikkat etmek zorundadır. Bütün bunları insanlara aktaran Hristiyanlık aynı zamanda şunu da bildirmektedir: Tanrı sonsuzun bilgisine sahiptir. Tanrı'ya hiçbir şey gizli değildir. Tanrı geçmiş ve geleceğin bilgisine vakıftır; Tanrı dünyada gerçekleşecek her şeyin bilgisine sahiptir. Bu durumda Tanrı insanların geleceğinin bilgisine sahiptir; çünkü o her şeyi yarattığı gibi insan kaderini de yaratmıştır. "Eğer Hristiyanlık öç dolu bir tanrı, genel günahkarlık, kaderin önceden belirlenmesi ve ebedi lanetleme tehlikesi öğretilerinde haklıysa, bir rahip, havari ya da münzevi olmamak ve korku ve titremeyle, münhasıran kendi kurtuluşu için çalışmamak bir aptallık göstergesi ve karakter eksikliği olacaktır. Geçici rahatlık için ebedi hayatı kaybetmek saçma olacaktır. İnanıldığı varsayıldığında, gündelik Hristiyan, acınası bir şahsiyet, gerçekten üçe kadar

¹¹⁹ Brian D. Ingrassia, "Nietzsche ve Hristiyanlık", Nietzsche ve Din, Gelenek Yayıncılık, 2. Baskı, Ekim 2002, İstanbul, s.124

¹²⁰ Martin Heidegger, "Nietzsche ve Batı Metafiziği" Nietzsche ve Din, Ahmet Demirhan, Say.67

sayamayan bir kişi ve üstelik, zihni yetersizliği nedeniyle, Hıristiyanlığın ona vaat ettiği gibi bir cezayı hak etmeyecek bir kişi.”¹²¹

Hıristiyan ahlakı insanı ilk günahıtan itibaren tüm insanlığı ilk günahın ağırlığı altında ezerek onu bu günahıtan kurtulması gerektiğine inandırmıştır. İlk günahın kefareti bu dünyanın nimetlerine sırt çevirerek acı çekmekle ödenebilmektedir. İnsan kendisini kefareti ödemeye o kadar kaptırmıştır ki, Hıristiyan ahlakını sorgulamaktan o kadar uzaklaşmıştır. Hıristiyanlık kendisini günahkar olduğuna inandıran bu insanlara istediği biçimi vererek onların geleceği gören gözlerine perde gibi inmiştir.“...Hıristiyanlık insanı tamamen ezdi ve parçaladı; onu sanki derin bir pislik içindeymiş gibi batırdı. Ardından, bir kereliğine tam bir karmaşa duygusu içindeyken, ilahi şefkatin ışığını parlamasına izin verdi; öyle ki şaşırılmış insan, merhametten sersemlemiş olarak bir vecd çılgılığı koyverdi ve bir anlığına bütün gökyüzünü içinde taşıdığını düşündü. Bütün Hıristiyanların psikolojik icatları bu hasta duygu aşırılığına doğru, bunun için gerekli olan kafa ve kalp bozulmasına doğru işler. Hıristiyanlık tahrip etmek, parçalamak, sersemletmek, zehirlemek ister; istemediği tek şey vardır: İttidal ve bu nedenle en derin anlamı ile barbarca Asyatik bayağı Grek olmayandır.”¹²²

Hıristiyan ahlakı kendisine körü körüne bağlı bireylere sahip olduğunda kendi devamlılığını sağlaması epey kolay olmaktadır. Bağlı olduğu ahlakı sorgulamayan birey, Hıristiyanlığın her türlü emrini yerine getirirken aslında kendi iradesini bir tarafa bırakarak Hıristiyanlığın iradesini kendi iradesinin üstüne yerleştirmektedir. Kendi üstüne yerleştirdiği irade daha üst kurumda zevkle toplanacaktır. “...inanma gereksinimi olanlar ne kadar hastalıklı, düşkün ve bayağı iseler, ona inancın da o kadar hastalıklı, düşkün ve bayağı olması, Hıristiyanlığın yazgısıydı. Sonunda da hastalıklı bir barbarlık, kilise olarak güce kavuştu-kilise; ruhun tüm dürüstlüğüne, tüm yüceliğine tinin tüm disiplinine, tüm içten ve ince insancılığına ölümcül düşmanlığın vücut bulması.- Hıristiyan değerleri -Soylu değerler: Biz özgür ruhlar yalnız bir en büyük değer karşılığını yeniden kurduk!...”¹²³

“Hıristiyanlığın tüm tarihi -çarmıhtaki ölümden başlayarak- kökensel simgeciliğin gitgide daha da beceriksizleşen bir yanlış anlaşılma tarihidir. Hıristiyanlığın daha geniş ve daha ilkel kitlelere hatta onun doğuş koşullarına çok uzak

¹²¹ W.F. Nietzsche, “Nietzsche ve Dinsel Hayat”, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, s.42-43

¹²² W.F. Nietzsche, “Nietzsche ve Dinsel Hayat”, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, s.42

¹²³ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.46/47

olanlar arasında her ilerleyişinde, onu çok daha bayağılaştırmak ve barbarlaştırmak ihtiyacı baş göstermiştir.”¹²⁴

İnsan inandığı bir dini yüceltmek için ona kutsallık atfeder. Bu kutsallık onu var olan diğer değerlerin üzerine çıkarır. Yapılan pek çok değerlendirme bu dinin kutsallığına bağlı olarak yapılmaktadır. Hristiyanlık bir din olarak varlığını sürdüreceken insan eliyle öyle bir kutsallaştırılmıştır ki göklere çıkarılmıştır. İnsan hayatında yer alan tüm diğer değerler Hristiyanlığın sarsılmaz yerine göre konumlandırılmaktadır. “Hristiyanlığın göklerde olmadığını duyumsaması için var olan bir sürü nedene karşın, kendini “göklere” ve “ölümsüz” duyumsaması için nasıl yaşaması gerektiğine yönelik derin içgüdü: Bu “kurtuluş”taki tek psikolojik gerçekliktir.- Yeni bir inanç değil, yeni bir yaşam tarzı.”¹²⁵

Hristiyanlığı göklere çıkararak insan kendi oluşturduğu kutsallığa boyun eğen hale gelmiştir. Yapmış olduğu tüm ahlaki değerlendirmeleri bu kutsallık adına yapmaktadır. Kendi oluşturduğu kutsallık adına kendi ahlaki değer yargılarını da üretmektedir aynı zamanda. Birey kendi eliyle göklere çıkardığı Hristiyanlık adına kendi oluşturduğu ahlaki kurallara yine kendisi boyun eğen insan; herhangi bir sorgulamayı bırakın aklının ucundan geçirmeyi en ufak bir belirtisine bile tahammülü yoktur. Bu boyun eğiş ile insan kendi kendisini ehlileştirmiş ve ahlaklı davranmanın sonunda kurtuluş olduğuna dair inancını kesinleştirmiştir. Kurtuluşa erecek olan, insan bedeni değil Hristiyan ahlakının kuvvetlendirdiği ruhtur. “Hristiyanlıkta boyun eğmiş ve ezilmişlerin içgüdüleri öne çıkar. En dipteki sınıftır, kurtuluşu onda arayan. Burada, meşgale olarak can sıkıntısı için en gözde ilaç kasuistiği, özeleştirici, vicdan engizisyonudur; burada, tüm tutkular, “Tanrı” en yüce olan ulaşılmaz kabul edilir; İhsan adına “lütuf” adına. Burada, açıklık da eksiktir, her köşe bucak, karanlık hücre Hristiyanca. Burada beden hor görülür, hijyen şehvetperestlik diye reddedilir; kilise, bizzat kendisi temizlenmeye karşı çıkar.”¹²⁶

Hristiyanlığı göklere çıkararak ona kutsallık atfeden zihniyet kendi Tanrısını yaratmaktan da çekinmemiştir; eğer Tanrı kutsallık bakımından en yüce olan şeyse en üstte yer almayı hak eden şeydir. Tanrı değer olarak en yüce şey olduğu için diğer değerlerin de üstüne çıkmıştır. Artık pek çok değer Tanrı değerine göre konumlandırılmaktadır. İnsan kendi yücelttiği Tanrı kavramına göre kendi eylemlerini

¹²⁴ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.46

¹²⁵ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.44

¹²⁶ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.27

düzenlemektedir. “Hala kendine inanan bir halkın, kendine ait bir Tanrısı da vardır. Onda kendisini üste tutan koşulları, kendi erdemlerini yüceltir- o, kendisini duyduğu memnuniyeti, güçlülük duygusunu, bunlar için şükranlarını sunabileceği bir varlığı yansıtır. Zengin olan zenginliğini dağıtmak ister; gururlu bir halk, uğruna kurbanlar vereceği bir Tanrıya gereksinim duyar... Din bu varsayımlar çerçevesinde bir şükran biçimidir. Kişi kendisi için müteşekkirdir: Bunun için bir Tanrıya ihtiyaç duyar.- Bu Tanrı hem faydalı, hem zararlı, hem dost, hem düşman olabilmelidir- kişi, ona iyilikte ve kötülükte de hayranlık duyar. Yoksa bir Tanrıyı doğal olmayan bir şekilde iğdiş edip yalnızca bir iyilikler Tanrısı yapmak, insanı eğilimlere ters düşerdi.”¹²⁷

Hristiyan Tanrısını kutsallaştırarak göklere yücelten insanoğlu yine kendi oluşturduğu bu kutsal güce itaat etmeye başlar. Bu itaat onun yangın merdiveni olmuştur; çünkü en küçük bir sorunda ne yapacağını bilememektense var olan değerlere göre hareket etmek onun için büyük bir kolaylık olmuştur. “Tanrı kavramından, yükseltelen yaşamını varsayımları, kuvvet, yiğitlik, itaat ettiricilik ve gurur olan her şey elendiğinde adım adım, bitkinler için bir baston, boğulanlar için bir can simidi olma düzeyine düştüğünde; fakir fukaranın Tanrısı günahkârın Tanrısı ve Tanrı sandığın tek temel niteliği olan kurtarıcılık ve kötülükten fakir fukaranın Tanrısı, günahkârın Tanrısı... ve Tanrısallığın tek temel niteliği olarak “kurtarıcı”lık ve “kötülükten koruyucu”luk nitelikleri geriye kaldığında: Nedir bu başkalaşımın Tanrısı manası; bu tanrısallık indirgenmesinin?”¹²⁸

Hristiyanlığın Tanrısı göklere çıkarılarak kutsallaştırıldığında Hristiyanlığın ahlaki değer yargıları da kutsallaştırılmıştır. Hristiyanlığın ahlaki değer yargıları insan eliyle oluşturulmasına rağmen tıpkı ilahi bir vahiy gibi yüceleştirilmiştir. Değer içeriği tabiki insan eliyle belirlenmiştir. Bu içerikten insanın kendini gerçekleştirmesine olanak tanınmasını beklemek yerine insanın nasıl itaat edeceği beklenmektedir. “Tanrıbilimcilerin etkilerinin uzandığı yerde değer yargısı alt üst olmuştur ve “doğru” ile “yanlış” kavramları mecburen yer değiştirmiştir: Orada yaşama en çok zarar vereni “doğru”, onu zenginleştiren, onaylayan, yücelten ve muzaffer kılanı “yanlış” denir. Tanrıbilimciler hükümdarların “vicdanlarından” yararlanarak yüce ellerini uzattıklarında, temelde neyin yer aldığından kuşku olmaz: son istenci nihilistik istenç, güç istemektedir.”¹²⁹

¹²⁷ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.21/22

¹²⁸ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.23

¹²⁹ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.15/16

Hristiyanlığın kutsallaştırılan Tanrısı göklerdeki yerinde gülerek kendisine itaat eden insanoğlu ile alay etmektedir; çünkü insan kendi elleriyle oluşturdukları Tanrı'nın kölesi haline gelmiştir. Kendi oluşturdukları Hristiyan ahlakını gelenek haline getirerek vazgeçilmez değerler haline getirmişlerdir. Zamanla gelenekleşen bu değerler insanı yöneten bir güç haline gelmiştir. Ama öte yandan bu geleneğe uymayan, katkıda bulunmayan, inanmayanlar vardır; onlar kendi Tanrılarını yaratmazlar. Onların özgür düşünceleri bir Tanrı yaratıp ona kutsallık yükleyip onun kölesi olmaya başkaldırmıştır. "Nietzsche iki cerahat odağı saptar. Birincisi dinsel geleneklerle "özgür düşünceler" arasındaki mücadeledir. Gerçekten de, bu özgür düşünceler, dinin yalanını def etmek için ihtiyaç duyulan namuslu ve cesur ateistler olmadıkları gibi, laikleşmiş Hristiyanlar olarak kalmışlar. Onların Hristiyanların Tanrısı'nı ortadan kaldırma gerekçesi, Hristiyan ahlakı daha da sofucu korumaktır. Bu özgür düşünceliler Nietzsche'nin "ahlaksız" stratejisine karşı koyma riski taşıdıklarından Nietzsche onlara düşman muamelesi yapar."¹³⁰

Nietzsche insan eliyle oluşturulmuş, göklere oturtulmuş, kutsallaştırılmış, sonra da kölesi olunmuş bir Tanrıya savaş açmıştır. "Ben Hristiyanlığa karşı savaşıyorsam bana düşeni yapıyorum, bu bakımdan ne uğursuzluklarla, ne de bir takım engellerle karşılaşmışım,- en koyu Hristiyanlar bile hep ölçülü davranmışlar bana karşı. Hristiyanlığın azılı düşmanıyım ben, ancak uzağım bireyleri hınç duymaktan binlerce yıllık yazgı yüzünden."¹³¹

Nietzsche'nin saldırıları pek çok kesim tarafından birer savaş ilanı olarak algılanmaktadır ama Nietzsche'nin amacı artık gelenekselleşmiş yanlış bir inanca dur demektir. "Saldırmak benim için iyilikseverliğimin, bazen de gönül borcumun göstergesidir. Adımı bir şeye, bir kişiye bağlamakla ona saygı duyduğumu, seçip üstün tuttuğumu göstermiş olurum. Yanında ya da karşısında olmak, bu bakımdan benim işimdir; çünkü o yönden hiçbir yıkımla, hiçbir engelle karşılaşmadım. En fanatik Hristiyanlar bile benden hiç esirgememişlerdir, sevgilerini. Hristiyanlığın amansız düşmanı olan ben, binlerce yıllık alın yazısı yüzünden tek tek İnsanlara hınç beslemekten uzağım."¹³²

Hristiyanlık yüzyıllardır gelenekselleşmiş haliyle bireyin kendisini gerçekleştirilmeye hiçbir etkisi olmamıştır. "Hristiyanlığın, dürüstlük ve adalet

¹³⁰ Jean Granier, Nietzsche, Dost Kitapevi, çev. Işık Ergüden, 2. Baskı, Ekim 2014, Ankara, s. 40/41

¹³¹ Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, W.F. Nietzsche, "Ecco Homo", s.421

¹³² Nietzsche, F. W., *Kişi Nasıl Kendisi Olur*, s.20

anlayışının gelişimi de pek katkısı olmadığı, bilginlerinin yazdığı yazıların havasından oldukça iyi anlaşılabilir: Tahminlerini doğmalar gibi cüretle ileri sürer. İncil'in herhangi bir bölümünü yorumlarken, dürüst olmak gibi bir endişeleri yoktur. Her seferinde şöyle derler : “Haklıyım, çünkü kitapta yazıyor.”¹³³

Hristiyan ahlakı kendi oluşturduğu değerlere boyun eğen pek çok mürid elde etmiştir. Bu mürütler bu dinin ahlaki değerlerini devam ettirebilmek için kesin çizgilere sahip değer yargılarına sahip olmada zorlanmamışlardır. Bu değer yargıları birlikte hareket edebilmelerini kolaylaştırdığı gibi, kendi yaşamlarında sorunlara karşı davranışlarında büyük bir rahatlık sağlamıştır. Keskin çizgileri olan değer yargıları bireyleri hep korunaklı kısımda olamaya yönlendirmiştir; iyi, doğru, güzel, dürüst... Diğer keskin çizgide yer alan değerler kendilerince uzak durmaları gereken alandır; kötü, yanlış, çirkin, yalancı...“Azizin biri, inananlar arasına girmişti ve onların günaha karşı duydukları sürekli nefrete artık katlanamıyordu. Sonunda şunları söyledi : “Tanrı her şeyi yarattı günah hariç: böyle bir eğilimi olmaması ne kadar şaşırtıcı değil mi? Ama insan günahı yarattığı ve o, sahip olduğu bu tek çocuğu, günahın büyük babası olan Tanrı'nın hoşuna gitmediği için başlamalıydı! Bu insana yakışır mı? Bütün övgüler, övgüyü hak edenin olsun ! -ama duygu ve akıl öncelikle çocuğu desteklemeli-sonra ikisi birlikte büyükbabanın onurunu kurtarabilirler.”¹³⁴

Hristiyanlık bireyi cennet cehennem kavramları arasına sıkıştırmıştır. Birey gerçekleştirmiş olduğu her eylemden sorumludur ve bu sorumluluk Hristiyanlığa göre bireyi ya cezaya ya da ödüle yaklaştırmaktadır. Hristiyan ahlakı bulunduğu söylemlerle insanı Hristiyanlığın cezalandırma sistemiyle bu dünyada öteki dünya hakkında korkutup durmaktadır. Öyle ki Hristiyanlık cezadan başka hiçbir şeyden bahsetmez olmuştur. “Her şeyin cezaya, hak edilmiş cezaya dönüşmesi Hristiyanlıkla mümkün olmuştur: Bu durum, acı çekenin hayal gücünü daha da geliştirir, öyle ki yaşadığı ki her kötü şeyde kendini ahlaksız ve alçak biri olarak hisseder. Zavallı insanlık!”¹³⁵

Hristiyan ahlakının kendisini gösterdiği en son nokta bireyin ruhunu teslim ederken “iyi bir Hristiyan” olması gerektiğini ispat edeceği ölüm döşegidir. Ölüm döşegi insanın ruhunu rahatlıkla teslim edeceği yer olmaktan çok, bu dünyaya gözlerini kapatmadan önce işkence çektiği son yere dönüşmüştür. “Ölüm Döşegini işkence döşegine ilk dönüştürenlerin Hristiyanlar olduğuna ve gün bugündür bu yatakta yaşanan

¹³³ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığı*, s.68-69

¹³⁴ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığı*, Say.68

¹³⁵ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığı*, Say.67

sahnelerle ve ancak burada duyulması normal kabul edilebilecek korkunç seslerle, sayısız görgü tanığının, kendi ve çocuklarının yaşamı ile ilgili duygularının ve kanının zehirlendiğini hiç unutmayalım!”¹³⁶

Ölümden sonrası için azap verici durak olan cehennem daha bu dünyada yaratılmıştır. Hristiyan ahlak kurallarına uymayan her biri birey Hristiyanlığın talimatlarına karşı gelmekten kendi sonunu bu dünyada hazırlamıştır. Nietzsche’ ye göre Hristiyan ahlakını yaratan insan, bu ahlakın uygulanabilirliğini garanti altına almak için ısıtılıp ısıtılıp insanın önüne koyulan bayatlamış bir yemektir. Artık bu yemeği değil yemek, kokusuna bile katlanmak imkânsızdır. “Cehennem gerçekten de sadece bir sözcük olarak kalmamıştır: yeni yaratılan gerçek cehennem korkularıyla yeni bir tür acıma duygusu da türetmiştir. Hristiyanlığın egemen olan yüzyıllarda genelde taşlara bile ağıt yaktıran, “bir daha çıkmamak üzere cehenneme atılanlara” duyulan çirkin, çok ağır, eski dönemlerde bilinmeyen bir acıma.”¹³⁷

2.2Gelenek

Gelenek sözlük anlamıyla “sos. Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane.”¹³⁸ anlamına gelmektedir. Gelenek sözlük anlamından anlaşılacağı üzere, bireylerin kendi yaşantıları sonucu oluşturdukları kültürel birikimlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Bu aktarım sırasında geleneksel bazı öğeler o kadar çok benimsenir o kadar çok bireyleri etkisine alır ki birey için kanun hükmünde algılanır. O kadar bağlayıcı hale gelir ki bireyler geleneğin dışına çıkmaktan korkar hale gelirler; çünkü gelenek toplumsal devamlılığın sağlanmasında hem en emin yoldur hem de bireyin kendisini en güvende hissettiği yerdir. Birey durmadan yeni yaşama biçimleri oluşturmak yerine geleneğin kalıplaşmış yapısını daha çok tercih etmektedir. Bireyin bu tercihi, zamanla o kadar vazgeçilmez hale gelir ki dinsel bir öğretinin hükümlerine dönüşür.

“İlkel insan topluluklarını amacı yalnızca gelenek olmak gibi görünen gelenek türleri vardır: Utanç verici ve aslında gereksiz olan... ama geleneğin sürekli yanı başında olduğunun, aralıksız uygulanması gerektiğinin hep akıllarda kalmasını sağlayan kurallar. Uygarlığın başladığı o büyük cümleyi doğrulamak için: her gelenek,

¹³⁶ Nietzsche, F. W., *Tan Kızıllığı*, Say.66

¹³⁷ Nietzsche, F. W., *Tan Kızıllığı*, s.65

¹³⁸ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 11. Baskı, s.741

yerini hiçbir geleneğin olmamasından daha iyidir.”¹³⁹ Herhangi bir dinin toplumda vuku bulması öncelikle kolay kabul görmemektedir; çünkü insanların kendi geleneklerinden ya da hâlihazırda var olan dinlerinden vazgeçmeleri oldukça zordur. Yeni dinin yayılmasıyla önceki din yavaş yavaş terk edilir ama onun bazı öğretileri diğer dine transfer edilir. Hâlihazırda var olan geleneksel yapı yeni kabul edilen dinin içinde kendisini devam ettirir. Öyle ki kendi varlığını devam ettirmeye çalışan gelenek ile dinin esasları birbirinin yerini almaya başlar.

Gelenek toplumun içinde bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturdukları bir birikim olagelmıştır. Bu birikim bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlediği gibi zamanla yeni kabul edilen dinin Tanrısının da nasıl olması gerektiğini belirlemektedir. “Başlangıçta her şeyi gelenekle ve bunun üstüne çıkmak isteyen kişi yasa koyucu büyücü ya da bir tür yarı Tanrı olmak zorundaydı: yani yeni gelen ekler yaratabilmeliydi- korkunç ve ölümcül derecede tehlikeli bir şey! En ahlaklı olan kimdir? Öncelikle yasaya en çok uyan kişi: Yani bir Brahman gibi, her yerde ve en küçük zaman diliminde onun bilinciyle davranıp, yasaya uyma konusunda sürekli yaratıcılık gösterebilen biri. Sonrasında ise en zor koşullarda bile yasanın gereğini yapan kişidir. En ahlaklı kişi , ahlak için en çok özveride bulunandır: Peki ama en büyük özveri hangisidir? Yasaya genellikle uyuma ahlakını en zor koşullarda bile yasanın gereğini yapma ahlakından ayıran farktır. En zor koşullarda geleneği uyumayı, ahlaklılığın sembolü kabul eden ahlak motifi sizi yanıltmasın! İnsanın kendine hakim olması, sağlayacağı faydalar nedeniyle değil, bireysel olan tüm aksi istek ve çıkarlara rağmen ahlakın ve geleneğin egemen görünmesi için istenir: Birey kendini feda etmelidir- gelenek ahlâkı bunu gerektirir.”¹⁴⁰

Geleneğin kalıplaşmış birikimi bireyin toplum içinde nasıl davranması gerektiğini belirlemiştir. Bu belirleme bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini yapılandırmaya yöneliktir. Bireyler arasındaki ilişkiler genellikle ahlak ekseninde dönmektedir. Ahlak geleneksel yapı içinde kendisine hatırı sayılır bir yer edinmiştir. “Ahlak gelenekleri, itaatten başka bir şey değildir, geleneklerin ne türde olduklarının da bir önemi yoktur; ama gelenek alışagelmış davranış ve değerlendirme biçimidir. Geleneğin emretmediği konularda ahlak söz konusu değildir; yaşam gelenekle ne kadar az belirlenirse, ahlakın etki alanı o ölçüde daralır.”¹⁴¹ Ahlak geleneğin hizmetkarı

¹³⁹ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığı*, s..26

¹⁴⁰ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığı*, s..20

¹⁴¹ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığı*, s..19

olmuştur. Geleneğin sıkı zincirleri altında ahlak kendi varlığını gerçekleştirme fırsatını bulamamıştır. Ahlak geleneğin töhmeti altında ezildikçe kendisine varlık alanı bulamamıştır.

Geleneksel ahlak ile birey kendisini yeni değerler yaratmak zahmetinden kurtarmıştır; zaten buna da ihtiyacı yoktur. Var olanı sorgulamadan kabul etmek büyük bir kolaylık sağlamıştır. Bu kolaylığın rüzgârına kaptıran bireyin gözlerine her türlü sorgulamayı engelleyecek olan perdeyi indirir. “Kendini gelenek ahlakına kaptıran insan önce nedenleri ikinci olarak sonuçları üçüncü olarak da gerçeği küçümser ve tüm yüce duygularını (hürmet, yücelik, gurur, minnettarlık, sevgi) kurmaca bir dünyayla ilişkilendirir: Sözde yüce dünya.”¹⁴² Gelenek ile yaşayan birey geleneğin konforlu kollarında sorgulamayı bırakır hayattaki aktif rolünden fazlasıyla vazgeçer.

Gelenek toplumların nesilden nesile aktardığı kültürel birikimidir. Bu birikim yüzyıllardır her türlü deneyim süzgecinden geçirilerek sonuçları defalarca test edilmiştir. Ulaşılan en son nokta; bireylere sağlamış olduğu faydaya göre belirlenmektedir. “Gelenek, insanların sözde yararlı ve zararlı olana ilişkin deneyimlerini yansıtır,- ama gelenek duygusu (ahlaklılık) bu tür deneyimlerle değil, geleneğin geçmişi, kutsallığı ve tartışmazlığı ile ilişkilendirilir. Ve bu yüzden bu duygu, insanın Yeni deneyimler edinmesine ve gelenekleri düzeltmesine engel olur: Bu şu demektir, ahlak, yeni ve daha iyi geleneklerin ortaya çıkmasına karşı koyar. Aptallaştırır.”¹⁴³

Gelenek birey eliyle oluşturulmuş toplumsal yapılardır; birey kendi oluşturmuş olduğu geleneğe uyarak geleneğin devamını sağlamaktadır. Birey bu geleneği devam ettirme işine kendisini o kadar kaptırmıştır ki eğer bu geleneğe uymazsa başına bir şey geleceğinden korkmaktadır. “Bir topluluğun başına gelen beklenmedik kötü hava koşulları, kuraklık ya da salgın hastalıklar gibi kötü rastlantılar, topluluğun tüm üyelerinde geleneklere karşı geldiği ya da başka yeni doğüstü bir güç veya yazgıyı önlemek için yeni gelenekler bulmak gerektiği kuşkusunu uyandırır. Bu tür şüphe ve düşünce özellikle gerçek doğal nedenlerin araştırılıp çıkarılmasından kaçınır ve doğal nedenlerin araştırıp çıkarılmasından kaçınır ve doğüstü nedeni önkoşul sayar.”¹⁴⁴

Geleneksel yapı içerisinde yer alan ahlaki yargılar bireyin toplum içinde nasıl davranması gerektiğini belirlemektedir. Ahlaki yargılar gelenekselliğin izin verdiği

¹⁴² Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığ*, s.36/37

¹⁴³ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığ*, s.28

¹⁴⁴ Nietzsche, F. W., *Tan Kızılığ*, s.36

ölçüde olumlu ve olumsuz olarak adlandırılmaktadır. Ama burada bireysel dürtüler hiçbir şekilde hesaba katılmamıştır; çünkü bu dürtüler geleneksel ahlaki değer yargıları tanımının uzağında kalmaktadır. “Çok ahlaki yargılarla değişikliğe uğratılan dürtüler... Geleneğin bu dürtüye yüklediği cezanın etkisi ile aynı dürtü utanç verici bir duygu olan korkaklığa dönüşür ya da hoş bir duygu olan alçakgönüllülüğe, tabii eğer Hristiyanlık geleneği gibi bir gelenek bunu benimseyip iyi olarak nitelendirdiyse. Yani vicdan rahatlığı ve rahatsızlığı buna bağlıdır. Aslında her türlü dürtü gibi bu dürtünün de ne böyle bir özelliği, ne ahlaki bir karakteri ve tanımı, ne de bu dürtüye eşlik eden belli bir istek ya da isteksizlik duygusu vardır.”¹⁴⁵

İnsanlık toplum içinde geleneksel ahlak sisteminin koruyucu şemsiyesi altında yaşamaktadır. Bireyler içinde buldukları geleneksel ahlak sistemini sorgulamak yerine korunaklı alanı tercih etmişlerdir. Bu durumda geleneksel ahlak şemsiyesinin altına girmeyen birey her türlü kötü etkiye maruz kalmış demektir. “Eğer, tüm insan topluluklarını “ gelenek ahlakının” korkunç baskısı altında yaşamış olmasına rağmen, zaman kitabımızın, binlerce yıl boyunca ve aynı şekilde günümüze dek bütünüyle bakılırsa biz kendimiz istisnaların oluşturduğu küçük dünyada, yani kötü bölgede yaşıyoruz.”¹⁴⁶

Gelenek yüzyıllardır bireylerin kültürel birikimidir; bu birikim sadece bireyin deneyimleri sonucu oluşmaz aynı zamanda başka etkileri de içerir; mitler, mitolojiler, efsaneler, öyküler... Gerçek olmayan pek çok öge geleneğin içine sızabilir; bu da geleneğin deneyimlenmiş olduğu düşüncesini gölgede bırakır. ““Gelenek” çelişkilerinden bana ne? Nasıl oldu da azizlerin efsaneleri “gelenek” oldu? Azizlerin öyküleri, literatürde var olan en müphem yazındır: Başka türlü belgelerin yokluğunda, bunlara bilimsel yöntemler uygulamak, benim için daha başından mahkumiyettir- salt bilgi avareliği.”¹⁴⁷

Bireyler yüzyıllardır toplum içerisinde pek çok şeyi deneyimleyerek, deneyimlerini gelenek haline getirmişlerdir. Bu deneyimler her zaman olumlu sonuçlar vermemiştir. Kötü veya zararlı olarak nitelendirilen deneyimler uzak durulması gereken şeyler olarak görülmüştür. Bu uzak durma bireyleri hem korumayı vaat etmiştir hem de bireyleri geleneğe uymaya zorlamıştır. “Kötülük “ahlaki olmama” geleneği aykırı davranma, ne kadar akla yatkın ya da aptalca olursa olsun, geleneğe karşı direnme

¹⁴⁵ Nietzsche, F. W., *Tan Kızıllığı*, s.39

¹⁴⁶ Nietzsche, F. W., *Tan Kızıllığı*, Say.23

¹⁴⁷ Nietzsche, W.F., *Deccal*, Say.37

anlamına gelir ancak çeşitli zamanların tüm ahlaki kurallarında, kişinin komşusuna zarar vermesinin özellikle kötü olduğu düşünülmüştür, öyle ki şimdilerde “kötü” sözcüğü özellikle kasıtlı olarak komşuya verilen zararı aklımıza getirmektedir.”¹⁴⁸

2.3. Sürü Çobanları ve Yabancılaşma İlişkisi

Sürü kelime anlamıyla “1. Evcil hayvanlar topluluğu, 2. Bir insanın bakımı altındaki hayvanların tümü,3.Birlikte yaşayan hayvan topluluğu, 4. Düzensiz insan topluluğu”¹⁴⁹ çoban ise “Koyun, keçi, sığır, manda sürülerini otlatan kimse”¹⁵⁰ anlamına gelmektedir. Nietzsche toplumun geleneklerini, ahlaksal yapısını yönetmek veya halka iletmek için öne çıkmış bireylerini sürü çobanları olarak nitelendirmektedir. Sürü çobanları dini öğretileri yaymak adına konuşan din adamları; papaz veya rahiplerdir. Onlar Tanrı adına Tanrının evinden her türlü yorumlanabilir vaazlarını vermekten asla çekinmezler; çünkü kendilerini Tanrının bu dünyadaki temsilcileri olarak görmektedirler. Onlar kendilerini bu şekilde görmekle birlikte aslında Tanrının yerine çoktan göz dikmişlerdir; çünkü gerçekleştirmiş oldukları her bir eylem Tanrı adına yapılsa da aslında tamamen kendi çıkarlarına yönelik yapılmıştır. Bu durumda sürü çobanları aslında kendi çıkarları için insanları aslında hayvan gibi götmekten asla çekinmeyen kişilerdir. Kendi çıkarlarını devam ettirmek adına hiçbir şeyden çekinmeyen bu sürü çobanları kendi çıkarlarına kiliseyi Tanrısal olan bir şey haricinde yapılandırarak dahil etmiştir. Kilise sürü çobanlarının çıkarlarını gerçekleştiren bir kurum haline dönüşmüştür. “Katolik kilisesi ve ondan önce bütün antik tapınmalar, insanı olağandışı ve halet-i ruhiyye sokan ve kendi faydasının ya da saf rasyonel düşüncenin sağlık hesapçılığından uzaklaştıran bir dizi yol buyurdu. Derin sesler akseden bir kilise; sanki bir mucize gerçekleşiyormuş gibi neredeyse korkuyla dinleyecek denli cemaatin gerilimini derhal aktaran rahipçe bir kalabalığın sessiz, düzenli, sınırlı yenilikleri; bir tanrının meskeni olarak, belirsizliği uzanan ve kişiyi bütün karanlık köşelerde tanrının insan üzerine doğru hareketlerinden korkar kılan bir mimari atmosfer- kim böyle bir ortama geri dönmek ister ki -hem de bir kez artık onlara dair varsayımlara inanılmadığında?”¹⁵¹

¹⁴⁸ Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, W.F.Nietzsche, “İnsanca Pek İnsanca” s. 327

¹⁴⁹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 11. Baskı, Say.1833

¹⁵⁰ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 11. Baskı, Say.443

¹⁵¹ W.F. Nietzsche, Nietzsche ve Dinsel Hayat , Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, s.45/46

Sürü çobanları halka vermiş oldukları her bir vaazda onlardan bu dünyada karşılaşmış oldukları her türlü probleme karşı son derece sabırlı olmalarını telkin etmektedirler; çünkü bu dünya geçicidir. Geçici bir dünyaya saplanıp kalmak yerine asıl olana yüz çevirmek gerekmektedir. Asıl olan öteki dünyadır ve bu dünyada yaşanan her bir problem öteki dünyadaki nimetlere ulaşabilmemiz için birer basamaktır. “Kilise; fakirlik, İffet, namus davası gibi “değerleri” halka empoze ederek onların hayati duygularını köreltmek ve böylece kontrol altında tutmak ister... Nietzsche insandaki hayat enerjisinin yüksek kültür ürünlerine dönüştürülmesine karşı olmadığı gibi bunu savunur bile. Şiddetle karşı çıktığı kilisenin hayat enerjisini köreltmesidir.”¹⁵²

Sürü çobanları bireye din öğretisi adı altında kendi dinsel yorumlamalarını vererek bireyi adeta birer hayvan gibi yönlendirmektedir. Eğer birey kendisini gerçekleştirme gücünden yoksun ise sürü çobanlarının yönlendirmesiyle sürüye dahil olacaktır. “Nietzsche'nin dini suçlamasının temel sebebi dinin insanı bozduğu, ferdiyeti yok ettiği erkekçe boğduğudur. Din, bunu insanlara patolojik sürü değerlerini empoze ederek yapar. Katolik ve Protestan bütün kiliseler, öğretisi ve uygulamaları ile bu hastalıklı süreçten sorumludur.”¹⁵³

Sürü çobanları geleneksel ahlaki değer yargılarına istediği gibi yön vermektedir; üstelik bunu din adına yaptığı söylemekten asla çekinmemektedir. “Kutsal halk her şey için yalnızca rahip değerleri, yalnızca rahip sözleri kalmış halde ve dehşet verici bir sonuç çıkarma tutarlılığı ile, yeryüzündeki güçlü olan her şeyi “ kutsal olmayan”, “dünyevi”, “günah” diye reddeden -bu halk, içgüdüleri için son bir formül çıkardı içinden: Hıristiyanlık.”¹⁵⁴

Sürü çobanları geleneği, ahlakı, dini istediği gibi yönlendirebilmektedir. Bu yönlendirmeden emin olmak için bireyin davranışlarını iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olarak etiketlemekten kaçınmamaktadır. Tanrı adına Tanrı'nın buyruklarını değiştirenlerin Tanrı'dan çekinmediklerine göre onları durduracak herhangi bir güç söz konusu değildir. Kendi belirledikleri olumluluk ya da olumsuzluk ölçütüne göre insanları kategorilendirmek de en doğal haklarıdır. “Ah, benim üzüntüm şudur: Her şeyin temelini, ödül ve ceza sokulmuş hileyle- ruhunuzun en derinine bile, ey erdem sahibi olanlar!”¹⁵⁵

¹⁵² Baykan, F., *Nietzsche' nin Felsefesi*, s. 52/53

¹⁵³ Baykan, F., *Nietzsche' nin Felsefesi*, s.47

¹⁵⁴ Nietzsche, W.F., *Deccal*, Say.35

¹⁵⁵ Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, W.F.Nietzsche,Böyle Buyurdu Zerdüş, s. 257

Sürü çobanları elde ettikleri değer belirleme gücünü hemen hemen toplumun tüm kurumlarında gerçekleştirmektedir. Çiftleri Tanrı adına evlendirir, Krallara Tanrı adına taç giydirir, hastaların şifasının Tanrı'dan olduğunu söyler, yoksullara Tanrı adına merhamet edilmesi gerektiğini belirtir. “Her doğal örf, her doğal kurum (devlet, yargı düzeni, evlilik, hasta ve yoksulların bakımı) yaşam içgüdüsünün talep ettiği her şey, kısaca, kendi içinde değer taşıyan her şeyi tamamıyla değersizleştirildi, hatta rahibin asalaklığıyla özünden değersiz, değerlinin karşıtı haline getirildi. Ardından bir kutsama gereklidir.- Bir değer bahsetme gücü gerekli hale gelir, doğayı bu yolla değilleyen, bu yolla öncelikle değer yaratan güç...”¹⁵⁶

Sürü çobanları içinde bulunduğu her kurumu değersizleştirdiği gibi kiliseyi ve Tanrıyı da değersizleştirmiştir; Tanrı adeta bir cariye gibi sürü çobanlarının her bir isteğini yerine getiren köle haline getirilmiştir; kilise ise bu köleliğin her şekilde onaylandığı itaat mercii haline gelmiştir. “Zerdüşt belki diğer Papa'nın hiçbir şey görmediğini, onun bütün bir öykü icat ettiğini belirtir. İnancını kaybetmiş bir Papa, Tanrı'nın canlı olmadığını, hastalanıp öldüğünü keşfetmiştir; ama Tanrı'nın bir acıma canavarından başka bir şey olmadığı ve bundan ölmesi gerektiği, acımadan duyulan bezginliği ve zevksizliği kanıtlar.”¹⁵⁷

Sürü çobanları dokunduğu her şeyi değersizleştirdiği gibi değersizleştirdiği şeylere değer atfetmeyi çok sevmektedirler. Kendi çıkarlarına göre yaptıkları değer atfetmeler Tanrı adına olup Tanrı ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Tanrı adına hüküm vererek insanı hiç hak etmediği bir cehennem azabı ile korkutmayı da en doğal hakları olarak görmektedirler. Kendi kendine geliştirdikleri bu yargılama hakkının kendilerine ilahi kudret tarafından verilmiş gibi davranarak insanı yargılamaktan asla uzak durmamışlardır. ““Yargılamayın” derler, ardından da yollarına çıkan her şeyi cehenneme mahkûm ederler. Yargıçlığa Tanrıyı oturturlar, ama kendileri yargırlar; Tanrıyı yüceltirken, kendilerini yüceltirler, sahip olduklarını iddia ettikleri –dahası, üstte kalmak için zorunlu olarak gereksinim duydukları- erdemleri teşvik ederek insanların erdem için mücadelesini, erdemin utkusu için insanların savaşmasını büyüklük olarak varsayarlar.”¹⁵⁸

Sürü çobanları sürüden kendilerine istedikleri itaatin sağlanmasını beklemektedir. Koyun çobanları nasıl kaval çalarak sürüyü istediği gibi yönlendirirse

¹⁵⁶ Nietzsche, W.F., *Deccal*, Say.34/35

¹⁵⁷ Michael Harr, Nietzsche'nin Arayışı, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, s.188

¹⁵⁸ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.56

Nietzsche'nin bahsettiği sürü çobanları da kendi enstrümanlarını oluşturmaktan geri durmamaktadır. Onlara göre sürüyü yönetmek Tanrı'nın işlevini insanların gözünden kendi çıkarlarına göre oluşturmaktan geçmektedir. Tanrı asla sorgulayan ya da başkaldıran kulları sevmemektedir. Tanrı kullarından her zaman itaat eden kullar beklemektedir. Kullar ancak Tanrı'nın beklentilerini karşılayabilirse iyi birer sürü adayına dönüşmektedir. "Rahiplerin bizden İyi'yi talep eden, her bir eylemin, her bir an'ın, her bir düşüncenin muhafızı ve sahibi olan, bizi seven de her şanssızlıkta bizim için en iyisini isteyen bir Tanrı olduğu şeklindeki- yanlış iddiaları nasıl memnuniyetle benimseyebiliriz ki: bu iddialar, bu hatalar kadar sıhhatli, huzur verici ve yatıştırıcı olan hakikatlerle nasıl memnuniyetle değiştirebiliriz ki!"¹⁵⁹

"Dostlarım rahibe bir bakın. Törenselleşmiş, solgun ve bezgin, gözleri korku dolu, upuzun parmakları renksiz bir yaratık, her şeyden önce kutsanmada intikam hırsıyla dopdolu sinsi bir hayvan saklıdır. Rahibi yabana atmayalım. Aynı zamanda kutsaldır da... biraz kan ve merakla bizler, kafasında birazcık şeytanlık olan bizler kutsal değiliz... Utanılacak bir durum!"¹⁶⁰

Sürü çobanı başlı başına bir sorunu teşkil etmektedir; vermiş olduğu her bir dinsel yönlendirme aslında onun bunu etkili bir biçimde kullanmak için ne kadar donanımlı olduğunu göstermektedir. Sürü çobanının kendisine sorulsa bulunduğu her bir etkinlik aslında onun din için bir hizmetidir ama dinin temellerini derinden sarsmaktan başka bir şey yapmazlar. İnsanları "öteki dünya"ya hazırlamak adına bu dünyalarını mahvetmekten geri durmazlar. "Rahibin kendisinin ne olduğu da belli- en tehlikeli asalak türü, yaşamın gerçek zehirli örümceği ...-Biliyoruz artık vicdanımız biliyor- rahibin ve kilisenin tüm bu uğursuz icatlarının değerini ve hangi amaca hizmet ettiğini; insanın tiksinti uyandıran bir görünüm kazanmasına neden olan şu kendi kendini aşağılama durumuna ulaşılmasını " öbür dünya", "mahşer günü", "ruhun ölümsüzlüğü"; bizzat "ruh" kavramı: Bunların tümü, yalnızca rahibin efendi olması ve efendiliğini sürdürmesi için kullandığı işkence araçlarıdır, kısıcılık dizgeleridir... Bunu herkes biliyor, ama bununla beraber, her şey eskisi gibi duruyor."¹⁶¹

Sürü çobanlarının vaazları öyle bir evrim geçirmiştir ki, sözleri kanun hükmünde algılanmaya başlanmıştır. Tanrı'ya en yakın olan insanlar olarak kabul edildikleri için Tanrı'nın hükümlerini de sürüye aktarmak en doğal hakları olarak görülmüştür. Onların

¹⁵⁹ W.F. Nietzsche, Nietzsche ve Dinsel Hayat, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, s.36

¹⁶⁰ Lenzer Heide, Avrupa Nihilizmi, Cogito, Say.194(-) Say.203(BAKILACAK)

¹⁶¹ Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.48

her bir sözü Tanrısal buyruk olarak algılanmış ve sorgulanmamıştır; bu durum da onların dini istedikleri gibi yorumlamada onlara büyük kolaylık sağlamıştır. Öyle ki onların her bir yorumu Tanrı'nın sözü olarak anlaşılmıştır. Tanrı rahiplerin sözlerinde yeryüzünde serbestçe dolaşır hale gelmiştir. “Tanrıya, yani rahibe itaatsizlik, “kanun” a itaatsizlik sayılır, artık “günah” adını alır, “Tanrıyla barışmak” için önerilen, bildiğiniz gibi rahibe boyun eğmenin temelden sağlanmasıdır. Bir tek o “kurtarabilir”. Psikolojik olarak düşününce, “günahlar” rahipler çevresinde örgütlenmiş her toplumda vazgeçilmezdir; onlar, gücün tek güvenilir tutanaklarıdır; rahip, günahlar sayesinde yaşar; “günah işlemesi” bir ihtiyaçtır onun için... Temel ilke “Tanrı tövbe edeni bağışlar” - açık ifadesi: rahibe boyun eğeni-”¹⁶²

Sürü çobanlarının da birer çobanı vardır. Hristiyanlık için bu üst çoban Papa'dır. Papa diğer sürü çobanlarına dinin kendi hükümlerini uygulamayı öğretmek yerine onlara kendi yorumlarıyla değiştirmiş olduğu dinsel hükümleri vererek bu dinsel hükümlerin de nasıl değiştirileceğini onlara öğretmektedir. Sürü çobanları en üstte yer alan sürü çobanın adeta birer mürididir. Papa insan doğasının gerektirdiği pek çok şeye sırtını dönerek görmezden gelmiştir. İnsanı sorgulayan, anlamaya çalışan, başkaldıran yönünü görmezden gelerek onu sadece itaat eden yanılla ele almıştır.“...Papa varoluşunu uzun bir hizmet haline getirmiştir. Kültürün din olarak ürününü temsil eder. Tanrı'ya sonuna kadar hizmet etmiş, bu uğurda bir gözünü kaybetmiştir. Kaybedilen göz, hiç şüphesiz etkin, olumlayıcı tanrılar gören gözdür. Kalan göz Yahudi ve Hristiyan tanrıyı bütün tarihi boyunca izlemiştir: hiçliği, tüm olumsuz nihilizmi ve Tanrı'nın yerini insanın almasını görmüştür. Efendisini kaybetmiş olmaktan ötürü olumsuzlaşan yaşlı hizmetkâr.”¹⁶³

“Ah, rahiplerin bizzat yaptıkları barınaklarına bir bakın! Kilise diyorlar, tatlı kokan mağaralarına.”¹⁶⁴

2.4. Sürünün Var Olma(ma)sı

Belli bir tarihsel sürecin sonunda nihilizm, her şeyin değerini yitirmesiyle ortaya çıkan anlamsızlık ve her şeyin değerini kaybetmesine yol açan bir durum olarak yorumlayan Nietzsche'ye göre iki bin beş yüz yıllık Avrupa tarihinde bir sürü ahlaki hakim olmuştur. “Söz konusu sürü ahlakının zaten kendisi, hayat karşıtı bir karakter

¹⁶² Nietzsche, W.F., *Deccal*, s.35

¹⁶³ Gilles Deleuze , *Üstinsan Diyalektiğe Karşı,Cogito*, İstanbul, s.57

¹⁶⁴ Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, W.F. Nietzsche,Böyle Buyurdu Zerdüş, s. 255

sergilemesi ve reaktif güçlerle birlikte hareket etmesinden dolayı nihilistiktir. O, değerlere yönelik yaklaşıma sürüce değerlemeler ve anlamlandırmalar egemen olmaya başladığı zaman, değerlerin kaynağı olan insan başarılarının da buna paralel olarak ortadan kalkmaya başladığını, amaç ve fonksiyonlarını yitirdiğini söyler. Değerlerin ortadan kalkması, onlarla ilgili değerlemeleri de ortadan kaldırır ve bu durum anlamın yitirilmesi anlamında nihilizme yol açar.”¹⁶⁵

Sürü nihilizmin çığırkanlığını yapmaktadır. Sürü çobanları, nihilizmin içine sürüklediği sürüyü nihilistik ilkelerle yönetmekten pek memnundur. Tanrı adına gerçekleştirmiş olduklarını iddia ettikleri her bir fiili aslında sürüyü denetim altında tutmak için birer alet olarak kullanmaktadır. Bu alet her bir bireyi sürü içinde bulunmanın en güvenli yer olduğuna ikna ederek sürünün varlığına ikna eder. “Buyurucuların ikiyüzlü ahlakı ona, kötü vicdanlarını, daha eski daha yüksek buyruklarının, ataların, anayasaların, hakkın, yasaların, yasanın hatta Tanrının buyruklarının geliştiricisi tavrını takınmaktan başka bir koruma yolunu bilmiyorlar ya da sürü düşünme biçiminden, sürü özdeyişlerini alıyorlar... Avrupa’daki sürü insanı, kendinin biricik uygun insan tipi olduğu görüşünü veriyor, onu evcilleştiren, geçimli ve sürü için yararlı kılan özelliklerini yüceltiyor; sanki onlar has insan erdemleriymiş gibi: Dayanışma, lütuf, itibar, çalışkanlık, ölçülülük, alçakgönüllülük, hoşgörü, acıma, liderlerin ve kösemelerin kaçınılmaz olduğunu sandığı durumlarda, insan, bugün, buyurucuların yerine kurnaz sürü insanlarını koyup onları bir araya getirmeye çalışıyor durmadan.”¹⁶⁶

Nietzsche merhamet, acıma, yardım, birbirine tutunma gibi değerleri bireyin gözünde yüceltirken amacı her bir bireyin birbiri için tehlikesiz hale getirilmesidir. Birbiri için tehlikesiz hale gelen her bir birey tek başına hiçbir şeye gücünün yetemeyeceğinden korkmaktadır. Güçsüzlük korkusuyla güvensizlik arasında bocalamak istemeyen birey kendisi için sürüyü en uygun sığınak olarak görmektedir. Sürü bireye güven ve güç sağlarken bireyi yeni değerler üretmekte fakir kılmaktadır. Sürü içinde kendisini gerçekleştirmek yerine sürünün değer yargılarını onaylayan güçsüz birey; kendisi olmaktan korkan birey kendisini ancak sürüyle var eder hale gelir. Sürü içinde istisna olmayı göze alamayan birey; istisnai her bir bireyin sürüden ihraç edileceğini düşünerek güvenli bölgeye geçmeyi tercih eder.

¹⁶⁵ A.Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1164

¹⁶⁶ W.F.Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 111

İnsan sürüleri ne zaman ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu var olduğu günden beri, insan sürüleri de var olmuştur (aile, topluluklar, cemiyetler, kabileler, kurumlar, kuruluşlar, örgütler, halklar, devletler, kiliseler). Sürü kendi içerisinde bir yandan yönetenleri –çobanları- barındırırken diğer yandan da yönetilenleri-sürüyü barındırmaktadır. “Her zaman küçük sayıdaki buyurucular ile karşılaştırıldığında boyun eğenler sayısı çok olmuş-dolayısıyla boyun eğmenin insanlar arasında en iyi ve en uzun uygulanan eğitim olduğu kolayca varsayılabilir.”¹⁶⁷

Bireyin sığındığı sürü bireye kendisini güvende hissettirmiştir. Eğer birey sığınacak bir sürüden yoksun olsaydı kendisini nasıl var ederdi? “Kesinlikle kitleler değil kesinlikle zayıflar ve dışlanmışlar değil. Hiçlik istencini istediler aslında onlar, ondan besleniyorlar, çünkü yaşamlarına gerekli bu istenç. Eğer bu hastalıktan kurtulup iyileşerlerdi, bundan ölürlerdi de mutlaka. Onlardan “üstün bir birlik”, “kollektif bir varlık” oluşturdukları yönündeki inancı kaldırın, sürücül içgüdüyü sökün, onları evrenin geçici olduğuna sonunun olmadığına, karmaşık ve anlaşılmaz bir dünyada yaşadığınıza ikna edin parçalanırlar. Halkın bireysel özgürlük gücü yok; projesiz, programsız, ortak kadersiz, güvensiz, mutluluk vaatleri olmaksızın yaşayamıyor. Bunlar olmadan anarşi, terör ve kendini yok ediş içinde soluyor. Afyon'a ihtiyacı var- dine, paraya, çalışmaya, ulusal gurura- afyonu kaldırdığınızda o hiçlik içinde çözülecektir; sürünün birliğini kırdığınızda her hayvan kendi köşesinde ölmeye gidecektir.”¹⁶⁸

Sürü bireyin kendisini zayıf hissetme korkusundan kurtulmak için bir sığınak olmuştur. Zayıflar doğal olarak sürüye teslim olmuşlardır çünkü kendilerini gerçekleştirme gücünü kendilerinde bulamamaktadırlar; fakat güçlüler korunmaya ihtiyaçları olmadan sürüye sığınmışlardır. “Korunmaya ihtiyacı olanlar zayıflar değil güçlülerdir. Zayıflar kazandılar çünkü biz kendi çıkarlarımıza karşı onları savunmaktan utanıyoruz ve bu kendimizi kurban etme pahasına oluyor. Onların şenliklerine, gösterilerine, gülünç ihtiyaçlarına katılmamız gerekli; kurtlarla birlikte olmalı ya da onların karşısında utançla susmalıyız; bu utanç onların en büyük zaferidir. Zayıflar bizi kendi gücümüzden utanmaya zorladıkları için kazandılar.”¹⁶⁹

Sürü hem güçlüyü hem de güçsüzü barındırmaktadır. Güçlüler sürü içinde sivrilip kendilerine zayıfları yönetebilecekleri bir konum elde etmişlerdir. Zayıflar “Zayıflar” Güçlülere karşı doğrudan savaşamadıkları için başka silahlar bulmak

¹⁶⁷ Nietzsche, W.F., *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 110

¹⁶⁸ Bernard Edelman, “Nietzsche Kayıp Bir Kıta”, Cogito, s.58

¹⁶⁹ Bernard Edelman, “Nietzsche Kayıp Bir Kıta”, Cogito, s.60

zorunda kaldılar ve mücadelelerini imgelem alanında verdiler. Güçlülerin “gerçek” acımasız ve ahlaksız dünyasına karşı ters değerleri yücelten bir dünya koydular: acımasızlığa karşı acıma, bencillığe karşı dayanışma, güce karşı öznellik, şiddete karşı iyilik. Onları içinde buldukları durumdan yalıtın bir “ metafizik”, bir “öte taraf” yarattılar.”¹⁷⁰

Sürü kendi varlığını sürdürmek için kendisine sunulan sürü değerlerini sonuna kadar devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu dünyada sunulan her bir değer bireyi gerçekliğe götürmektense ona sahte bir illizyon sunmaktadır. “Zafere ulaşmak için, tersine çevirmiş bu dünyaya ve onun değerlerini inanmaları ve “gerçek” dünyayı “yaşamın” dünyasını aşağılamaları gerekti. Bu hastalığı iyileşmek için, doğayı insanlık dışılaştırmak ve insanı yeniden doğallaştırmak gerekirdi.”¹⁷¹

Sürü bireye kendisini gerçekleştirme özgürlüğü yerine bireye kendisini tamamen adayacağı, feda edeceği, uğruna bütün gücünü harcayacağı bir olanak sağlar. “Bütünüyle söylersek “kendiliğinden” bir şekilde, kendimizi en fazla sayıdaki (insanın) mutluluğuna adanırız; kendimizi insan hakları sunağında kurban etmeye hazırız; halkların özgürleşme hareketlerini savunuruz, insanın özgürleşimine, demokratik pedagojiye, bilimsel hümanizme inanırız ve şiddetten, katliamdan, soykırımlardan ve tekno-bilimsel emperyalizmlerden tikslenme konusunda birbirimizle yarışırız.”¹⁷²

Sürü kendisine itaat eden bireyler yetiştirmektedir. Bu bireyler içinde buldukları durumu değil sorgulamak varlığından şüphe etmekten bile çekinirler. “Kandırılmaya izin vermeyin büyük düşünürler kuşkucudur. Zerdüş bir kuşkucuydu. Güçlük ve düşünsel güçten kaynaklanan özgürlük, kendini kuşkuculuk olarak kanıtlar. Kanılara varan insanlar, neyin değer taşıdığına ve neyin değerden yoksun olduğuna karar vermek söz konusu olduğunda önem taşımazlar. Kanılar tutsaklıktır. Yeterince uzağı göremezler: Oysa değer ve değersizlik üzerine, ne amaçla olursa olsun, konuşabilmek için beş yüz kanıyı kendi altında görebilmek gerekir.”¹⁷³

Sürünün kendi oluşturduğu değer bireyi korumak içinse bu değer alanı yıkıldığında hangi alan bireyi koruyacak? “Tanrıların, rahiplerin ve mesihlerin gücünün dayandığı örf ve adetler de nihayet yok edildiğinde, yani eski anlamıyla ahlak öldüğünde: O zaman-evet o zaman ne olacak?”¹⁷⁴

¹⁷⁰ Bernard Edelman, “Nietzche Kayıp Bir Kıta”, Cogito, s.60

¹⁷¹ Bernard Edelman “Nietzche Kayıp Bir Kıta”, Cogito, s.60

¹⁷² Bernard Edelman “Nietzche Kayıp Bir Kıta”, Cogito, s.59

¹⁷³ Nietzche, W.F., *Deccal*, s.71

¹⁷⁴ Nietzche, W.F., *Tan Kızıllığı*, s.76

“Evet, en ince sürü hayvanı isteklerini izin veren, arka çıkan bir dinin yardımıyla, siyasal ve toplumsal kavramlarda bile, bu ahlakın gittikçe belirginleşen anlatımını bulduğumuz, bir yere geldik: Demokratik hareket Hristiyanlığın mirasıdır.”¹⁷⁵

Sürü kendi içinde bazı değerleri yüceltmıştır. Sürü çobanları kendi oluşturduğu Hristiyanlık değerlerini sorgulamak şöyle dursun yüceltilmiştir de. “İdeal ahlak olarak Hristiyanlık neredeyse hiç saldırıya uğramamış, hatta muhtelif laik örneklerinde yükseltilmiştir bile; etik bir eserden yoksun olduğu için Kilise’ den rahatsızlık duyulmuş, fakat aynı Kilise’nin sergilediği etikle ilgili olarak tek laf edilmemiştir. “Hemcinsel karşı sevgi”, “merhamet”, “kötücül içgüdülerden feragat”, “alçak gönüllülük”, “ödev saygısı”, “adalet”, “eşitlik” ve Hristiyan kökenden geldiği şüphe götürmeyen diğer politik-etik değerler, bilimsel teoloji-karşıtı yalnız dokunulmadan değil, hatırı sayılır düzeyde pekiştirilmiş bir halde çıkarlar.”¹⁷⁶

2.5. Üst İnsan mı Üstün İnsan mı?

Nietzsche’nin felsefesinde üst insan kavramının merkezi bir yeri vardır. Bu kavram şu şekilde tanımlanır: “(İng. superman; Fr. surhomme; Alm. Übermensch). Geleneksel ahlakı köle ahlakı olarak görüp değerlendiren, eşitlik kavramına karşı çıkıp, ahlaki değerlerin son çözümlemede insanın gerçek doğasına, insandaki güç istemine dayanması gerektiğini öne süren Alman düşünürü Nietzsche’ nin öngördüğü insanlık düzeyi; insanın evriminin bundan sonraki aşamasında ortaya çıkacak bir insan tipi olarak, değerleri gözden geçirme, yeni baştan yaratma ve güçlü olma isteğini hayata geçirme isteğini hayata geçirme cesaretinde olan insan için kullanılan deyim.”¹⁷⁷

Nietzsche’ye göre insanın amacı üst insan olmak olmalıdır. Üst insan olmak demek insanın kendi varlığını aşması demektir. “Nietzsche yeryüzünün anlam ve amacının üst insan olduğunu söyler, çünkü insan doğasına yakışan güçlü, korkusuz ve acımasız olmaktır, yaratıcılığa ve ileriye yönelmektir. Üst insan anlayışıyla insanlara yeni değerler, yeni hedefler ve yeni bir ideal getirmeye çalışan Nietzsche güçlü ve bağımsız insanların egemenliğinin sürü olarak gördüğü insanlık için bir ilerleme sağlayacağına inanır.”¹⁷⁸

¹⁷⁵ W.F. Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 115

¹⁷⁶ F. Savater, *Nietzsche’ nin İdeası*, s.139

¹⁷⁷ A. Cevizci, *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1575

¹⁷⁸ A. Cevizci, *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1576

Nietzsche'ye göre toplumda üst insan olarak tanımlanan bilimsel, bütünleştirici, doğrulayıcı insandan bahseder. Bütünün içinde yer alan, bütünün içinde kuruculuk özelliği olan, bütün içinde egemenlik kuran üst insan değil üstün insandır. Üstün insan bütüne ayak uydurmuş tam anlamıyla örnek gösterilecek insandır. “Ama Nietzsche Zerdüş'te şöyle de der: “ Üstün insanda bir olmamışlık vardır” Üstün insanda bir olmamışlık yoktur çünkü yenilmiştir; yenilmiştir çünkü başarmıştır: amacına ulaşmıştır... Üstün insanın dili, bütün haldeki söylemdir, bütünü dile getiren logostur, felsefi sözün ciddiyetidir: kesintisiz ve boşluksuz, sürekli bir söz, rastlantıyı oyunu, gülmeyi bilmeyen mantıksal tamamlanışın sözüdür. Ama insan ortadan kaybolur, yalnızca bir olmamışlık barındıran insan değil, ama üstün yani başarılı insan da, her şeyin, bütünün gerçekleştirdiği insan.”¹⁷⁹

Üstün insan sürü içinde kendisine üstün bir yer edinmiş insandır. Onun amacı kendi benliğini aşmak değil toplumdaki konumunu sağlamlaştırmaktır. “Üstün İnsan tepkisel insanın kendini “üstün” olarak gösterdiği ve daha iyisi Tanrısallaştırdığı imgedir. Aynı zamanda, üstün insan, kültürün ürününün ya da cinsel faaliyetin ortaya çıktığı imgedir.”¹⁸⁰

Üstün insanlar kendi benliğini aşmak yerine, toplumun ilgisini kendine çekmektedirler. Toplumda üstün olarak adlandırılmak bireyin kendi benliğini aşmaya çalışmasından daha kolaydır. Üstün insan toplumsal maskelerin altına gizlenmiş korkaklıktır. Bugüne dek üstün insanlar diye saygı görenleri kendimle karşılaştırdığımda, aramızda elle tutulurcasına bir fark görüyorum. Bu sözde üstünleri insandan saymıyorum bile, onlar benim gözümde insan bozuntuları, hastalığın, önce susamış içgüdülerin doğurtmalarıdır. Yıkım getiren, aslında onulmaz canavarlardır hepsi; hayattan öç alırlar...”¹⁸¹

“Üstün insanı birleştiren kişilikler şunlardır: Kâhin, iki kral, sülüklü adam, büyücü, sonuncu papa, İnsanların en çirkini gönüllü dilenci ve gölge.”¹⁸²

“Bugüne dek üstün insanlar diye saygı görenleri kendimle karşılaştırdığımda, aramızda elle tutulurcasına bir fark görüyorum. Bu sözde üstünleri insandan saymıyorum bile, onlar benim gözümde insan bozuntuları, hastalığın, önce susamış

¹⁷⁹ Blanchot, “Nietzsche ve Parçalı Yazı”, s.59

¹⁸⁰ Gilles Deleuze, Üst İnsan, s.128

¹⁸¹ Nietzsche, *Kişi Nasıl Kendisi Olur*, s.48

¹⁸² Deleuze, “Üst İnsan”, s.128

içgüdülerin doğurtmalarıdır. Yıkım getiren, aslında onulmaz canavarlardır hepsi; hayattan öç alırlar...”¹⁸³

2.6.Sürüye Dahil Olmayan Üst İnsan

Sürüye mensup olan her bir birey Nietzsche’ye göre tek tip olmaktan son derece memnun kişilerdir; çünkü onlar sürünün güvenli atmosferinde gayet mutludurlar. Onların sürüden ayrılmak gibi bir niyetleri yoktur. Ama bazı kimseler sürüye mensup olmak istememektedirler. Sürünün bir parçası olup anıtlştırılmış bir atmosferde yaşamaktansa yalnız bir yolculuğa çıkmayı göze almışlardır. Onların yolu yalnız, uzun, çileli ve kendini gerçekleştirme üzerine kuruludur. Onlar üst insan olmayı göze almış insanlardır. “Üst insan kendini yeni bir hissetme tarzı ile tanımlar: insandan başka bir özne, insan tipinden başka bir tip. Yeni bir düşünme tarzı, Tanrısalda daha başka öncülleri düşünme; çünkü tanrısal yine de insanı muhafaza etmenin ve Tanrı’nın esasını yüklem olarak Tanrı’yı muhafaza etmenin bir tarzıdır. Yeni bir değerlendirme tarzı: bir değerler değişikliği değil, soyut bir yer değiştirme yada diyalektik bir ters düz oluş değil, ama değerlerin değerinin türediği ögenin içindeki bir değişiklik ve bir tersyüz oluşa bir “diğer alışkanlığı”.”¹⁸⁴

Üst insan düşüncesi sürü içinde itici görülmektedir; çünkü üst insan sürünün güvenli alanını terk edebilme cesaretini göstermiş insandır. Üst insana göre asıl olan sürünün güvenli alanının tehlikeli olmasıdır. Sürünün güvenli alanı insana kendisini gerçekleştirme imkânı vermek yerine insanı tek tipleştirir. “Üst insan düşüncesi, önce üst insan ortaya çıkışı değil, kendine insan diyen bir şeylerin ortadan kayboluşu demektir. İnsan söyleyebildikçe sürdürür varlığını başlangıcına adım atar atmaz sonuna gelmiştir hedefine varmıştır bitmeye başlamıştır. İnsan ortadan kaybolur, özü ortadan kaybolmak olandır. Bu nedenle, biz onun daha başlamadığını söyleyebildikçe sürdürür varlığını... Başlangıcına adım atar atmaz sonuna gelmiştir(hedefine varmıştır) bitmeye başlamıştır. İnsan hep çöküntünün insanıdır, ama bu çöküş yozlaşma değil, tersine sevinilebilecek, ayrılıkta ve mesafede “insan” hakikatini can vermek olanağıyla birleştiren eksiklidir. Son sıradaki insan, süreklilik insanıdır varlığını sürdürme insanıdır, son insan olmak istemeyen insandır.”¹⁸⁵

¹⁸³ Nietzsche, *Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Say.48

¹⁸⁴ Deleuze, “Üst İnsan”, s. Say.127

¹⁸⁵ Maurice Blanchot, “Nietzsche ve Parçalı Yazı”, Cogito, Say.82

“Bitimliliğini tamamen göze almak ve varoluşun süreci karakterine koşulsuz boyun eğmek üst insanın iki temel özelliğidir... Üst insan Tanrı’dan nöbeti devralır. Yaratıcısı ölmüş olan, yani Tanrı inancı geçerliliğini yitiren çağdaş birey ya saçmalık ve ölümlle anlamdaş olan bir nihilizm uçurumuna donmalı ya da sanatsal olarak insanın özünü yeniden tanımlayarak yaratıcının yerini almalı. Böyle bir öz ancak bir yaratma olabilir kendi varlığında bulunan bir gerçeklik değil.”¹⁸⁶

Üst insan sürü zihniyetinin aynılaştırma fikrine başkaldırmış dünyaya yeni bir bakış açısıyla bakmayı göze almış insandır. “Üst İnsan önce bir filozof ve bir sanatçıdır yani bir yıkıcı ve bir yaratıcıdır. O insanların tinsel evriminin tamamlanmasını temsil eder. Bu ilerleme süresince, özellikle yetenekli, güçlü, kendilerinden emin kimi insanlar ve yaratıcılar kendilerine Tanrı ve her tür öte- dünya ile birleştiren mistik bir bağın kopuşunu da göze alırlar.”¹⁸⁷

Nietzsche’ye pek çok insan sürüye mensup olmayı tercih etmektedir. Sürünün güvenli kolları insanı sarıp sarmalamaktadır. Bazı insanlar sürüde sivrilerek sürüyü yönetebilme gücüne ulaşmıştır; onlar sürü çobanlarıdır. Sürü çobanları toplum içinde kendi değerlerini en mükemmel şekilde uygulayan kişileri üstün insan olarak adlandırmaktadır. “Zayıflamış, fakirleşmiş, çalışmanın kölesi olmuş, bayağı ve açgözlü efendilere itaat eden, güçlerini boşa harcayan bir insanlık mı yoksa “üstün insanlar” yaratan bir insanlık mı? Gezegenel bir sürüye indirgenmiş, aynı saçmalıkları koro halinde “meleyen” bir insanlık mı yoksa yeniden canlandırıldıklarında kendi büyüklüğünü tanımayı bilecek bir insan var mı?”¹⁸⁸ Üst insan bu tür insanların yaşam alanlarından farklı olmayı göze almış; ne köle, ne itaat eden, ne bayağı ne de meleyen biri olmuştur.

“Büyük Politika nedir? Üst insanın gelip çatması için dünyanın hazırlanması: Üst insanı mümkün kılacak olan belli değerlerin ve yaşam tarzlarının yaratılmasıdır. Pek çok şey yaratılmış olacak ve pek çok şey tahrip edilecektir aynı zamanda. Zira üst insan tarihsel ilerlemenin veyahut biyolojik evrimin kaçınılmaz bir neticesi değil çok tanrıci sanatçı- filozofların, Tanrı’nın ölümünün tutarlı ve sevinçli mirasçılarının sanatsal politik büyük eseri olacaktır.”¹⁸⁹

¹⁸⁶ Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, Mathieu Kessler , “Sanatın Değeri Hakikatten Yüksektir”, s.57

¹⁸⁷ Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, Nietzsche, Mathieu Kessler , “Sanatın Değeri Hakikatten Yüksektir”, s.56/57

¹⁸⁸ Bernard Edelman ,Nietzsche Kayıp Bir Kıta”,Cogito, s.59

¹⁸⁹ Fernando Savater, *Nietzsche’ nin İdeası*, s.151

“Delinin yeryüzünü güneşten koparma, ufku silme ve denizin suyunu içmeye kehaneti, burada, özgür ruhlar için mümkün olan yeni cesur dünyanın olumlu imgelerine dönüşür. Pek parlak olmasa da kişinin kendisinin olan güneş, özgür ruhun fenerinin yerini alır. Son insan umutsuz bir yolculukta kendisini kaybetmiş olarak hissedecekken, yeni özgür ruh cesurca ve neşeli bir biçimde yeni açık ufka doğru açılır.”¹⁹⁰

Üst insan kendisini bulmak için kendisinden vazgeçmiş insandır. “Üst insan insanın bir varlık kipinden başka bir şey değildir, kendisine ulaşmak için en büyük arzunun çağrısıyla kendisinden salıverilmiş insandır. Bu doğrudur kendini ortadan kaldırma olarak insanı ki bu da bir kendini aşmaktan başka bir şey değildir.”¹⁹¹

Üst insan dünyanın gidişatına başkaldırır. Onun başkaldırışı ne kitleleri harekete geçirir ne de dünyanın gidişatını değiştirir. “Üst insanın ortaya çıkışı dünyanın gidişatını düzeltmez, tam aksine onu olağanüstü biçimde onaylar ve doğrular. Geleceği getiren herhangi bir ilerleme, en derinden değil belirli bir hayali zaman fikrinden bakıldığında böyle olacaktır. Fakat tıpkı bilincin çürütülmez diğer yanılgılarında olduğu gibi, bu ancak belli durumlarda kendi lehimize kullanabileceğimiz bir hayaldir. Emin olmamız gereken tek şey, alçak ve yüksek, onaylayan ve tepki veren arasında hiyerarşik zıtlığın hiç ortadan kalkmayacağıdır, zira sebeplerin ve rastlantıların erişilmesi güç yapısında, dünyanın bir ürününü kabullenmek onu bir bütün olarak kabul etmek anlamına gelir.”¹⁹²

İnsan eğer isterse üst insana ulaşma kapasitesine sahip insandır. Eğer insan üst insan olma yolculuğuna ulaşma mücadelesini göze alırsa insanın kendinden vazgeçiş aşaması başlar. Bu aşama insanın hayatında çıkmış olduğu en yalnız ve en acılı yolculuktur. Kendini bulma sancısını çekmekten korkmayan insandır üst insan. “İnsan, Üst İnsan’ a giden insan köprüdür ve Üst İnsan’ın kendisi de ebedi teleolojik -olmayan bir köprü ve kozmik ölçekte evrimsel bir olaydır. Kötü vicdan denen bir hastalık insanın ruhunu kendine karşı döndürür ve insanın içgüdülerinden alacağı hayvani mutluluğa zarar verir, fakat bu çelişkili gelişme aynı zamanda bir yol, bir köprü olan insanı da yaratır. Vicdanı ile hayvansı mutluluk veren içgüdüünün ötesinde geçen insan, daha da büyük bir köprü olur ve bu da sahnesi Üst İnsan olan evrimsel bir olaydır.”¹⁹³

¹⁹⁰ Brian D. İgraffia, “Nietzsche ve Hristiyanlık” , Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, s.122

¹⁹¹ Maurice Blanchot, “Nietzsche ve Parçalı Yazı”, Cogito, s.85

¹⁹² Fernando Savater, *Nietzsche’ nin İdeası*, s.133/134

¹⁹³ W.Plank, *Nietzsche ve Varlık*, s. 370

Nietzsche içinde bulundurduğu kuşkuyu insanlara duyurmaktadır. O artık değerlere yabancılaşan insanın yeni değerler yaratması gerektiğini düşünmektedir. “Nietzsche'nin sözcüsü Zerdüş inzivasını terk edip halka seslenmeye karar verdiğinde, söylemi tam da hakta istenç dirilmesi kışkırtmayı hedefler. Bu dirilme, nihilizmin ötesinde, üstinsana erişmeyi sağlayacaktır. Böyle bir söylem bu olumsuz erk istenci eğitimini gayet iyi açıklar; Nietzsche bu eğitimden “estirici nihilizm” in silahlarını hazırlamasını beklemektedir.”¹⁹⁴

Üst insan yozlaşmış değerlere başkaldırmıştır çünkü bu değerler kendi kuşkucu bakış açısını perdelememelidir. Üst insan bu değerlerden kurtularak aydınlığa ulaşabilmelidir. “Üst İnsan insan varlığına düşen yeni bir sorumluluk atar ortaya. Dünyanın kutsal karakter üzerine yöntemsel bir kökten kuşku ölçüsünü oluşturduktan sonra o artık kendi varoluşunun anlamını yaratmalıdır.”¹⁹⁵

Üst insan bu dünyada değer olmadığını bilen ve kendi değerini bulma, kendi değerini oluşturma cesaretini gösteren insandır. “Değer kavramının dar görüşlü ve akılcı bir dinsel algılanışı yüzünden kendi vardığımız son verme noktasına geldik. Nietzsche, bu değer anlayışının tarih öncesinden kalma ve Yunanlıların, Yahudilerin Hristiyanların bir hatası olan yaşamın reddi olgusu üzerine kurulu olduğunu görmüştü... Üst İnsan ise değer var olmadığını ve ancak bu değerini reddi ile değer bulunmaya başlayabileceğini bilir. Onu üst insan, geleceğin filozofu ve ahlakçısı kılan şeylerden birisi budur. O bir isyancının ve bizzat Doğa'nın değer olduğunu ve birisi pis bir numara yapıp onu ortadan kaldırmadıkça icat edinmek zorunda olan bir şey olmadığını bilir.”¹⁹⁶ Üst insan tüm değer yargıların buyurucu tavırlarına rest çekerek kendi özgürlük alanını kendisi yaratmıştır. Onun en özgür olduğu an kendi değerini kendisi yarattığı an olmuştur.

Ahlaki yabancılaşma Hristiyan ahlakının Hristiyan sürü çobanlarının kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeleri yüzünden geri dönülmez bir hale gelmiştir. Zaten ahlakın kendisi, insanın kendi var oluşunu gerçekleştirme önünde bir engelken çıkarlar doğrultusunda değiştirilmiş ahlak bireyi yabancılaşmaya sevk etmiştir. Birey bu yabancılaşmanın farkında olmadığı gibi yabancılaşmış değerleri de kanıksamıştır. Bu ahlaki değerler Tanrısal kaynaklı olmaktan çok insan eliyle oluşturulmuştur. İnsanın

¹⁹⁴ J.Granier, *Nietzsche*, s.43

¹⁹⁵ Sarılioğlu, Kenan; Batmankaya, Murat, Nietzsche, Mathieu Kessler,” Sanatın Değeri Hakikatten Yüksektir” s.58

¹⁹⁶ W. Plank, Nietzsche ve Varlık, s. 190

günlük yaşamda oluşturmuş olduğu kurallar ile ahlaki değerler arasında hiçbir fark kalmamıştır. Öyle ki gelenek ile ahlaki değerler iç içe geçmiş hale gelmiştir. Geleneksel değerler ahlaki değerlere yön verir hale gelmiştir. Zaten sürünün genel olarak edindiği yaşam tecrübesiyle oluşturulan gelenek, ahlaki değerleri de sürünün hizmetine en uygun biçimde sunmuştur. Geleneğin hizmetkarı haline gelen ahlaki değerler sürüye en iyi hizmeti vererek bireye değil toplumun geneline hitap etmiştir.

III. BÖLÜM

NIETZSCHE'YE GÖRE NİHİLİZM VE YABANCILAŞMA

Nietzsche nihilizme olumlu bir anlam yüklemeyi. Nihilizmi tanımlamak gerekirse şu tanımlar yapılabilir. Genel olarak düşüncenin veya hayatının bütün ya da bazı yönlerinin inkârı veya olumsuzlamasıyla ilgili felsefe. Tanrı'nın varoluşunu ruhun ölümsüzlüğünü, iradenin özerkliğini, aklın otoritesini, diğerlerinde nesnelliğini, bilginin imkanını, tarihin mutlu sonunu yâdsıma türünden bir reddiyeye ek olarak, bir de umutsuzluk ve düş kırıklığı duygusu ihtiva eden görüş.¹⁹⁷ Başka yorumculara göre ise nihilizmin ilk anlamı, güç istenci olarak, ilkesini, inkâr etmek istencinde bulmuştur. İkinci anlam “zaafın kötümserliği” ilkesini, tek başına ve çıplak tepkisine yaşamda, kendi kendilerine indirgemiş bulunan tepkisel güçlerde bulmaktadır. Birinci anlam bir olumsuz nihilizm olmaktadır; ikinci anlam tepkisel nihilizmdir.¹⁹⁸

Nihilizm insanın kendisiyle olan bir imtihandır. Bu imtihanda insanın düşmanı yine insanın kendisidir. İnsan kendisine karşı savaş açmış bu savaşta kendisini bulmaya niyet etmiş, kendisini gerçekleştirmeye çalışmıştır. “Kendini yaralama, zehirleme, kendinden geçme, kendini kapıp koyuverme, hepsinden önce de, güçlülere kendisine ölümüne düşman kılacak eylemlerde bulunmaya içgüdüsel bir yönelme yıkımı isteme, daha derin içgüdüsel istemi olarak kendi yıkımını isteme içgüdüsel, hiçliğe gitme istemi.”¹⁹⁹

Nietzsche'ye göre nihilizm süregelen tarihsel bir hadisedir. Nihilizmi şimdiye kadar gelişen süreci, en yüce değerlerin değersizleşmesi olarak adlandırmaktadır. “Tanrı, her şeyin hakikati olan ve her şeyi belirleyen dünya olarak duyduğumuz dünya, idealler ve fikirler var olan her şeyi ve özelde beşeri hayatı belirleyen ve destekleyen amaçlar ve zeminler-bütün bunlar, burada en yüce değerler anlamında sunulmuştur.”²⁰⁰ Nihilizmin iki sebebinden bahsetmek mümkündür; tüketilemez bir verimliliği ve gücü olan insana duyulan insanca yüksek değerlerin tükenmekte olması; yığın ya da sürünün ihtiyaçlarının metafizik değerler içerisinde abartılmasıdır. “İşte bu yolla varoluşun tamamı, bir bütün olarak yığın hakimiyeti sağlanıncaya kadar adileştirilir.

¹⁹⁷ A.Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1162

¹⁹⁸ Gilles Deleuze , “Üstinsan:Diyalektige Karşı”, Cogito, s.112

¹⁹⁹ Lenzer Heide , “Avrupa Nihilizmi”, Cogito, Say.195

²⁰⁰ Martin Heidegger, “Nietzsche ve Batı Metafiziği” , Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, ,s.68/69

Yığının hakimiyeti ile birlikte, istisnai olanlar kendilerini olan inançlarını kaybedip nihilist olurlar.”²⁰¹

3.1.Acıma Ahlakı

Nihilist perspektiften yaşam, farklı bir biçimde ele alınır. Yaşam süregelen tarihsel bir süreç içerisinde değersizleştirilmiştir. Değersizleşen yaşam içinde birey değersizleşme yüzünden kendi pusulasını şaşırmıştır. “Öncelikle yaşamın bütününe değersizleştirilmesinden yararlanan bu yaşam, utkusunu elde etmek için hiçlik istencinden yararlanan bu yaşam, her zaman aynı yaşamdır; sonra ikinci aşamada, kendini Tanrı'nın yerine koyan, kendi utkusunun ilkesine yüz çeviren ve artık kendisinininkilerden başkaca değerler tanımayan ve bu yaşamdır; nihayet onu aşan bir istenç tarafından canlandırılmış olmaksızın edilgen bir şekilde sönme istememeyi tercih edecek, bitkin düşmüş bu yaşamdır. Hala ve her zaman aynı yaşamdır: değersizleştirilmiş tepkisel formuna indirgenmiş yaşam. Değişmeyen ve kaybolmayan şey, bu öyküye, başından sonuna kadar öncel olan ve bütün o değerler gibi onların yokluğunu da türeten nihilist perspektifler.”²⁰²

Dünyadaki kendi benliğinin farkına varabilecek olan yegane varlık insan kendi varlığını gerçekleştirme gücüne de sahip varlıktır. Kendi varlığını gerçekleştirmeye çalışan insan var olan tüm değerlerden sıyrılarak gözlerini tertemiz bir ufka dikmiştir. Onun eylemi sadece kendisini gerçekleştirmek değil aynı zamanda var olan tüm değerleri reddetmektir. ““Varlık” gerçeği, doğruyu, değişmezi, amacı bir araya toplarsa da, yani oluşa ve zamanın “geçiş”ne duyarsızlığı adına, en yüksek değeri elde etmeye hak kazansa da onun yazısını “hiç” olarak-nihil olarak ortaya çıkarmaktır. Olanın ortadan kaybolması olarak nihilizm, olumsuz bir inançtır. Ya da nihilizmin inancın ters çevrilmesidir, onun varacağı son noktadır.”²⁰³

Nihilizm toplumun her bir bireye zincirlerle bağlı olan tüm kalıplaşmış değerlerine başkaldırı hareketidir. Bu başkaldırı tüm değerleri reddetme cesaretini gösterme hareketidir. Nihilist bireyin amacı değerini yitirmiş tüm değerlerden kurtularak üst değerlere ulaşmaktır. “Nihil, nihilizmin içinde güç istencinin niteliği olarak inkârı işlemektedir... yaşamın hiçlik değerini alması, yaşamın bu hiçlik değerini

²⁰¹ Cevizci ,A., *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.1164

²⁰² Gilles Deleuze , “Üstinsan:Diyalektiğe Karşı”,Cogito, s.115/116

²⁰³ M. Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*,s.245

veren üstün değerler kurmacası, kendini bunun üstünde değerler içinde ifade eden hiçlik istenci.”²⁰⁴

Birey süregelen tarihsel süreç içerisinde yozlaşmış değerlere teslim olmuştur. Bu yozlaşmanın farkına varan birey değerlerin yozlaşmasının farkına varamamış olan bireylerden kopmuştur; çünkü yaşamı algılama biçimleri değişmiştir. Değerlerin yozlaştığının farkına varan birey yalnızlaşmıştır; çünkü diğer bireyler gibi mağaranın karanlığında kalmak yerine mağaranın dışına çıkıp güneşe bakma cesaretini göstermiştir. Birey bu dünyanın yozlaştığını onaylarken aslında tüm değerlere başkaldırarak diğer tüm bireyleri karşısına almayı göze almıştır. Nihilist “Yaşamla yapayalnız kalınmaktadır, ama bu yaşam yine de değersiz değiştirilmiş yaşamdır ve şimdi değerden yoksun anlamdan ve amaçtan koparılmış bir dünyada kendi hiçbirine doğru durmadan daha ötelere yuvarlanarak süregitmektedir.”²⁰⁵

Nietzsche göre nihilizm bir değerler meselesi olmuştur; süregelen tarihsel süreç içinde değer değişik bir süreç geçirmiştir; değerlerin değersizleşmesi, yeni değerlerin oluşturulması, değerlere yeni değerler atfedilmesi... gibi. Bu tarihsel süreç, yeni değerler ortaya koyma meselesi olmuştur. “En yüce amaçlar, “var” olan her şeyin zeminleri ve ilkeleri, idealler ve duyu üstü, Tanrı ve bütün Tanrılar- bunların hepsi, daha baştan değerler olarak kavranır. Böylece Nietzsche'nin nihilizm kavramını, yalnızca Nietzsche'nin değerden ne anladığını bilirsek uygun bir biçimde kavrarız. “Tanrı öldü” sözünü ilk kez olarak düşünüldüğü biçimiyle, buradan yola çıkarak anlarız. Nietzsche'nin “değer” kelimesinde düşündüğü şeye dair yeterince berrak bir izahat, onun metafiziğinin anlaşılmasının anahtarıdır.”²⁰⁶

Nietzsche değerlerin aşırı derecede abartılıp vazgeçilmez şeyler olarak görülmelerinden bıkip usanmıştır. Değerler insan eliyle oluşturulmalarına rağmen insanüstü bir güç elde etmiş, kendisini oluşturan her bir insanı kendi kölesi haline getirmiştir. Nihilizm bu köleliği reddetme biçimidir. Nihilizm değer adı verilen değersizleştirme köleliğine bir başkaldırıdır. Nihilizm ile “Üst duyarlıklı dünyaya ve üstün değerlere karşı tepki gösterilir, bunların varlığı inkâr edilir, onlara hiçbir geçerlilik atfedilmez. Burada artık üstünde değerler adına yaşamın değersizleştirilmesi, bizatihi üstün değerlerin değersizleştirilmesi söz konusudur. Değersizleştirme, artık yaşamın

²⁰⁴ Gilles Deleuze, “Üstinsan”, s.111/112

²⁰⁵ Gilles Deleuze , “Üstinsan”, s.112

²⁰⁶ Martin Heidegger , “Nietzche ve Batı Metafiziği”, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din ,s.71

hiçlikte değerini alması anlamına gelmez; değerlerin üstün değerlerin hiçliği anlamına gelir.”²⁰⁷

“Mesih gerçekten ödemesini mümkün kılabilmek için borcu üstlenir- bedeli öder- ama aynı zamanda dinsel gizem olarak nihilizmi de kurmuş olur: bir Tanrı- insan, bir alacaklı borçlu, düşünün ve kurtuluşun birlikte damgasını taşıyan bir ruhun nihilizmidir bu. Mesih, dengeleme istencinin, denklikler elde etme, kısacası bedel ödeyerek insanlığı kurtarma istencinin ortaya çıktığı, kurtarıcı bir tutkudur. Denkliklerin bu aykırı ve bu yıkıcı dünyasında aşırının yerine aşırı alır. Ayrıca Hristiyanlığın yeni bir “cin çarpması”- aşırı aşırının modelidir: en zayıf olan en güçlüdür, en yoksulu en zengin, en şaşkınlı en... sevilen kimsedir!”²⁰⁸

Nihilizm sadece bir birey tarafından savunulan bir görüş ya da öğreti olmamış; tarihsel süreç içerisinde etkili bir hareket olmuştur. “Nihilizm Batı haklarının yargılanmasına nadiren fark edilmiş temel bir süregelen hadise tarzında tarihin peşinden gider. Böylece nihilizm yalnızca başkaca olgular yanında saf bir tarihsel olgu değildir.- Ötekilerle Hristiyan alemiyle, hümanizmle, Aydınlanma ile birlikte var olan bir entellektüel akım değildir, ama aynı zamanda Batı tarihi içinde öne çıkar.”²⁰⁹

Nihilizm kavramı bireylerin değerlerin yozlaştığını fark etmeleri ile telaffuz edilmeye başlanmıştır. Birey bu farkındalıkla aslında var olan yozlaşmış değerlerin yaşam içinde ne kadar vazgeçilmez hale geldiğini görmüştür. Genel kabul görmüş değerler, sorgulanmaya bile gerek duyulmadan toplum içinde yerini almıştır, İnsan eliyle oluşturulan her bir değer sorgulama konusu olabilmektedir; çünkü hata yapabilen bir varlık tarafından ortaya koyulmuştur. Gerektiğinde sorgulanması gerekmektedir. Ama bireyin toplumsal yaşamını devam ettirme adına bu değerlere sığınması aslında onun kendini gerçekleştirme sürecinde büyük bir engel oluşturur. “Onu hayatta tutan şey tarafından alaya alındığını ve kandırıldığını hisseder, içinde değindiği koşullar hakkında ya “hiçbir şey bilmek istemez” ya da sürüye ait herhangi bir vasat doğmayı körü körüne benimsemekte ya da intiharda sığınak arar veya belki de felsefeye sığınır ve hayal kırıklığını boyutu ve niteliğinden sapar. Bu nihilistin, diğerlerinin ısrarla hayatta kalmak için istediği şeyi istemekten aciz olanın durumudur; kendi hesabına istemekten değiştirmeyi bırakmaktan da aciz olanın durumudur; istencini yok edemezken hiçi

²⁰⁷ Gilles Deleuze , “Üstinsan:Diyalektiğe Karşı”,Cogito, s.112

²⁰⁸ M. Guerin, *Nietzche: Kahraman Sokrates*, s.209

²⁰⁹ Martin Heidegger, “Nietzche ve Batı Metafiziği” Ahmet Demirhan, *Nietzche ve Din*, s.66

isteyecek, hiçliğe dair bir istenç besleyecektir. Bunlar Tanrı'nın ölümünün kurbanlarıdır, tarihin en büyük öldürme olayının ardında bıraktığı hakiki yetimlerdir.”²¹⁰

Nihilizm kendisinden önceki tüm değerlere kuşkuyla yaklaşmıştır. Bu kuşku değerlerin yozlaştığını gözler önüne sermiştir. Her bir değer toplumdaki vazgeçilmezliği aslında her bir bireyi sürünün bir parçası haline getirerek tek bir mekanizma tarafından yönetilecek hale getirmiştir. Bu köhneleşmiş değerlerin amacı nedir? Birey kendisini gerçekleştiremedikten sonra bu değerlerin varlığını sürdürmesinin hangi bireye faydası olacaktır? “Boşuna'nın bizim bugünkü nihilizmimizi nitelendiğini göstermek gerekiyor. Önceki değer yargılarımıza karşı güvensizlik, yükselerek, şu soruya değin ulaştı: Bütün “değer”ler ayartı araçları değil mi, komedinin uzayıp gitmesini sağlayan, ama bu yolla da bir çözüm bulmasına hiç de yaklaştırmayan? “Sürüp gitme” bir “Boşuna”yla birlikte, hedef ve amaç olmaksızın, en sakatlaştırıcı düşüncedir, özellikle de, kişiyi kavrayınca oyuna getirilmiş olduğunu ve oyuna getirilmesine izin vermeyecek güce sahip olmadığını.”²¹¹

Yozlaşmış değerler ile yüzleşmeyi göze alan birey artık değerlerin aslında kendi değerlerini yitirdiğini anlamıştır. Birey değerleri düzeltmek yerine onlara derinden bir kuşku besler. Bu durum bireyi tüm değerleri reddetmeye yöneltir. “Hayal kırıklığına uğrayan insan, yani nihilist dünyanın savcısı kesilir, eski sözlerini tutmadığı için , üzerine yaslandığı değerlerini ve Tanrısallığı daha iyi savunmadığı için tüm gerçeği dava eden iddia makamına dönüşür.”²¹²

Nihilizm bir değer nasıl olduğunu belirtmek yerine nasıl olmaması gerektiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Nihilizmin kuşkucu yapısı, yapıcı değil yıkıcıdır. “Nihilizm, değeri mutlak kalana taşıyan, kanıt olarak bir “kendinde- değer”in güç darbesini yapan bir düşüncenin tersidir. Bir zarara uğramadan putlara saygı gösterilmez: Usçuluğun varlık dünyasının üstün değerler dünyasıyla özdeşleştirilmesi değer ve düşüncenin, “gerçeğin” oluşunu engellemek içindir; nihilizm, azalan aşamasında, şifresinin çözüldüğü durumda oluşun öç olmasından başka bir şey değildir. Nihilizmin çiftçi çelişkisi, biri “kendinde değer” tuhafliğini uydurmuş olması, öteki oluşan inkarını sürdürmüş olmasıdır.”²¹³

²¹⁰ F.Savater, *Nietzsche'nin İdeası*, s.86

²¹¹ Lenzer Heide, “Avrupa Nihilizmi” *Cogito*, Say.193

²¹² F.Savater, *Nietzsche'nin İdeası*, s.87

²¹³ M.Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*, s.245-246

3.2. Tanrı Niçin Öldü?

Tanrı'nın ölümü değerlerin değerini kaybetmesiyle ortaya çıkmıştır. Değerler yozlaştıkça Tanrı'nın taşıdığı değer de yozlaşmıştır. Gücü eline geçiren sürü çobanları Tanrı'yı bulunduğu yerden indirerek onun yerine kendi söylemlerini koymuşlardır. Kendi söylemlerini Tanrı'nın söylemi olarak halka ulaştırmakta hiçbir mahsur görmemişlerdir. Bu süreç içerisinde Tanrı etkin gücünü yitirmiş pasif bir şekilde yalnız bırakılmıştır. “Tanrı aşağı yukarı Rönesans'tan beri edepli bir tarzda ölüm döşegine yatırılmıştı, ancak vefatını hızlandıran Aydınlanma oldu, ölüm sancıları on yıllar boyunca sürebilirdi ancak Fransız Devrimi'nin yarattığı teorik- siyasal-yaşamsal sarsıntı onun son günlerini kısalttı. Tanrı ölmesine öldü, ama tıpkı O'nun hayatta olduğu mesut zamanlardaki gibi, takdir ve düzen ve hatta bir dereceye kadar ılımlı teselli bahşetmeyi sürdüren katı kurumlar, ondan arta kalan boşluğu doldurmaya devam ettiler.”²¹⁴

Tanrı'nın ölümüyle birey toplumda yalnız kalmıştır; çünkü Tanrı'nın ölümü insanın çaresizliğine yol açmıştır. “Tanrı'nın ölümü yüzyılın büyük olayıdır. Fakat bu aynı zamanda, büyük bir ikincil anlaşmazlıktır. Tanrı ölüdür, insan çaresiz ve yardımsız kalakalmıştır; yalnız başına, ortada bırakılmıştır.”²¹⁵ Her fırsatta kendinden daha üstün bir güce dayanma isteği gösteren birey Tanrı'nın yokluğunda toplumdaki köhneleşmiş değerlere sarılmıştır. Bir anlamda ölüm döşegindeki Tanrı'ya Tanrısız kalmayacaklarına dair bir söz vermişlerdir. Yeni putları onların güvenme isteğini oldukça etkili bir şekilde karşılamaktadır.

Tanrı'nın ölümünü kabullenmek başlangıçta bireye oldukça zor gelmiştir. Tanrı'nın öldüğünü kabullenmeye çalışan birey Tanrı'nın yerine kendi aklını koymayı istemiştir. Tanrı'nın ölümünün getirdiği en korkunç sınav, akla karşı tezler öne sürmeye yeltenmek, mantık çemberini kırmak, ideaların ürünü olmayan bir düşünceye ulaşmaktır. Bu mücadele, metafizik bir düzlemde, ancak gelenekselden daha radikal biçimde metafizik olan, nihayetinde trajik olan bir düzleme yerleşir. Trajik olanla olumlayıcı ve çoğul olan gelir ve Sokrates'in olduğu gibi, yeniden sahnede belirir.”²¹⁶

Tanrı'nın ölümü kendisini toplumda yavaş yavaş hissettirmeye başlamıştır ama birey Tanrı'nın ölümünü algılayamamıştır; çünkü birey çoktan Tanrı'nın yerine göz

²¹⁴ F.Savater, *Nietzche' nin İdeası*, s.59

²¹⁵ Simone Goyard-Fabre , “Nietzche: Modern Devlet Eleştirisi” ,Cogito, s.157/158

²¹⁶ Savater, F., *Nietzche' nin İdeası*, s.74

koyduğu için Tanrı'nın var olan gücünü günden güne kaybettiğini görememiştir. İnsanlar hata yaptıklarının farkında değildi, Tanrı'nın öldürülmesinin bilincine tam anlamıyla varamamışlardı. Bunun bilincine varamamışlardı, çünkü ifa ettikleri işi görülmedik eylemin yüksekliğine ulaşacak denli yükselmekte yükümlü o tutacaklı bu anları. Tanrılara dönüştürmeye çabalamak zorunda kalacaklardı, en azından muazzama eylemlerine layık olabilmek, onun tadını çıkarabilmek, onu kendi lehlerine çevirebilmek için... Sözü edilen, her birimizin, yani Tanrı'nın ölümünün tam anlamıyla bilincine varan tek tek her bireyin Tanrı'ya dönüştürmesidir kendini. Ölüp giden monoteist Tanrı fikridir.”²¹⁷

Birey için toplumsal süreç içerisinde gücü elinde bulundurmamak her zaman bireye cazip gelmiştir. Birey gücü elinde bulundurmamak adına Tanrı'yı öldürmekten bile geri durmamıştır. İnsan Tanrıyı sıcağı bıraktığı yeri almak için değilse neden öldürecek ki?”²¹⁸ Tanrı'nın ölümü toplumsal değerleri Tanrı adına yapılandırma gücünü sağlamıştır; o halde Tanrı'nın ölümü bireye toplumsal alanda gücü sağladığı gibi diğer bireylerin kendi oluşturmuş oldukları değerlere uymasını da sağlamıştır.

Tanrı'nın ölümüyle Tanrı'nın yerini insan almıştır. İnsan Tanrı adına değerler oluşturmaktan geri durmamıştır. Onun yarattığı her bir değer aslında insanın kendisini Tanrısallaştırdığını gösterir. Tanrı'nın ölümü insanı sınırlayan her türlü çizginin ortadan kaybolması demektir. Tanrı'dan çekinmeyen insan artık önünde hiçbir engel olmadan toplumu kendi değerleriyle istediği gibi yönetebilme gücüne sahip olmuştur. “Tanrı öldü, Tanrı insan haline geldi, insan Tanrı haline geldi: Nietzsche kendinden öncekilerden farklı olarak, bu ölüme inanmaz. Bu çarmıhın üzerine bahse girmez. Yani, bu ölümü kendi'ndeki anlamına sahip olacak bir şey bir olay yapmaz. İsa'yı sahiplendiği ve onu öldürmeye muktedir ne kadar güç varsa, Tanrı'nın ölümünün de o kadar anlamı vardır...Her türlü romantizme, her türlü diyalektiğe karşı, Nietzsche, Tanrı'nın ölümünden çekinmektedir. Onunla birlikte, kimi zaman insan ve Tanrı'nın barışmasının, kimi zaman da insanın Tanrı'nın yerini alışının ululandığı, naif güven çağı sona erer.”²¹⁹

Nietzsche'ye göre artık ahiret vaadiyle bireyleri kandırmamak gerekir; çünkü artık ölen Tanrı'nın değerlerine göre yaşamayı gerektirecek bir ahiret de kalmamıştır. Değerlerin sürü çobanlarının elinde biçimlenen yeni bir düzen olduğu düşünülürse,

²¹⁷ Savater, F., *Nietzsche' nin İdeası*, s.64

²¹⁸ Gilles Deleuze, “Üstinsan:Diyalektiğe Karşı”, Cogito, s.115

²¹⁹ Gilles Deleuze, “Üstinsan:Diyalektiğe Karşı”, Cogito, Say.120/121

değerlerin uygulanması durumunda ödülün Tanrı'dan geleceği artık inandırıcılığını kaybetmiştir. Birey değerlere uyduğu sürece toplumsal huzuru yakalamış olacaktır başka bir şey değil. "Nietzsche herhangi bir kıyamet günü tasarlamaya kalkmaz; çünkü artık Tanrı'dan yoksun kalan dünyada, Avrupa yaşamının bilinmeyen yüzünde, ölümcül bir çürüyüp kokuşma içten içe iş başınadır... bu hastalıklı varlığın insanlık dışı ve mekanik çarklarını, çalışmanın kişiliksizleştirilmesini, görevler bölümünün sahte ekonomisini, toplumun ipe sapa gelmez yapılarının altında yatan pozitivismi açıklayacaktır."²²⁰

Tanrı'nın ölümüyle ortaya çıkan hiçlik karşısında bireyin iki seçeneği vardır: ya sürü çobanlarının oluşturduğu değerleri benimseyerek kendisine toplum içinde güvenli bir alan elde etmek ya da ortaya çıkan nihilizmi aşmaktır. "Tüm nihilizm biçimlerinin ortak özelliği Tanrı'nın ölümüyle ortaya çıkan hiçlik karşısındaki teslimiyettir. Ama nihai evreyle birlikte nihilizmin sahiden aşılması umudu belirir. Çünkü artık olumlayıcı erk istenci devreye girer. Hiçliğe karşı yaşamı seçerek Tanrı'nın ölümüne ölesiye gözyaşı dökmektense değer yaratmaya karar vermiş olan erk istencidir. Bu açıdan düşünüldüğünde, bütün olarak nihilizm, insanlığın yeni ve güçlü kuvvetli irdelemesinin zorunlu karşılığı olarak belirir. Yine de, böyle bir olumlayıcı istencin en ciddi ayıklama tarafından kışkırtmaya eğitime, desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu bilmek gerekir."²²¹

Nietzsche Tanrı'nın ölümünü toplumda deli olarak nitelendirilen Zerdüşt ile duyurur. "Nietzsche Tanrı'nın ölümünü Zerdüşt'ün ağzından duyurduğunda, modernitenin dünya çapındaki bir kriz içinde kökten hükümsüzlüğünü deneyimlediği ideolojinin anlam ve doğuşunu esinlemiş olan düşünceler bütününe şok edici bir ifade ile özetlemeye çalışmaktadır."²²²

Tanrı'nın öldüğünü Zerdüşt kendisiyle alay eden yabancı bir meydanda halka duyurur. Bu meydanda her türlü insan bulunmasına rağmen kendisini gerçekleştirmeye çalışan hiçbir birey yoktur; bu yüzden kendisini gerçekleştirmeye çalışan Zerdüşt'ün söylemlerini deli söylemi olarak adlandırmışlardır. Zerdüşt'ün kendilerine ayna tutması onları rahatsız etmiştir; çünkü Zerdüşt'ün söylemleri daha önce dinlemiş oldukları hiçbir söyleme benzememektedir. Onlar Zerdüşt'ün söylemleriyle kafalarını karıştırmaktansa kendileri için en doğal sığınak haline gelen yozlaşmış değerlere

²²⁰ Simone Goyard-Fabre, Nietzsche: Modern Devlet Eleştirisi, Cogito, s.152/153

²²¹ Granier, J., Nietzsche, s.42

²²² Granier, J., Nietzsche, s.38

tapmaktan geri durmamışlardır. Zerdüşt'ün kendisini gerçekleştirme yolculuğu kendilerine -tehlikeli geldiği için- daha önce tanımış oldukları hiçbir söyleme benzemediği için onun deli olarak ilan etmekten geri durmamışlardır. “Aydınlanma bu köklü olayın getirdiği bütün bilimsel, felsefi, etik ve estetik neticeleri çıkarmayı başaramamıştır. Tanrı'nın akıl, özdeşlik, hakikat gibi en lekesiz ve baskıcı çehreleri korunmuş hatta tahta çıkarılmıştır.”²²³

Zerdüşt bireylere korkutucu bir gerçeği açıklamıştır. Tanrı kendi kendine ölmüştür. Tanrı'yı öldüren bireyin kendisidir; bu yüzden Tanrı'yı aramaz, Tanrı'nın ölümünü ilan eder. Birey toplumda kendi egemenliğini elde etmek amacıyla Tanrı'nın varlığını ortadan kaldırmayı göze almıştır. Nietzsche'ye göre Tanrı'yı aramak yerine nihilizmi kabul ederek bu nihilizmin nasıl aşılması gerektiğini bulmak gerekir. “Her şeyden önce, delinin Tanrı'yı onların öldürdüğünü değil, bizlerin öldürdüğünü söylediğine dikkat etmek gerek. Deli Tanrı'yı aramayı sürdürmez; ama onun öldürülmesindeki payını itiraf eder... Tanrı'yı beyhude yere aramaya girişmeden önce bile deli, “parlak sabah saatlerinde bir fener yaktı.” Yine de Tanrı'nın öldürüldüğünü bildirdikten sonra, bu öldürmenin bir sonucu olarak bizlerin şimdi “sabah sabah fenerleri yakmamız gerektiği” ni belirtir. Bu nedenle başlangıçta deli, Tanrı'nın öldüğünü, nihilizmin artık üstümüzde olduğunu ve artık şimdi kendi yolumuzu aydınlatmamız gerektiğini bilmektedir.”²²⁴

Sorun nedir? “Sorun sadece mitleri kırmak değildir, epeyce bir zamandır Tanrı'nın hayaletine ve onun aşkın metafiziğine maruz kalanların gözlerini açmak da değildir, bilakis sorun mitleri yeni baştan kurmaktır, ancak bu kez hayatının en zengin, en yüksek sürüye ait rutini ve ölüme karşı savaşabilecek en maharetli olanaklarıyla yeniden kandırmaktır sorun.”²²⁵

Tanrı'nın ölümü bireyi çaresiz bırakmıştır. Tanrı'nın ölümüyle köksüz kaldığını hisseden insan kendisine bir kök arayışı içine girmiştir. En güvenilir sığınak olarak hâlihazırda bulunan toplumsal değerler görülmüştür; çünkü varlığını devam ettirebilmek için diğer bireyler ile olan ilişkilerini düzenlemesi gerekmektedir. Ama daha fazlasını isteyen aç gözlü birey diğer bireyleri hâlihazırda ölü olan Tanrı adına yönetme işine soyunmuştur. “Tanrı öldüğünde güvenliğimizin gemi direğinin söküldüğünü hissettik, bilincimizin ve kelamımızın tehdit edildiğini; bir de baktık ki bizi yok sayan şey

²²³Savater, F., *Nietzsche' nin İdeası*, İstanbul, s.92

²²⁴Brian D. Ingrassia, Nietzsche ve Hristiyanlık, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, Gelenek, Say.66

²²⁵ Savater, F., *Nietzsche' nin İdeası*, s.90

tarafından istila edilmişiz, ona doğru dengemizi yitirmekteyiz...Peki ama Tanrı'nın varlığı daha dehşetengiz daha çok eziyet verici bir şey değil miydi?"²²⁶

Tanrı'nın ölümü çeşitli nedenlere bağlanabilir. "Tanrı öldü, ama neden öldü? Nietzsche, acımdan öldü, der. Bu ölüm bazen arızı olarak sunulmuştur: yaşlı ve yorgun, istemekten bitap düşmüş olan Tanrı."²²⁷ Birey kendisine kendi isteklerine cevap veren bir Tanrı istemiştir. Tanrı'nın işlevi bireyin kendi çıkarlarına uymadığı için ölümü hak etmiştir. Tanrı acıması bir varlığa dönüşmüştür. Kullarının isteklerini bile gerçekleştiremeyen işlevini yitirmiş bir Tanrı. Tanrı bir köşeye çekilmeli ve bireyin kendi çıkarlarını sağlayan yeni bir şey olmalıdır. Sürü çobanları Tanrı'nın yerine Tanrı adına göz koymuşlardır. Sürü çobanları Tanrı adına değerler oluşturup Tanrısız bir toplum yaratmışlardır.

Tanrı'nın ölümünden öncesiyle sonrası bireylerde kafa karışıklığına yol açmıştır. Bazı bireyler Tanrı'nın ölümünden önceki duruma sahip olmak isterken bazıları da Tanrı'nın ölümüyle oluşan nihilizmin aşılması gerektiği konusunda hemfikirdir. Tanrı'nın ölümünden önceki duruma dönmek isteyen bireyler kaybettikleri zamanı telafi etmek adına kendilerini kefaret ödemek zorunda hissetmişleridir. "Tanrı'nın ölümünden önce nasılsa öyle kalmak ve eskiden elinde olanlara sahip olmayı sürdürmek isteyenlerin Tanrı'nın ölümüne verdiği muhafazakâr- tepkisel yaklaşımın sahibi; bu kalbin bedelini- sefaletle, baskıyla, tepkisel yaklaşımın sahibi bu kaybın bedelini- sefaletle, baskıyla tek tipleşmeyle, ıstırapla, saçmalıklarla... ödemek zorunda kalacaktır. Öte yandan, böylesi bir ölümü eski mülklerden ve eski yaşam tarzından bir feragat, eski sorumlu kimlik ve eski hırslar üzerinde bir zafer haline getiren kişiyse, bir ölümlünün kuvvetinin artması anlamında kullanılabilir: O zaman hiçbir şeyi yitirmiş olmayacak, azat olmuş olacaktır."²²⁸

Birey içinde yaşadığı toplumun değerlerine göre yetiştirilmektedir. Birey toplumun dini değerlerine göre bir öte dünya kavramı edinir. Bu öteki dünya anlayışına göre hayatını düzenleyen birey devamlı öte dünya anlayışıyla edindiği yasakları uygulamaya çalışırken bu dünyanın zevklerinden kendini mahrum etmektedir. "Tanrı", "ruhun ölmezliği", "kurtuluş", "öte dünya", daha çocukken bile ne dikkatimi verdiğim,

²²⁶ Savater, F., *Nietzsche' nin İdeası*, s.90

²²⁷ Gilles Deleuze, "Üstinsan: Diyalektiğe Karşı", Cogito, Say.113

²²⁸ Savater, F., *Nietzsche' nin İdeası*, s.62

ne de zamanını harcadığım kavramların hepsi... Belki de bunlar için yeterince çocukluğumu yaşayamadım hiç? Benim için bir sonuç değildir Tanrısızlık.”²²⁹

Toplumun Tanrı anlayışı bireyi sürekli olarak denetim altında tutmaktadır. Tanrısal değerler olarak nitelendirilen her değer bireye dünyayı yaşanmaz hale getirmek için konmuş gibidir. Birey eziyet çektiğini bilse bile Tanrı’dan sevgi istemekten geri durmaz. “Sürekli vurmakta, yüreği parçalanmaktadır bu Tanrı; körelmiş oklarla sürekli işkenceye etmektedir; acı duymaktan haz almaktadır; öldürmek değil, yalnızca eziyet etmektedir. Aynı zamanda soluğu duyacak, yüreği dinleyecek kadar da yakındır. Bu nedenle kovulur. Ancak bütün bu şikayet ve koruma edimlerinde, kendi kendine bir acıma sezilir hep; bu işkenceci Tanrı’nın karşısında kırılan gurura karşın onun sevgisi istenir. Yalnızların en yalnızı olduğu için, ısıtacak, sevecek kimsesi yoktur. Ancak bu sevgi aslında “buz”dur ve “düşmanları özlemeyi öğretir”, ancak bu sevgi adına “ yedi kat donmuş buz” veren Tanrı da, “zalim düşman”dır, aynı zamanda.”²³⁰

Tanrı’nın varlığı birey için problem yarattığı gibi var olmayışı da problem yaratmaktadır. Birey Tanrı var olduğunda Tanrı’nın varlığını elinden almak için elinden geleni yapmıştır. Tanrı’yı göklerdeki yerinden indirerek yerine kendi değerlerini Tanrı adına yerleştirmiştir Ama Tanrı’nın olmadığı fark edilmesi bireye toplum içinde yapılan tüm kısıtlamaların ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Bireyin eylemleri “günah” kavramıyla kısıtlanırken Tanrı’nın ölümüyle bu kısıtlama tamamen ortadan kalkmıştır. Peki bireyin davranışları toplum içinde hangi değerlere göre yapılandırılacaktır? “Bir Tanrı fikri, ona inanıldığında tahrip eder ve aşağılar, ancak kıyaslamalı etrolojinin günümüzdeki durumunu göz önüne alındığında, onun kökeni konusunda artık kuşku duyulamaz; bu kökene bakıldığında, inanç ortadan kalkar. Doğasını Tanrı ile kıyaslayan Hristiyan, şövalye romanlarının kahramanlarının mucizevi davranışları ile meşgul olduğu için kendi cesurluğunu tam değerlendiremeyen Don Quixote gibidir, her iki durumda da, kullanılan ölçütün standardı, mesel alanına aittir. Ancak Tanrı fikri yok olursa, ilahi emirlere karşı bir ihlal olarak, Tanrı’ya adanan bir yaratıktaki bir leke olarak “günah” duygusu da yok olur.”²³¹

3.3.Güç İstemi

“Güçlü olma isteği evrenin her yerinde hüküm sürmektedir. Evrendeki güç istemi evrenin her yerinde iş başındadır. Evrendeki en küçük zerreten tutun da yaşayan

²²⁹ Nietzsche, W.F., *Kişi Nasıl Kendisi Olur*, s.25

²³⁰ Ahmet Demirhan, “Nietzsche’ ye Sınır Çizmek”, Demirhan, Ahmet, Nietzsche ve Din, Say.19

²³¹ W.F. Nietzsche, “Nietzsche ve Dinsel Hayatı”, Ahmet Demirhan, Nietzsche ve Din, Say.48

tüm canlılarda güç istemi vardır. Her bir zerre kendi özünü korumaya çalışmaktadır. Her bir canlı kendi özünü koruyarak güç istemini gerçekleştirmiş olur; canlının temel hedefi kendisini koruyarak güç istemini gerçekleştirmiş bulunmaktadır. “Güç istemi Nietzsche’de düzenleyici özelliği olan merkezi bir kavramdır... Güç istemi canlı maddenin, hatta onun zaman zaman ima ettiği gibi her türlü maddenin tanımlayıcı özelliğidir. Tek tek her şeydeki çevreye egemen olup onu dönüştürme dürtüsüdür.”²³²

Her bir birey daha fazla güç edinmek ister. Bu uğurda kendi yaşamlarını dahi tehlikeye atar Girmiş olduğu en ufak bahiste dahi rakibinin üstünde olma isteğine sahiptir. Güç istemine sahip olmak isteyen birey, yaşamın bazı hazlarından bile kendisini mahrum etmekten geri durmaz. Güç istemini elde etmek uğruna çeşitli acılara katlanmayı dahi göze almaktadır. Hedefine varan birey sonuca ulaştığı için değil gücü elde ettiği için mutluluk duymaktadır. Bazı yorumculara göre güç istenci, sahip olunmayan bir şeyin istenmesi gibi herhangi başka bir şey ister gibi güç isteyen bir istenç değildir. Şayet güç olmasaydı güç istenci de olmazdı... İsteyen gücün kendisidir! Güç, bir amaç, gaye, biri ideal ya da zayıfın dönüşeceği yazar özlemini çektiği bir tasarım değildir: Güç tam olarak sevinçli bir şekilde patlak veren, büyüyen, zafer kazanan, yaratan ve hepsinden öte değeri olan şeydir. En yüksek ve en yüksek güç istencine tekabül eder. Gücü gerçekleştirmek için doymak bilmez bir arzudan başka bir şey değildir.”²³³

Güç istemi kendisini evrende güçlü olma isteğiyle gösterdiği gibi kendisini sonsuz bir isteme biçimiyle istediğini her türlü şekilde elde etme isteğiyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum güç isteminin en vahşi yönünü ortaya koymaktadır. Oysaki bu dünyada insanı insan yapan şey insanın kendi isteklerini kendi iradesiyle sınırlayabilme özelliğidir. Bireyin ortaya koymuş olduğu her bir değer aslında sadece bireyin kendi varlığını kısıtlaması değil diğer bireylerle olan ilişkilerinin bir çerçeveye oturtmaya çalıştıklarını gösterir. Ama güç istencinin doğası hiçbir kısıtlamayı kaldırmaz. O istediği gibi hareket ederek kendi varlığını gerçekleştirmeye çalışır. “Evrenin içinde güçler, zamanın ve mekânın dışında, en mutlak kayıtsızlık içinde, olabilecek en “insanlık dışı” biçimde hareket ederlerken bütün canlı varlıklar var oluşlarının koşullarını sağlama almak, beslenmek, çoğalmak ve en büyük gelişmeyi hedeflemek zorundadır. İşte bu bir istenç öngörüyor: bir organizma evrenin güçlerinin mücadelesini altüst ederek, yaşamak “istiyor”. Başka türlü söylenirse “istenç” olarak canlı, oluş olarak kaosu yanlıştır.

²³² Danto, A., *Nietzsche-Hayati, Eserleri ve Felsefesi*, s.68

²³³ Savater, F., *Nietzsche' nin İdeası*, s.109/110

Bütün soru, Güç İstencinin canlıda nasıl hareket ettiğini, nasıl “vücutsallaştırdığını” ya da evrene nasıl katıldığını, onu hangi dönüşümlere tabii kıldığını bilememek olacak.”²³⁴

Doğadaki güç istemi herhangi bir kısıtlama olmaksızın kendisini gerçekleştirmektedir. Her bir zerre mükemmeli yakalamaya çalışmaktadır. Ama birey doğadan farklı bir tutum sergilemektedir. Kendi varlığın gerçekleştirebilmek adına diğer bireyler ile birlikte aynı toplum içinde yaşamak zorundadır. Birbirleriyle olan ilişkilerini yeni değerler yaratarak tesis etmeye çalışmışlardır. “Doğa amaçsız, ahlaksız, değersiz, kör bir güç istenci ile hareketlenerek nasıl gidiyor şöyle giderken, insanın biyolojik gelişmişliği ona tepkiselliği ve “düşünceyi” sağlar. İnsan dünyayı yeniden yaratabilir, onu işaretlerle inşa edebilir ve hatta bir “öteki dünya” yaratarak onu ret bile edebilir. Daha da kötüsü insan güç istencini içine döndürebilir, olumsuzlayabilir, kendine karşı çevirebilir ve hiçlik istencini çevirebilir.”²³⁵

Güç istenci dünya üzerinde yaşayan her canlının içinde yer almaktadır. Güç istenci kendini doğada istediği gibi gerçekleştirebilmektedir, fakat insan iradesi toplum içinde kısıtlanmıştır. Birey diğer bireyler ile aynı toplumu paylaşmak adına kendi iradesiyle kendi güç istencini kısıtlamıştır. Güç İstenci’ni kısıtlama adına yeni değerler oluşturarak bu istenci denetim altına almayı tercih etmiştir. “Güç istenci metaforların metaforudur. Denize akan binlerce ırmak gibi her şey ona akmaz, tersine, her şeyin içine giren, iki yönlülüğün anlamından başka hiçbir şey olmayan, bu Güç istenci’dir. Sahihleştirmek, bundan dolayı “önyargıların”ın uyuduğu yerde yalınlığı ve tek anlamlılığı, sadece tepkiyen bir güç olan yalınlığı alt üst etmektir bu; iki yönlülüğü araştıran sahihleştirme bundan dolayı soy bilimdir. Güç İstenci bir soy, köken değildir; usa aykırı bir şekilde, onun sahihliği bir görünüm- olmayan’ la, bir gerçeklikle, hatta başlangıçtaki bir güçle özdeş değildir.”²³⁶

Toplum içinde yaşayan bireyler birbirleriyle olan ilişkilerini birlikte yaşamak adına kısıtlamışlardır. Bu kısıtlamaya rağmen kendi varlığını gerçekleştirmekten çekinmeyen bireyler de mevcuttur. Toplumun değerlerine başkaldırılmış bu değerlere rağmen varoluşunu gerçekleştirmeye çalışan Üst İnsan. Üst insanın amacı diğer bireyleri aşmak değil kendi benliğini aşmak, kendi kendisinin efendisi olmaktadır. Cesaret Nietzsche'nin anladığı biçimiyle bir güç istenci duygusudur, orada...güçten fazla bir şey istenir. Cesaret Efendi'nin tam karakteridir, onun egemenliğinin gücüne

²³⁴Bernard Edelman , “Nietzche Kayıp Bir Kıta”,Cogito, s.53-54

²³⁵Bernard Edelman, “Nietzche Kayıp Bir Kıta”,Cogito, s.54

²³⁶Guerin, M., *Nietzche: Kahraman Sokrates*, s.109/110

simgesidir. Çünkü, her şeyden önce bir sürücül duygu- daha doğrusu “sürü olma”nın temel duygusu-olan acımanın tersine, cesaret bir yalnız adam duygusudur. Bu anlamda, o, yüceltilmiş biçimde egemenlikle ilgilidir: kendinden egemenlik. Bundan dolayı, buyruk açısından düşünülen Güç İstenci’yle özdeşdir.”²³⁷

Güç istenci insan iradesinin oluşturduğu değerler tarafından kısıtlanamaz. Değerler bireyi sevap-günah, iyi-kötü, güzel-çirkin... vb. kavramlarla kısıtlamaktadır. Güç istenci tüm bu karşıtlıklardan uzak bir yapıya sahiptir. “Güç İstenci çatışıkların ötesinde bir dünya olanağını gösterir. Gerçekten, metafiziksel düşünce ahlaka, hatta ahlakçılığa açılmak zorunda olduysa, bunun nedeni onun tamamen karşıtlıklara dayanmasıdır; daha önceden görünüşte masum olan rastlantı erek karşıtlığı, doğrudan kozmolojik olan etkisi bir ahlak kaynağını şimdi taşır. Ahlak üstün derecede kuralcı bir disiplin ise, nedeni, metafizik düşüncenin ona sağladığı çatışıklarla beslenmesidir.”²³⁸

“Birey Güç İstencini kendi içinde taşımaktadır ama bireyin özgürlüğü toplum içinde kısıtlanmıştır; çünkü istediği gibi davranma özgürlüğü toplumsal değerler tarafından kısıtlanmıştır. Güç İstemi insan özgürlüğünü öncelikli bir gerçeklik olarak görmemektedir. “Her olgu süreç Güç İstenci’ nin iki boyutundan birinin ifadesidir; sürü insanı ile örneklenen, olumsuz, çöküşe giden, tepkisi boyut ve önce yüksek insan ve en sonunda da Üst İnsan kavramları ile örneklenen, olumlu, etkin, yaratıcı boyut. Sonuçta bunlardan her ikisinin tarafını da tutmak zordur, çünkü Güç İstenci’ nin, yani açık uçlu dağıtıcı sistemlerin, Rastgele yürüyüşü sürecinde, bu iki boyut iç içe geçmiş, tek olmuştur ve yüksek insan da sürü- bağımlı ve biyolojik olarak da ondan ayrı olarak da vardır.”²³⁹

Güç İstenci yapısı gereği saldırgan, vahşi bir yapıdadır. Onun bu yapısı sadece gücü elde etmek değil de kendini gerçekleştirme şeklinde ortaya çıkarsa güç istencinin yıkıcı yönü değil de tamamlayıcı özelliği ortaya çıkar. Üst İnsan güç istemiyle yozlaşmış değerlere başkaldırarak kendisini gerçekleştirme yolunda emin adımlar atmaya başlamıştır. “Güç İstemi Nietzsche’de düzenleyici özelliği olan merkezi bir kavramdır... Güç İstemi canlı maddenin, hatta, onun zaman zaman ima ettiği gibi, her tür maddenin tanımlayıcı özelliğidir. Tek tek her ya şeydeki çevreye egemen olup onu dönüştürme dürtüsüdür.”²⁴⁰

²³⁷ M.Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*, s.60

²³⁸ M.Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*, s.196.

²³⁹ W.Plank, *Nietzsche ve Varlık*, s.302

²⁴⁰ Arthur Danto, *Nietzsche-Hayati, Eserleri ve Felsefesi*, s.68

3.4.Hinç-Acıma Ahlakı

Hristiyanlığın diğere bir adı acıma dinidir. Bireyin kendi varlığını gerçekleştirme önünde en büyük engeldir; çünkü birey Hristiyan ahlakı ile donatıldığı bir toplumda kendi varlığını gerçekleştirme yerine Hristiyan ahlaki değerlerini benimseyerek bir tür acıma ahlakı oluşturur. Onun kendini gösterme biçimi zavallı, acınası bir durum olur. Kişi acıma duygusuyla hareket ettiği sürece kendi varlığını gerçekleştirme yerine kendi varlığını diğere bireylere adamaktadır. “Hristiyanlığa acımanın dini denir. Acıma, yaşam duygusunun erkesini arttıran bütün güç verici tutkuların karşıtıdır. Depresif bir etkiye sahiptir. Kişi, acıyı paylaştığı da güç kaybeder. Yaşamın acı çekme aracılığıyla uğradığı güç kaybı, birlikte artar ve çeşitlenir. Acı, acıma yolu ile bulaşıcı hale gelir; bazı durumlarda yaşamın ve yaşam erkesinin yitirilmesine yol açabilir.”²⁴¹

Acıma bireyin kendi var oluşunu toplumsal değerlere rağmen gerçekleştirme yerine kendi varlığı gerçekleştirilmekten vazgeçmesi, diğere var oluşunu kendi var oluşuna tercih etmesidir. Toplum içinde iyi değerlere örnek olarak gösterilen acıma bireyin diğere bireyler tarafından takdir edilmesini bile sağlamaktadır. “Yaşamın sifıra yakın durumlarına karşı gösterilen o hoşgörüdür. Acıma, yaşama duyulan, ama zayıf, hasta, tepkisel yaşama duyulan aşktır. Militan acıma, yoksulların, ıstırap çekenlerin, güçsüzlerin, küçüklerin nihai utkusunu ilan eder. Tanrılaştırıldığında, onlara o utkuyu verir. Acımayı kim duyumsar? Aslında, yaşamı ancak tepkisel olduğunda hoş gören kişi, bu yaşama ve bu utkuya ihtiyaç duyan kişi tapınaklarını böylesi bir yaşamın bataklık zeminine kuran kişi. Yaşamda etkin olan her şeyden nefret eden kişi, yaşamı inkâr etmek ve değersizleştirmek için, yaşamı yaşamın karşısına çıkartmak için yaşamdan yararlanan kişi.”²⁴²

Güç İstemine sahip birey kendi var oluşunu gerçekleştirirken toplumsal değerlerin ekseninden ayrılamayan birey hem kendini gerçekleştirme imkânından yoksun kalmıştır hem de acıma duygusuyla hareket ettiği sürece diğere bireylerin kölesi durumuna gelmiştir. Bu durumda kendi var oluşunu gerçekleştirilemeyen ile onun varlığının kölesi haline geleni ayıracak herhangi bir ölçüt kalmamaktadır. Sadece hayatı yadsıyanlar var olmaktadır. “Acıma bir bütün olarak, ayıklama yasası olan evrim yasasına engel olur. Batıp gitmek için olgunlaşmış olanı korur; yaşamın elediği ve

²⁴¹Nietzsche, W. F., *Deccal*, s.12/13

²⁴²Gilles Deleuze , “Üstinsan: Diyalektiğe Karşı”, s.114

ölüme mahkûm ettiklerini tarafını tutup iyi yetişememişlerin her çeşidinin olanca bolluğuyla yaşamın kendisine karamsar ve şüpheli bir görünüm verir. Acıyı, erdem sayacak kadar ileri gidilmiştir; daha da ileri gidilmiş, acıma erdeminin ta kendisi, tüm değer erdemlerinin temeli ve kaynağı kılınmıştır... Acıma aracılığıyla yaşam yadsınmıştır ve yadsınmaya layık kılınmıştır- acıma, nihilizmin pratiğidir.”²⁴³

Toplumsal değerler bireyin diğer bireyi kollamasını onaylamaktadır. Bunu yerine getiren birey toplumsal değerlere göre hareket etmiş diğer bireye acıyarak onun yanında olmuştur. Bu acıma Tanrısal değerlerin öngördüğü bir biçimde bireyin güç istencini bir tarafa bırakarak diğer bireylere koltuk değneği olmayı gerektirmiştir. “Üstün değerler adına tepkisel yaşama duyulan acıma, Tanrı’nın tepkisel insana duyduğu acıma: yaşamı sevmenin bu tarzı içinde, o bağışlayıcı Tanrı’da, o üstün değerlerde gizlenen istenç fark ediliyor.”²⁴⁴

Birey kendini diğer bireylere adayarak kendi var oluşunu gerçekleştirmekten vazgeçmiştir. Onların ahlakı acıma ahlakıdır. Diğer yandan bu acıma maruz kalan birey içinde bulunduğu güçsüz duruma katlanırken kendisinden daha güçlü bireylerin acımasına muhatap olduğu için bu bireylere hınç duymaktadır. Hınç ile kinini iyice bileyen birey kendisine acıyan bireye tepki göstermek yerine sahip olduğu toplumsal değerler gereğince hıncını öteki dünyaya devretmiştir. “Kölelerce beslenen öfke, duyulan hınç, din aleti yolu ile muhteşem bir intikam halini almıştır. Moral kodumuz, özellikle de Hristiyan ahlakı hayırseverlik ve sevgiye yaptığı bütün vurguya rağmen, korku ve nefretin bileşik ürünü olmak durumundadır. Hristiyan aşk telakkisi doğmuştur.”²⁴⁵

Hristiyanlık kendi sunduğu ahlak sistemiyle insanların yönünü öteki tarafa çevirmiştir. Öteki taraf fikriyle dolu olan insan bu dünyanın nimetlerinden yararlanmak yerine kendisini kısıtlayarak bir yaşam sürdürmeye başlar. Güçsüz ve zayıf bir şekilde yaşam sürdürmeye başlayan insan içinde güçlülere karşı barındırdığı nefreti açıktan belli etme yerine hayali bir şekilde intikam alma isteği içinde bulunur. Bu onun içinde bulundurduğu ama kendisine bile itiraf edemediği hınç ahlakıdır. “Nietzsche Hristiyan ahlakını ayrıca gizlediği hınç duygusu nedeniyle eleştirir. Kendisini hayattan nefret olarak gösteren, oluşu değersizleştirmek suretiyle insanı hiçliği istemeye sevk eden hınç, güçsüzlük hissinin, yani dışarıya boşaltılamayan içgüdülerin insanın içine

²⁴³Nietzsche, W. F., *Deccal*, s.13

²⁴⁴Gilles Deleuze , “Üstün: Diyalektiğe Karşı”, *Cogito*, s.114

²⁴⁵Arthur Danto, *Nietzsche-Hayati, Eserleri ve Felsefesi*, s.60-61

dönmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan o hastalıklı bir duygudur. O, İntikam, nefret ve kin gibi belli duyguların bastırılmasına bağlı olarak ortaya çıkıp, kişinin kendisinden bile gizlemek zorunda kaldığı diğer yanılsamalar a yol açar.”²⁴⁶

3.5.Kendini Aşma

Birey toplumsal değerler ile kendi varlığını gerçekleştirme arasında sıkışık kalmıştır. Toplumsal değerler bireyi acıma ve hınç ilişkisi arasında sıkışık bırakırken; kendi varlığını gerçekleştirmeye çalışan birey toplumdaki soyutlanıp yalnız kalmıştır. Birey hangi durumu seçmelidir? Nietzsche’ ye göre her birey Üst İnsan olmaya adaydır; yeter ki toplumun yozlaşmış değerlerine sırtını dönebilsin ve kendi değerlerini oluşturmaktan korkmasın. Peki bireyin bu süreçte yol haritası ne olacaktır? Birey kendisini aşarak kendi varlığını gerçekleştirecektir. “Aykırı yaratık ve hayvan-üstü’ nün birbirine bağlı yönlerinde kendini aşarsa, aynı şekilde, gittikçe daha uzak hayvansal derinliklere, hatta “yaşam”ın hayvan-öncesi derinliklerine gömülürken ancak inanır yüceliğe; Zerdüşt’ün, sadece batışına doğru yürümekle de yükselen peygamberin uçurumu ve doğruluğu anladığı gibi; Dionysos da ancak canlandırmak için ölür, tepki sadece yeniden harekete geçmek için tepkir, efendi sadece kendine daha iyi egemen olmak için boyun eğer, kültür sadece eğitimden daha iyi kurtarmak için eğitir, yasa sadece eğitimden bireyi sadece egemen bireyi daha iyi yetiştirmek için “zorlayıcı ve etkili olur.”²⁴⁷

Kendini aşmaya niyetlenen birey toplumun yozlaşmış değer narkozunun etkisinden kurtulmuş; yeni bir bakış açısıyla kendini gerçekleştirme adımlarını atmıştır. Onu ne öteki âlem vaadi ne de bu dünyada önerilen sahte gücü elinde tutma hazzı kandırabilir. O, güneşin yakıcılığına rağmen güneşe ulaşmaya çalışan İcarus olmaya and içmiştir. Sonu her ne olursa olsun kendi varlığını gerçekleştirme onun en nihai hedefi olmuştur. “Kurtarıcı “ahiret” ’in acısı içindeki ölümlülerin zamanıdır, masumun ancak suçlu olabildiği zaman, günah zamanı, kendini bozan, hiçliğin kemirip durduğu zamandır bu. İstemi kurtarmak demek, onu dünyanın mutlu içkinliğine yeniden kavuşturmak demektir; çünkü aşkınlıkta yaşayan her şey suçludur. Kurtarılmış istem, Kendi’nin (Aynı Kalan’ın) Bengü Dönüş’ünü onaylar-masumiyetin ve oyunun döngüsel zamanı. Bugüne dek insanoğlunun düşüncesi geçmişin tutsak bir düşüncesi, başı sonu belirlenmemiş bir düşünce oldu: bir aşkınlık atacılığı.”²⁴⁸

²⁴⁶A.Cevizci , *Felsefe Paradigma Sözlüğü*, s.111

²⁴⁷M.Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*, s.190/191

²⁴⁸M.Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*, s.210/211

Hristiyanlık kurtuluşu ancak Tanrı tarafından tesis edilen değerlerde bulmuştur. Bu değerler bireyin yol haritasını çizmektedir. Kaderi Hristiyanlığın kesin çizgileriyle yönlendirilen birey kendi kurtuluşunu bu dünyada sağlamak yerine öteki âleme bırakmıştır; kendi var oluşunu gerçekleştirmekten korkakça vazgeçmiştir. “Tüm Hristiyan adaleti bunun tersine en yüksek noktasını “kurtarıcılık” tutkusunda bulur. Mesih'in (İsa) tutkusu gerçekten, bir insan bedeninde bir ölüm istemcinin işaretidir. Mesih'in Biricik bedeni tüm yaşamı öldürür, birçok Dionysus bedeninin ölümü zor durumda bıraktığı gibi. İnsanın tutkusunu Savaş'la ilgili bir tutku ya benzer yanı yoktur; geniş anlamda bir bahistir bu tutku. Ama Dionysos' un yaşamın yaşaması uğruna öldüğü yerde Mesih ölümün yaşaması uğruna gök kubbede bir hiç olan dünyanın batması uğruna kendini ifade eder. İsa'nın tutkusu bir aşkınlık tutkusudur. Dionysos' un tutkusu bir içkinlik tutkusudur.”²⁴⁹

Birey nihilizmin içine düşmüştür. Bu düşünüş onun kendi benliğini bulması için eşsiz bir fırsattır; çünkü sürünün değerlerinden kopmuş, kendi varlığını gerçekleştirme kararını vermiş birey artık sürünün öngördüğü var oluş biçimini reddetmiştir. Onun yolu kalabalıkların yolu değil; sadece kendisiyle baş başa kalabileceği bir yoldur. Bu yol çileli, zor, meşakkatli ve kimsesizdir. Kendi kimliğini bulmak isteyen birey öncelikle kendi varlığından vazgeçebilen kimsedir. Birey kendi varlığından vazgeçerek, yeni bir bakış açısı kazanarak, her şeyi kendi kimliğine yabancılaşarak oluşturmaya çalışmaktadır. Kendi var oluşunu gerçekleştirme öncelikle kendi var oluşunu aşmayı gerektirir. Sürünün içinde yer alan benliği, toplumun etkisiyle kendi varlığını gerçekleştirmekten vazgeçmiştir. Bu toplumsal narkozdan kurtulma cesaretini gösteren birey toplumsal kıyafetini bir tarafa bırakarak kendisini asıl olanın çıplaklığına bırakmıştır. O, hiçbir şeyden etkilenmeden, korkmadan, çekinmeden, düşe kalka kendi yolunu bulmaya niyet etmiştir. Onun yolu kendi varlığını kendinden vazgeçerek bulma yoludur.

²⁴⁹ M. Guerin, *Nietzsche: Kahraman Sokrates*, Say.205

SONUÇ

Nietzsche değerlerin yabancılaşması problemini ele alarak hakikatte değerlerin yabancılaşmaya uğratıldığını belirtmektedir. Değerler toplum içinde bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla kendi oluşturmuş oldukları şeylerdir. Değerler insan eliyle yapıldığı için vazgeçilmez değildir. Ama bireyler kendi oluşturmuş oldukları değerlere öylesine sıkı sıkıya sarılırlar ki değerlerin değişen koşullara göre değiştirilebileceğini unutup hale gelirler. Değişen dünya düzeni içinde değişmez olarak kabul edilen değerler öyle bir hal alır ki değerler insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek yerine insanı tahakküm altında bırakan bir güç haline gelir. Hâlbuki insan yaşamı sürekli değişmektedir. Tekerleği icat eden kişinin tekerleği kullanım değerleri farklıken teknoloji çağında sosyal medya ile ilişki kuran kişinin ihtiyaç duyacağı değerler birbirinden oldukça farklıdır. Birey bu değişen dünya düzeninde kendi değerlerini nasıl oluşturduğunu unutup yozlaşmış değerlerin kölesi haline gelir. Birey yozlaşan değerlere adeta puta tapar gibi tapmaya başlar ve sanki asla değiştirilemezmiş gibi davranmaya başlar.

Bireyin toplum içinde kendi oluşturduğu her bir değerın vazgeçilmez hale gelmesi aslında bireyin kendi elini ayağını bağlı hale getirmiştir. Birey var olan değerlerin dışına çıkamaz hale gelmiştir; çünkü topluma ayak uydurmak adına, kendi varlığını toplum içinde sürdürmek adına, en nihayetinde en güvenli yer olarak gördüğü toplumdan dışlanmamak adına var olan değerlere uymak zorunda kalmıştır. Değerler zamanla o kadar kalıplaşır ki değiştirilmeleri teklif dahi edilemez hale gelmektedir. Değeri değiştirmek tüm toplumun geneline başkaldırmak anlamına geleceği için birey bu cesareti gösteremez; hatta böyle bir potansiyelinin olduğunu bile kendi kendisine unutturur.

Değerler toplumun genelinde uygulanabilir ama bazı kimseler bu değerleri uygulamak için daha fazla çaba sarf ederler. Nietzsche onları sürü çobanları olarak adlandırır. Sürü çobanları Tanrı adına dini yönlendirirler, halk adına politika yaparlar, bilgi adına nutuklar atarlar. Onların başa geçip bireyleri yönlendirebilmeleri bireylerin birer koyun gibi davranmasındandır. Devamlı itaat eder bir halde hazır bekleyen bireyler toplumda biraz sivrilmeyi başarmış kişilerin her türlü yönlendirmesine itaat eder hale gelmiştir. Sürü çobanları ellerinde tuttukları bu gücü, iktidarı kaybetmemek için toplumu her türlü denetim altında tutmayı başarmışlardır. Onların bu denetimleri kendi iktidarlarını sürdürmek için olduğu kadar toplumda oluşabilecek herhangi bir

başkaldırıcıyı da engellemeye çalışma adına olmuştur. Sürü çobanları kendi iktidarlarını sürdürme adına değerleri yozlaştırmayı göze almışlardır; çünkü önemli olan değerlerin yozlaşması değil onların iktidarlarının devam etmesidir. Değerlerin değişen dünyaya ayak uydurması yerine kalıplaşarak aynı kalması Sürü Çobanlarının emellerine hizmet etmektedir.

Değerlerin yabancılaşmasının kendisini toplum içinde en etkili gösterdiği yer gelenek ve dindir. Gelenekler bireyi yüzyıllardır süregelen kendi kimliği olarak özdeşleşen yapılar olmuştur birey için. Birey toplum içinde geleneklere sığınarak aslında her defasında nasıl hareket etmesi gerektiğini bulmak yerine geleneğin birikimiyle hareket etmeyi kolay bulmaktadır. Düğün töreni yapmak isteyen kişi her ne kadar farklı şeyleri düğününde görmek istese de genel hatlara bağlı kalarak toplumdaki düğün geleneğine ayak uydurarak düğün apmaktadır. Geleneğin öyle adımları vardır ki bu adımlar din ile iç içe geçmiştir. Öyle ki bu adımları atıldığında da sadece geleneğe uymamış olmaz aynı zamanda din yok sayılmış olur. Din ile geleneğin iç içe geçmiş hali insanı her ikisini uygulamak zorunda bırakır. Birey sorgulamadığı sürece geleneksel değerlerin dini değerler yerine geçtiğini asla anlayamaz. Bu değerler sürü çobanlarının da yönlendirmesiyle kalıplaşır ve birbirinden kopmaz hale gelmektedir. Geleneğin her bir değeri dini değer olarak algılanmaktadır.

Nietzsche'ye göre din adamları en etkili sürü çobanlarındandır. Din adamları Tanrısal kaynaklı olan tüm değerleri hiç çekinmeden değiştirmektedirler. Onların her bir söylemi Tanrı adına olmakla birlikte Tanrı ile ilgisi olmayan değerleri ortaya koymaktadırlar. Onların her bir söylemi Tanrısal olanı yaymak yerine kendi iktidarlarını korumaktır. Hristiyanlık onların elinde birer oyuncağa dönmüştür. Dini evire çevire dönüştürerek dini Hz. İsa'ya vahyedilmiş halinden uzaklaştırmışlardır. Hristiyanlık bireyi Tanrıya ulaştıran bir yol olmaktan çok sürü çobanlarının yönlendirdiği amaçlara yönelen bir yol olmuştur.

Bu düzenin böyle sürüp gidemeyeceğini düşünen Nietzsche'ye göre bu düzen böyle sürüp gidemez bireyin bu değerlerin yabancılaşmasının farkına varması gerektiğini vurgular. Uyanışı gerçekleştirmelidir. Birey yeni değerler oluşturmayı göze alarak toplumun değerlerine başkaldırmalıdır. Birey toplumun güvenli sığınağından çıkarak ışığa görmeyi göze almalıdır. Bu ışık bireyin kendi değerlerini toplumun değerleri dışında oluşturabilme cesaretidir. Birey yalnız kalmayı göze alarak kendi değerlerini oluşturmaktan çekinmez. O güvenli toplumsal değerler yerine her türlü

tehlikeyi göze alarak kendi var oluşunu gerçekleştirmek amacıyla yeni değerler oluşturur.

Nietzsche'ye göre birey üst insan olmayı göze almalıdır. Kendi var oluşunu gerçekleştirmek adına yeni değerler oluşturmalıdır. Peki birey bunu nasıl gerçekleştirecektir? Nietzsche bunun için herhangi bir şey söylemez. Nietzsche “çekiçle felsefe yapar.” Köhneleşmiş değerlerin gözünün yaşına bakmadan tüm değerleri parçalar, ama yeni değerler oluşturmak için herhangi bir yöntem önermez; eğer böyle bir şey yaparsa toplumun gelenek haline getirdiği değerler yöntemine benzer bir yöntem olacaktır. Ona göre kendi varlığını gerçekleştirmek herkese nasip olmayacaktır. Değerleri oluşturmak üst insana özgü bir şeydir. Üst insan toplumsal değerlere başkaldırma cesaretini gösteren insandır. Onun amacı toplumda sürü çobanı olmak değil sürünün içinden çıkıp bağımsızlığını elde etmektir. Onun var olma kaygısı kendi varlığını gerçekleştirme üzerine kuruludur.

Nietzsche toplumsal değerlere başkaldıran yeni değerler üretmeyi göze alan bir Üst İnsan modeli çizer; fakat kişinin nasıl Üst İnsan olması gerektiği üzerine herhangi bir şey belirtmez. Onun amacı var olan yozlaşmış değerlere karşı çıkacak bir Üst İnsan modeli oluşturmaktır; ama onun bunu ne şekilde yapacağını dile getirmemektedir. Nietzsche Üst İnsana ulaşma yollarını çizmiş olsaydı yeni değerlere ne şekilde ulaşılacağını da tarif etmiş olurdu. Halbuki onun ortaya koymuş olduğu düşünce köhneleşmiş değerleri ortadan kaldırmaktır; yeni değerlerin ne şekilde oluşturulacağı değil. Nietzsche'nin Üst İnsan olma durumunun nasıl olacağını ya da değerlerin nasıl elde edileceğini belirtmemesi onun kendisinin sürü çobanı kurumuna mensup olmama isteğidir. O çok eleştirmiş olduğu sürüden de sürü çobanlarında da uzak durarak yozlaşmış değerlerin boyunduruğu altından kurtulmayı hayal eder. Onun beklentisi, rüyası Üst İnsana ulaşmak, Yozlaşmış değerlerin üzerine sünger çekmektir. O bu aşamada herhangi bir yol haritası sunmaz; çünkü ona göre birey yola çıktığında kendi olmaz, yoldan çıktığında kendisi olur. Birey ancak kaybolarak yolunu bulabilir; ancak bu kaybolma şekli hiçbir zaman açıklanmaz. Nietzsche'ye göre haritasız yol en sağlam yoldur. Birey kendi var oluşunu gerçekleştirmek amacıyla kaybolmalıdır.

Nietzsche var olan tüm sistemi yıkarak felsefe yapmaktadır. O felsefesini var olan değerler sistemini yıkma amacı üzerine kurması onun çekiçle felsefe yaptığını gösterir. Nietzsche “evet” demek için “hayır” demektir. Onun yıkıcı tavrı köhneleşmiş değerler sistemini yıkma açısından oldukça faydalı olmuştur; fakat birey sosyal bir varlıktır ve toplum içinde diğer bireyler ile yaşamaktadır. Bireyin en tehlikeli

anında sığındığı yapı toplumdur. Toplum içerisinde kendisini var etmeye alışmış birey toplumun her bir değerini sonuna kadar kanıksamıştır. Var olan değerlerin yıkılması bir güvensizlik problemi yaratacağı için bireyler toplumsal yapının varlığını sürdürmek adına canla başla yeni, ortak, herkesin kabul ettiği değerler oluşturmak isteyecekleridir. Nietzsche'nin öngördüğü Üst İnsan modeline ulaşmaya çalışma bu bireyler için oldukça ütöpik kalacaktır.

KAYNAKLAR

- Almanca-Türkçe Sözlük 1 A-N,(1993) Prof. Yaşar Önen-Cemil Ziya Şanbey, Türk Dil Kurumu Yayınları:546, Ankara
- A.Lundberg, George, C.Schrag, N.Larsen, (1970), Sosyoloji 1-2, Ayyıldız Matbaası, Çev.Özer Ozankaya, Ülker Gürkan, Ankara
- Amstrong, J., (2013) Nietzsche' den Hayat Dersleri, Sel Yayıncılık, çev. Azade Aslan,2. Baskı, İstanbul
- Arslan, A., İlkçağ Felsefe Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim,2010, İstanbul
- Baykan, F., Nietzsche' nin Felsefesi, Bilgesu Yayıncılık, 2008, Ankara
- Birsen Ç., Fono Modern Sözlük-Turc-Françis Dictionnaire Moderne, (2007), Fono Yayınları, İstanbul
- Cevizci ,A, (2005)Felsefe Paradigma Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul
- Cevizci ,A., (2007)Felsefe, Sentez Yayıncılık, İstanbul
- Çotuksöken,B.; Babür,S., (2006)Metinlerle Ortaçağda Felsefe, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 4. Baskı
- Cogito,(2007) Nietzsche: Kayıp Bir Kıta, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 25, 7. Baskı. ,Mayıs , İstanbul
- Danto, A., Nietzsche-Hayati, Eserleri ve Felsefesi, Paradigma Yayıncılık, çev. Ahmet Cevizci, Şubat 2002, İstanbul
- Demirhan, A., (2002) Nietzsche ve Din, Gelenek Yayıncılık, 2. Baskı, Ekim,İstanbul
- Fono Modern Sözlük-Turc-Françis Dictionnaire Moderne,(2007) Haz. Birsen Çankaya, Fono Yayınları, İstanbul,
- Giddens, A.,(2013) Sosyoloji, Kırmızı Yayınları, 1. Baskı, Ağustos, İstanbul
- Gökberk, M., (2005),Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, Ekim, 2005, 16.Basım, İstanbul
- Graber D., (2017)Değer Teorisi, çev. Başak Kıcıır, Sel Yayıncılık, İstanbul
- Granier, J., (2014) Nietzsche, Dost Kitapevi, çev. Işık Ergüden,2. Baskı, Ekim, Ankara

- Guerin, M., (2006) Nietzsche: Kahraman Sokrates, çev. Kenan Sarıalioğlu, 1. Basım, Ağustos, İstanbul
- Güçlü, A., Erkan U., (2008) Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Hançerlioğlu, O. , (1977) Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul
- İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, (2003) Redhouse Yayınevi, İstanbul
- Joachim Störing, H., (2011) Dünya Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul
- Kaya, E., (2007) Kentleşme Ve Kentlileşme, Okutan Yayınları, İstanbul
- Kuçuradi, İ., (2010) İnsan ve Değerleri, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- Latince-Türkçe Sözlük ,(1995) Dr. Sina Kabağaç-Erdal Alovera, , Sosyal Yayınlar, İstanbul
- Marx, K., (2010) Yabancılaşma, Sol Yayınları, çev. Barışta Erdost, Eylül, 2010, Ankara
- Nehamas, A., Edebiyat Olarak Hayat -Nietzsche Açısından, Ayrıntı Yayınları, çev. Cem Soydemir, 1. Baskı, 1999, İstanbul
- Nietzsche, W.F, (2012) Alacakaranlık, Altınpost Yayıncılık, çev. Zeynep Doğruer, 1. Baskı, Ağustos, Balıkesir
- Nietzsche, W. F., (2012) Deccal, Say Yayınları, İstanbul,
- Nietzsche, W.F., (2011) Ecco Homo, Arya Yayınları, çev. Turan Erdem, 1. Baskı, İstanbul
- Nietzsche, W.F., (2011) Gezin ile Gölgesi, Özgür Yayınları, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, 1. Baskı, İstanbul
- Nietzsche, W.F., (2012) Kişi Nasıl Kendisi Olur, Altınpost Yayıncılık, çev. Yakup Canol, 1. Basım, Ağustos
- Nietzsche, W.F., (2011) İyinin ve Kötünün Ötesinde, Say Yayınları, çev. Ahmet İnam, 6. Baskı, , İstanbul
- Nietzsche, W.F, (2011) Tan Kızıllığı, Say Yayınları, çev. Özden Saatçi, 4. Baskı, , İstanbul
- Nietzsche, W.F, (2010) Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe, Arya Yayıncılık, çev. Turan Erdem, 1. Baskı, İstanbul
- Nietzsche, W.F., (2005) Zamana Aykırı Bakışlar 2, İthaki Yayınları, çev. Mustafa Tüzel, İstanbul

- Plank, W.,(2012) Nietzsche ve Varlık, Mitra Yayınları, çev. Cem Kılıçarslan, 1. Basım, Temmuz
- Prof. Yaşar Önen-Cemil Ziya Şanbey ,Almanca-Türkçe Sözlük 1 A-N, , (1993), Türk Dil Kurumu Yayınları:546, Ankara
- Sarılioğlu, K., (2011) Batmankaya, M., Nietzsche, Say Yayınları, 3. Baskı, , İstanbul
- Savater, F., (2008) Nietzsche' nin İdeası, İletişim Yayınları, Çev. Saliha Nilüfer,1. Baskı , İstanbul
- Scheler, M., (2004), Hınç, Ressentiment, Pusula Yayıncılık, İstanbul, İstanbul
- Türkçe Sözlük, (2012),Ali Püsküllüoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara
- Türkçe Sözlük, (2011) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 11. Baskı
- Urgan, M., (2015) İngiliz Edebiyatı Tarihi, Yapı Kredi yayınları,9.Baskı
- Von Aster, E.,(2005) İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi, İm Yayın Tasarım, Çev. Vural Okur,Şubat, 3. Baskı, İstanbul

ÖZ GEÇMİŞ**KİMLİK BİLGİLERİ**

Adı Soyadı : TUĞBA NİZAM

Doğum Yeri : YÜREĞİR / ADANA

Doğum Tarihi :21.02.1987

E-posta :tugbanizam@outlook.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise :Abdülkadir Paksoy Kız Lisesi

Lisans :Pamukkale Üniversitesi

Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi

Yabancı Diller :Fransızca ve İngilizce

Mezun Olduğu Branşlar: Felsefe, Halkla İlişkiler, İngiliz Dili ve Edebiyatı